DE LA GRAMMAIRE FRANÇAISE ET POLONAISE

SECONDE PARTIE.

GRAMMAIRE
FRANÇAISE ET POLONAISE
THEORIE-PRATIQUE
POUR LES POLONAIS,

Tirée de meilleurs Grammairiens Français et Auteurs classiques, principalement de M. Restaut et Vailly etc.

PAR

THADÉE TERAIEWICZ

Candidat en Philosophie et en Droit.

SECONDE PARTIE

Contenant la Syntaxe ou l'Arrangement du discours dans toutes ses parties, les observations sur l'Orthographe, les Accents, la Ponctuation et la Prononciation.

Longum est iter per praecepta,
Breve et efficax per exempla.
Seneca.

à VILNA

CHEZ ALEXANDRE ŻOŁKOWSKI

1821.

GRAMMATYKA
FRANCUZKA I POLSKA
TEORYCZNO-PRAKTYCZNA
DLA POLAKOW

Zebrana z naylepszych Grammatyków francuzkich i Autorów klassycznych, szczególnie z P. Restaut, Vailly i t. d.

PRZEZ

TADEUSZA TERAIEWICZA

Kandydata Filozofii i Prawa.

CZĘŚĆ DRUGA

Zaymuiaca Składnią albo Szyk mowy we wszystkich iey częściach, uwagi nad Pisownią, Znamionami, Znakami Pisarskiemi i Wymawianiem.

W WILNIE

u Alexandra Żołkowskiego.

1821.

CHAPITRE I.

Des Phrases, des Périodes et de la Syntaxe.

ARTICLE I.

Des phrases et des périodes.

Nous savons déjà que le verbe signifie *l'action* qui se divise en action *du corps*, comme: *j'écris je fais* mon ouvrage, *je taille* une plume, et en action *de l'ame*, comme: *je pense* que les justes recevront la recompense de leurs bonnes oeuvres. *Ce qui n'a point de partie ne peut pas périr:* l'Ame n'a pas de partie; elle ne peut pas donc périr. C'est qui s'appelle jugement.

D. Comment peut-on faire ce jugement?

R. On le fait dans la pensée, et puis on l'exprime par les paroles, en se servant de huit sortes de mots que nous venons de définir.

Une telle réunion de plusieurs mots, qui forme un sens, s'appelle *une phrase simple.* (*) Ex. *L'étude forme le coeur et étend l'esprit.*

D. Qu'est-ce qu'une période?

R. On appelle période plusieurs phrases tellement réunies, qu'elles dépendent les unes des autres pour former un sens complet. Ex. *Ni les maisons, ni les terres, ni les plus grands amas d'or et d'argent, ne peuvent chasser la fièvre du corps de celui qui les possède, ni délivrer son esprit d'inquiétude et de chagrin.*

D. J'observais qu'il se trouve toujours un verbe dans notre discours?

R. Oui: quelque courte que soit l'expression de notre pensée, il s'y trouve néanmoins un verbe et un nom, autrement le discours ne ferait point un sens clair.

(*) Nous parlerons de toutes sortes des phrases dans le VII Chapitre sur l'Orthographe.

ROZDZIAŁ I.

O zdaniach, o okresach, i o składni.

ARTYKUŁ I.

O zdaniach, i okresach.

Wiemy iuż że słowo znaczy *czynność*, która się dzieli na czynność *ciała*, iakoto: *piszę*, *robię moią robotę*, *tęperuię* pióro; i na czynność *duszy*, iakoto: *sądzę* że sprawiedliwi odbiorą nagrode za swe dobre dzieła. *To co nie ma zgoła części nie może zginąć;* aże dusza nie ma części, więc nie może zginąć. To się nazywa zdaniem lub sądem.

P. Jak się ten sąd robi?

O. Robiemy go nayprzód w naszey myśli, a potém go wyrażamy słowami, używaiąc ośmiu gatunkow wyrazów któreśmy opisali.

Takie połączenie kilka wyrazów, które robi myśl, czyli sens, nazywa się *zdaniem prostém*, (*) np. *Nauka kształci serce i rozpostrzenia rozum.*

P. Co to iest peryod lub okres?

O. Nazywamy okręsem kilka zdań tak połączonych, że zawisły iedne od drugich dla uformowania myśli zupełney, np. *Ani domy, ani maiątki, ani naywiększe zbiory złota i srebra, nie mogą wypędzić gorączki z tego ciała które ie posiada, ani uwolnić iego duszy od niespokoyności i zgryzoty.*

P. Uważałem że znayduie się zawsze słowo w naszey mowie?

O. Tak iest: iakiekolwiek iest krótkie wyrażenie naszey myśli, znayduie się iednak w nim słowo i imie, inaczey mowa nie czyniłaby zgoła myśli iasney.

(*) Będziemy mówili o wszystkich gatunkach zdań w Roz. VI. o Pisowni.

D. Combien y a-t-il de manières d'exprimer notre jugement?

R. Il y en a cinq principales, savoir: *la phrase afirmative, négative, interrogative, interrogative et négative, et la phrase impérative.* Les deux premières ont lieu, quand on est parfaitement convaincu de ce qu'on parle. *L'interrogative* est alors, quand on n'est pas instruit de quelque chose. *L'interrogative et négative* ont lieu, quand on a quelque doute. *L'impérative* lorsqu'on ordonne.

D. A quoi sert la connaissance de ces prhases?

R. La connaissance en est nécessaire pour cela, parce que dans chacune de ces phrases, les mots dans la langue française s'arrangent d'une autre manière.

D. Quel est l'arrangement des mots dans une phrase affirmative?

R. Le sujet, ou le nominatif se met à la 1*re* place, la seconde occupe le datif, la 3*me* le pronom relatif, la 4*me* occupe le verbe auxiliaire, à la cinquième se met le participe passif, à la 6*me* l'adverbe, la 7*me* et 8*me* place occupe l'accusatif avec son adjectif. *Ex.* La [1]poste [2]m' [3]en [4]a [5]apporté [6]aujourd'hui une [7]fâcheuse [8]nouvelle. Il[1] [2]me [3]l' [4]a [5]dit [6]aujourd'hui en [7]secret.

[1]Dieu [4]avait [5]créé nos [6]premiers [7]parents [8]innocents. Caïn fut maudit de Dieu, pour avoir tué son frère Abel. Pour faciliter cet arrangement des mots, on cherche *le verbe et le nominatif* de la manière suivante: *Le verbe personnel fut maudit*, qui? *Caïn*, de qui? de Dieu, pour avoir tué, qui? son frère. On se fait de même dans chaque phrase.

D. Quel est l'ordre des mots dans une phrase négative?

P. Wiele iest sposobów wyrażenia naszego sądu czyli zdania?

O. Jest pięć głównieyszych, toiest: *Zdanie twierdzące*, *przeczące*, *pytaiące się*, *pytaiące się i przeczące*, i zdanie *rozkazuiące*. Pierwsze dwa maią mieysce, kiedy iesteśmy doskonale przekonanymi o tém co mówiemy. *Pytaiące się* iest wówczas, kiedy iesteśmy niewiadomi o iakiey rzeczy. *Pytaiące się i przeczące* maią mieysce, kiedy mamy iaką wątpliwość. *Rozkazuiące* iest wtenczas kiedy rozkazuiemy.

P. Na co iest potrzebna znaiomość tych zdań?

O. Znaiomość onych iest potrzebna dla tego, gdyż w każdym z tych zdań, wyrazy w języku francuzkim szykuią się innym sposobem.

P. Jaki iest szyk wyrazów w zdaniu twierdzącém.

O. Przedmiot, czyli przypadek 1*szy* kładnie się na 1*ym* mieyscu, drugie zaymuie przypadek 3*ci*, trzecie mieysce zaimek względny, 4*te* zaymuie słowo posiłkowe, na 5*tym* umieszcza się imiesłów bierny, na szóstym przysłówek, 7*me* i 8*mé* mieysce zaymuie przypadek czwarty ze swym przymiotnikiem, *np.* [1]Poczta [2]mi o [3]tem [4]— [5]przyniosła [6]dziś [7]smutną [8]nowinę. [1]On [2]mi [3]to [4]— [5]powiedział [6]dziś [7]pocichu. [1]Bóg [4]stworzył naszych [6]pierwszych [7]rodziców [8]niewinnymi. Kaim był przeklęty od Boga, że zabił swego brata Abla. Dla ułatwienia takowego szyku wyrazów, szuka się słowa i pierwszego przypadku sposobem następniącym: *Słowo osobiste był przeklęty*, kto? *Kaim*, od kogo? od Boga, że zabił kogo? swego brata. Postępuie się podobnież w każdém zdaniu.

P. Jaki iest porządek wyrazów w zdaniu przeczacém?

R. Il est le même que dans celle d'affirmation, mais la première négation (ne), *se place avant le datif, et la seconde (pas), devant le verbe auxiliaire:* Ex. La poste *ne* [2]m' [3]en [4]a *pas* [5]apporté [6]aujourd'hui la [7]facheuse [8]nouvelle. [1]Il *ne* [2]me [3]l' [4]a *pas* [5]dit [6]aujourd'hui en [7]secret. Les [1]armées *n'* [4]étaient *pas* encore [5]prêtes à en [7]venir [8]aux mains. Le [1]Roi *n'* [4]a *pas* [5]accordé une [6]grâce à [7]mon père.

D. Comment les mots s'arrangent-ils dans une phrase interrogative?

R. On observe le même ordre que dans les deux précédentes; *mais le pronom qui sous-entend devant le verbe dans la phrase affirmatif,* (*lorsqu'il y a deux nominatifs,*) *doit se mettre après le verbe dans celle-ci; avec un trait d'union;* comme: La [1]poste [2]m' [3]en [4]*a-t-elle* [5]apporté [6]aujourd'hui une [7]facheuse [8]nouvelle? Votre [1]frère s' [3]*y* [4]*est-il* [5]promené [6]aujourd'hui avec l' [7]ambassadeur d' [8]Angleterre?

D. Quel est l'ordre des mots dans la phrase interrogative et négative?

R. Il est le même que dans la phrase négative; *si non que le pronom qui est devant le verbe doit se mettre après, avec un trait d' union,* comme: La [1]poste *ne* [2]m' [3]en [4]*a-t-elle pas* [5]apporté [6]aujourd'hui une [7]facheuse [8]nouvelle? Le [1]travail *n'* [4]*est-il pas* [6]precieux aux [7]hommes? [1]Dieu *n'* [4]*a-t-il pas* [5]promis une [6]nombreuse [7]postérité à [8]Abrahame?

D. Comment les mots s' arrangent-ils dans une phrase impérative?

R. Lorsqu'on ordonne, on met toujours le verbe à la première place, à la seconde le datif, puis les autres parties du discours comme: [1]Rendez-[2]moi le [3]livre que vous avez prêté. [1]Donnez-[2]nous [3]quelque chose à manger. [1]Montrez-[2]lui [3]mon logement. Donnez-m'en; gardez-vous en bien. *Le vocatif doit se mettre à la tête de la phrase,* comme: *Dieu*

O. Jest tenże samy co i w twierdzącym, lecz pierwsze przeczenie (*ne*), *umieszcza się przed przypadkiem trzecim, a drugie* (*pas*), *przed słowem posiłkowém*, *np.* [1]Poczta [2]mi w [3]tém [4]*nie* [5]przyniosła [6]dziś [7]smutney [8]wiadomości. [1]On [2]mi [3]tego *nie* [4]— [5]mówił [6]dziś [7]pocichu. [1]Woyska *nie* [4]były ieszcze [5]gotowe do [7]spotkania się. [1]Król *nie* [4]okazał [5]swey [6]łaski [7]memu oycowi.

P. Jak się szykuią wyrazy w zdaniu pytaiącém się?

O. Zachowuie się tenże sam porządek iaki we dwóch poprzedzaiących; *lecz zaimek który się domyśla przed słowem w zdaniu twierdzącym, kiedy są dwa przypadki ie, powinien się położyć w tym po słowie; z łącznikiem, iakoto:* Czyż [1]poczta [2]mi o [4]tém [5]przyniosła [6]dziś [7]smutną [8]nowinę? Twóy [1]brat czyż się [6]tam [4]— [5]przechadzał [3]dziś z [7]posłem [8]angielskim?

P. Jaki iest porządek wyrazów w sensie pytaiącym się i przeczącym?

O. Jest tenże sam co w sensie przeczącym, tylko zaimek który iest przed słowem, powinien się położyć po nim z łącznikiem, iakoto: Czyż [1]poczta [2]mi [3]w tem [4]— *nie* [5]przyniosła [6]dziś [7]smutney [8]wiadomości? Czyż [1]praca nie [4]iest [6]szacowną dla [7]ludzi? Czyż [1]Bóg [4]nie [5]przyobiecał [6]licznego [7]potomstwa [8]Abrahamowi?

O. Jak się szykuią wyrazy w sensie rozkazującym?

Kiedy rozkazuiemy, kładnie się zawsze słowo na *1szym* mieyscu, na drugim przypadek *3ci*, po tym inne części mowy, iakoto: [1]Odday [2]mi [3]książkę którąś pożyczył. Day nam co zjeść. [1]Pokaż [2]mu moie [3]mieszkanie. Day mi z tego; strzeż się bardzo tego. *Przypadek 5ty powinien się położyć na czele zdania*, iakoto: *Boże* wysłuchay moią pro-

exaucez ma prière. *Soldats* obéissez à votre Roi. *Enfants* aimez vos parents.

Remarque. Les pronoms, le, la, les, à l'accusatif, se mettent avant le datif, comme: Donnez-le-moi, présentez-la-lui; amène-les-moi.

ARTICLE II.

De la Syntaxe.

D. Comment appelle-t-on cet arrangement des mots?

R. On l'appelle *la construction*, en grec *la Syntaxe*, et en latin (Constructio). Cette construction suppose, 1°. *l'arrangement des mots* conformement aux loix de l'usage, que nous venons d'indiquer. 2°. *l'union*, troisièmement *l'accord*.

D. Qu' est-ce qu'on comprend par la construction d'union?

R. Quand à l'union, la syntaxe française nous apprend; *en quels cas l'article et la préposition doivent, ou ne doivent pas accompagner les noms;* elle enseigne la même chose pour les pronoms avec le verbe. *Comme nous allons voir cela dans le chapitre suivant.*

D. Qu' est-ce que l'accord?

R. Par rapport à l'accord des mots, la construction nous dit 1°. que *l'article*, 2°. *l'adjectif*, 3°. *le pronom*, 4°. et quelquefois *le participe passif*, *doivent être au même genre et au même nombre que le substantif auquel ils se rapportent.* Ex. 1°. *Le ciel, la terre*, et toutes *les étoiles* sont l'ouvrage de Dieu. *Les articles, le, la, les*, s'accordent avec leurs substantifs au genre, au nombre et au cas.

2°. Les *bons conseils* sont *nécessaires* aux *jeunes gens. L'oisiveté* est *pernicieuse* aux hommes. Les adjectifs, *bons*, *nécessaire*, *pernicieux*, *jeune*, s'accor-

śbę. *Zołnierze* bądźcie posłusznemi waszemu Królowi. *Dzieci* kochaycie waszych rodziców.

Uwaga. Zaimki w 4*tym* przypadku le, la, les, kładną się przed 3*cim* przypadkiem, iakoto: Day mi to, poday ią iemu; przyprowadź mi ich.

ARTYKUŁ II.

O składni.

P. Jak się nazywa ten szyk wyrazów?

O. Nazywa się *składnią*, po grecku *Syntaxis*, a po łacinie (Constructio). Ta składnia zaymuie, 1*e*, *szyk wyrazow* stosownie do praw zwyczaiu, któryśmy wskazali, 2*e*, *łączenie*, po 3*e*, *zgodę*.

P. Co się rozumie przez składnią łączenia?

O. Co do łączenia, składnia francuzka nas uczy; *w jakim przypadku artykuł i przyimek powinny towarzyszyć, lub nietowarzyszyć imionom;* ona uczy tego samego względem zaimków ze słowem: *Jak to wraz obaczemy w rozdziale następuiącym.*

P. Co to iest zgoda?

O. Przez wzgląd na zgodę wyrazow, składnia nam powiada, 1°. że *przedjmek*, 2°. *przymiotnik*, 3°. *zaimek*, 4°, niekiedy *imiesłow bierny*, *powinne bydź w tymże samym rodzaiu i w teyże samey liczbie co i rzeczownik do którego należą.* Przykład: *Niebo*, *ziemia* i wszystkie *gwiazdy* są dziełem Boga. Artykuły *le*, *la*, *les*, zgadzaią się ze swemi rzeczownikami w rodzaiu, w liczbie i przypadku.

2°. *Dobre przykłady* są *potrzebne młodym ludziom. Próżnowanie* iet *zgubne* dla ludzi. Przymiotniki *dobry*, *potrzebny*, *młody*, zgadzaią się ze swemi rze-

dent avec leurs substantifs au genre au nombre et au cas.

3° *Mon père* et *vos parents* s'opposent *à mes desseins.* Les pronoms, mon, vos, mes, s'accordent de même avec leurs substantifs. Enfin 5°. que *le verbe doit prendre la personne et le nombre de son sujet.*

D. Comment le verbe s'accorde-t-il avec son sujet?

R. *En personne et en nombre.* Ex. *La vertu et l'esprit ornent* l'homme. Ici le verbe se rapporte aux deux nominatifs (*la vertu et l'esprit*), c'est pourquoi il est au pluriel à la 3e personne. Nous parlerons de l'accord du participe en son lieu.

CHAPITRE II.

Du nom substantif, de l'usage de ses cas, du nom adjectif, et du nom de nombre.

ARTICLE I.

Du nom substantif.

Nous avons dit dans la première partie de la Grammaire que *l'un de ces quatre articles* que nous avons définis, *doit accompagner le nom substantif,* nous parlerons maintenant des exceptions.

D. Quelles sont ces exceptions?

R. Il y en a quatre principales, 1mière, *Les noms sont sans article quand ils sont au vocatif.* Ex. *Peuples* obéissez aux loix! *Soldats* suivez moi! 2e, *Les noms sont sans article lorsqu'ils sont mis avec ces deux prépositions, sans,* et *en,* Ex. Vivre *sans amis, sans argent, sans secours. En mer, en ville.*

Remarque. Cette même préposition *en,* se place avant tous les noms de pays, comme: *En Russie, en Pologne, en France, en Asie, en Europe, en Tur-*

czownikami, w rodzaiu, w liczbie i w przypadku.

3° *Móy oyciec i twoi rodzice* sprzeciwiaią się *moim zamysłom.* Zaimki, móy, twóy, móy, zgadzaią się podobnież ze swemi rzeczownikami. Nakoniec 5°. *Ze słowo powinno brać osobę i liczbę swego przedmiotu czyli przypadku 1go.*

P. Jak się słowo zgadza ze swym przedmiotem?

O. *W osobie i w liczbie.* Prz. *Cnota i rozum zdobią* człowieka. Tu słowo należy do dwóch przypadków pierwszych (*cnota i rozum*), dla tego to położone iest w liczbie mnogiey w osobie trzeciey. O zgodzie imiesłowu będziemy mówili na swoim mieyscu.

ROZDZIAŁ II.

O imieniu rzeczownem, użyciu przypadkow, imieniu przymiotnem i o imieniu liczbowem.

ARTYKUŁ I.

O imieniu rzeczownem.

Powiedzieliśmy w pierwszey części Grammatyki, że *ieden z tych czterech artykułow* któreśmy opisali, powinien towarzyć zawsze swemu rzeczownikowi, teraz będziemy mówili o wyiątkach?

P. Jakie te są wyiątki?

O. Są cztery głównieysze, 1°. *Imiona są bez artykułu kiedy są w 5m przypadku, np. Narody* bądźcie posłusznemi prawom! *Zołnierze* idźcie za mną. 2°. *Imiona są bez przedimka kiedy się kładną z temi dwoma przyimkami; bez, i w na. np. Zyć bez przyiaciół, bez pieniędzy, bez pomocy. Na morzu, w mieście.*

Uwaga. Tenże sam przyimek kładnie się przed wszystkiemi imionami kraiów, iakoto: *w Rossyi, w Polsce, we Francyi, w Azyi, w Europie, w Tur-*

quie, *en Perse*: excepté, à la Chine, au Japon, au Mexique, et quelques autres noms de lieux peu connus. Elle se met également avant les autres noms communs qui deviennent adverbe, Ex. *en ami*, *en roi*, *en héros*, *en homme* de courage. Vire *en homme* de bien, et mourir *en traître*.

3e, Les noms au nominatif qu'on met en titre, Ex. *Grammaire*, *Chapitre*, *Poësie*. *&c*.

4e, *Lorsqu'on prend les noms dans un sens vague et indéterminé*, c'est-à-dire, sans désigner ni un *individu particulier*, ni un *individu spécifique*, comme: Agir *avec prudence*, prêcher *avec zèle*, nuire *sans raison*, être *en extase*. *Princes ou sujets*, *nobles ou roturiers*. Avoir *faim*, *soif*, *appétit*, *envie*, etc. Courir *risque*, demander *pardon*, *justice*, etc. dire *vrai*, *faux*, dire *matines*, *vêpres*, etc. Donner *avis*, *caution*, *leçon*, *congé*, etc. Il vaut mieux *faire envie que pitié*. Il fait *chaud*, *froid*, *beau*, *jour*, *nuit*, *clair*, *sombre*, etc. Gagner *pays*. Mettre *ordre*, *fin* etc. Parler *vrai*, *bon sens*, *latin*, *français*, *anglais*, etc. Prendre *garde*, *patience*, *médecine*, *conseil*. etc. Rendre *amour pour amour*, *visite pour visite*, rendre *gorge* etc. Tenir *parole*, *bon*, *ferme* etc. Les noms sans article ci-dessus mentionnés, et dont il reste un petit nombre, ne se mettent qu'avec les verbes mentionnés. Nous tâcherons de les comprendre tous s'il est possible, dans la grammaire.

ARTICLE II.

Sur l'usage des cas.

D. Il arrive souvent que deux noms substantifs se trouvent ensemble, comment les arrange-t-on?

R. L'un d'eux doit être toujours *au génitif*,

cyi, *w Persyi;* wyiąwszy, w Chinach, w Japonii, w Mexyku, i kilka innych imion kraiowych mało znanych. Kładnie się ieszcze przed innemi imionami pospolitemi które staią się przysłówkami, *np. po przyiacielsku*, *po królewsku*, *po rycersku*, *po odważnemu*. Żyć iako człowiek uczciwy, a umrzeć *po zdradziecku*.

3°. Imiona w 1szym przypadku które kładną na tytule. Prz. *Grammatyka*, *Rozdział*, *Poezya*, i t. d. 4°. *Kiedy się biorą imiona w znaczeniu nie pewném i nieokreśloném*, toiest: nieoznaczaiąc ani *istności szczególney*, ani żadney *istności gatunkowey*, iakoto: Działać z *roztropnością*, kazać z *gorliwością*, szkodzić *bez przyczyny*, bydź *w zachwyceniu*; *Monarchowie lub poddani*, *szlachta lub chłopi*. Łaknąc, mieć *pragnienie*, *apetyt chęć*, i t. d. Poddać się na *niebezpieczeństwo*, prosić o *przebaczenie*, o *sprawiedliwość*, i t. d. Mówić *prawdę*, *fałsz*, *iutrznią*, *nieszpory*, i t. d. Dadź *radę*, *kaucyą*, *lekcyą*, *odprawę*, i t. d. Lepiey iest *wzbudzać zayzdrość niż litość*. Jest *ciepło*, *zimno*, *pięknie*, *dzień*, *noc*, *iasno*, *ciemno*, i t. d. Uciec. Uczynić *porządek*, *koniec*, i t. d. Mówić *prawdę*, *rozumnie*, *po łacinie*, *po francuzku*, *po angielsku* i t. d. Strzedz się, mieć *cierpliwość*, brać *lekarstwo*, *radę*, i t. d. oddać *miłość za miłość*, *wizytę za wizytę*, womitować i t. d. Dotrzymać *słowa*, mieć *za dobre*, *obstawać*, i t. d. Imiona bez artykułu wyż wspomnione, a których zostaie mała liczba, kładną się tylko ze słowami wspomnionemi. Będziemy się starali umieścić ie w grammatyce.

ARTYKUŁ II.

O używaniu przypadków.

P. Zdarza się często że dwa rzeczowniki znaydują się razem, iak ich położyć?

O. Jeden z nich powinien bydź zawsze w *2im*

comme: L'amour *de la patrie* est un penchant caractéristique *des Polonais*. La constance *de l'ami* nous interesse. Les dix commendement *de Dieu*.

REMARQUE. Mais si ce second nom marque *une quantité*, en ce cas-là il doit être précédé de la préposition (*de*), ou bien du génitif de l' article indéterminé, comme: 1°. Une bouteille *d'huïle*, *de vinaigre*, *d'eau*, un tonneau *de vin*, *d'eau de vie*. Six aunes *de drap*, *de toile*. Je n'ai mangé qu'une assiette *de soupe*, qu'une cuillerée *de grueau*; qu'une fourchette *de salade*. Une douzaine *d'oranges*, un troupeau *de moutons*. Un grand nombre *de personnes* de tout âge, une quantité *de foin*, *d'avoine*, *de vivres*. etc. La même règle doit être observée après les adverbes et les noms adjectifs *de quantité*, dont nous parlerons en sa place.

2*e*. On observe encore la même règle *quand on veut faire d'un nom substantif un adjectif*. Ex. La table *de bois*, une tabatière *d'or*, *d'argent*. Une maison *de pierre*, un couteau *d'acier*, un sabre *de fer*, une étoffe *de soie*, la toile, *de lin*, *de chanvre*, un habit *de velours*, *de drap*, un chaudron *de cuivre*, un chandelier *de laiton*, une assiette *d'étain*. etc.

3*e*. Après les noms qui signifient *une proffession*. Comme: un homme *de robe*, un maître *d'armes*, un maître de danse. etc.

4*e*. Devant les noms qui expriment *une raison*, pour laquelle il se fait quelque chose. Ex. Il est mort *de chagrin*. Iudas s'est pendu *de désespoir*.

5*e*. Après les verbes suivis des négations, *point*, *guère*, *rien*. Comme: Il n'a *point d'amis*.

6*e*. Enfin après les noms suivants: *Charge*, *couvent*, *emploi*, *espèce*, *façon*, *jeu*, *manière*, *métier*,

przypadku, iakoto: miłość *oyczyzny* iest skłonnością charakterystyczną *Polakow*. Stałość *przyiaciela* nas interesuie. Dziesięć przykazań *Boskich*.

Uwaga. Lecz kiedy te drugie imie oznacza *ilość*, powinno wtedy mieć przedjmek (*de*), albo drugi przypądek artykułu niedeterminowanego, iakoto: 1°. Butelka *oliwy*, *octu*, *wody*; beczka *wina*, *wódki*. Sześć łokci *sukna*, *płótna*. Zjadłem tylko talerz ieden *zupy*, tylko łyszkę *kaszy*, tylko ieden widelec *sałaty*. Tuzin *pomaranczów*. Trzoda *baranow*. Wielka liczba *osob* wszelkiego wieku. Mnóztwo *siana*, *owsa*, *żywności*, i t. d. Taż sama reguła powinna bydź zachowana po przysłówkach i imionach przymiotnych *ilość* znaczących, o których powiemy na swoim mieyscu.

2°. Zachownie się ieszcze taż sama reguła kiedy chcemy *z rzeczownika* zrobić *przymiotnika*. *np.* stół *drewniany*, tabakierka *złota*, *srébrna*. Dom *kamienny*, nóż *stalowy*, pałasz *żelazny*, materya *iedwabna*, płótno *ze lnu*, *z konopi*, suknia *axamitna*, kocioł *miedziany*, lichtarz *mosiężny*, talerz *cynowy*.

3°. Po imionach które znaczą proffesią, iakoto: *Prawnik*, *szermierz*, *tancmistrz*, i t. d.

4°. Przed imionami które oznaczaią *przyczynę*, dla którey co się staie, *np.* On umarł *ze smutku*. Judasz powiesił się *z rozpaczy*.

5°. Po słowach maiących po sobie przeczenia, *zgoła*, *wcale*, *nie*: iakoto: On nie ma *zgoła przyiaciół*.

6°. Nakoniec po imionach następuiących: *Urząd*, *klasztor*, *urząd*, *gatunek*, *sposob*, *gra*, *sposob*, *rze-*

nom, *office*, *proffession*, *qualité*, *sale*, *titre*. Ex. *Le nom*, *le titre*, *la qualité de Prince*.

D. Quand les noms se mettent au datif?

R. 1°. *A la demande à qui*. Comme: *A qui* rendrez vous cela? Je le rendrai *à ma soeur*, *à mon père*, *à vous*.

2°. *Les noms substantifs doivent être mis au datif lorsqu'il sont destinés à quelque usage*; comme: une bouteille *au vinaigre*, le marché *au blé*, *aux poissons*, *au foin*, *au bois*, une étable *aux bestiaux*. Vivre *au pain et à l'eau*. Un moulin *à vent*, *à l' eau*, un toit *aux volailles*.

3°. *Les noms qui servent à manger et qui sont assaissonnés avec les autres*, comme: du pain *au beurre*, une soupe *au lard*, *à l'oignon*, la soupe *à la bière*, *à l' avoine*, manger au beurre, gras, *au lait*.

4°. *à la demande où*, *on répond par datif*; comme: Je vais *à l'église*, *a la promenade au jardin*, *à la ville*, *à la campagne*, *au théâtre*, *au bal*. Je loge *à l'entrée* de la ville dans la grande rue *à second étage*. Où irez vous demain j'irai? *à Vilna*, *à Petersbourg*, *à Varsovie*, *à Cracovie*, etc. Où irez vous aujourd'hui? j'irai *à la chasse*, *à la pêche*, *aux environs*, *à la forêt*, etc. Où est-il? *au logis*, *à l'écurie*.

Remarque. Avant les personnes on met la préposition *chez* qui régit *l'accusatif*, comme: J'irez *chez mon frère*, *chez le président*, *chez mon cousin*, *chez mes amis*, *chez mon père*, *chez le Roi*. Où demeure votre soeur? elle demeure *chez sa mère* à présent, mais elle restait auparavant *chez son oncle*. Il vient souvent *chez nous*, *chez vous*, et rarement *chez eux*. Où avez-vous été? J'ai été *chez lui*.

miosło, imie, urząd, proffessya, godność, sala, tytuł. Prz. *Imie, tytuł, godność Xięcia.*

P. Kiedy imiona kładną się w przypadku 3cim?

O. 1°. *Na pytanie Komu*, iakoto: *komu* oddasz to? Oddam to *moiey siestrze, memu oycowi, WPanu?*

2°. *Rzeczowniki powinne się kłaść w przypadku 3cim kiedy są przeznaczone do iakiego użycia;* iakoto: Butelka *na wino*, rynek *na zboże, na rybę, na siano, na drwa*, obora *na bydło. Żyć o chlebie i o wodzie.* Młyn *wietrzny, wodny*, chlew *na kury.*

3°. *Imiona które służą do iedzenia i które są przyprzyprawione z drugiemi*, iakoto: chleb *z masłem*, zupa *ze słoniną, z cebuli*, zupa *piwna; owsianka*, ieść *z masłem*, *z* mięsem, *z mlekiem.*

4°. *Na pytanie gdzie, dokąd, odpowiadamy przez przypadek trzeci*, iakoto: Idę *do kościoła, na przechadzkę, do ogrodu, do miasta, na wieś, na teatr, na bal.* Mieszkam *przy weyściu* do miasta, na wielkiey ulicy *na drugim piętrze.* Gdzie poiedziesz iutro? Poiadę *do Wilna, do Petersburga, do Warszawy, do Krakowa*, i t. d. Gdzie póydziesz dziś? Póydę *na polowanie, na rybołowstwo w okolicy, do lasu*, i t. d. Gdzie on iest? On iest *w domu, w stayni*, i t. d.

1a Uwaga. Przed osobami kładnie się przyimek (*chez, do,*) który rządzi przypadkiem *4tym*, iakoto: Póydę *do mego brata, do prezydenta, do mego krewnego, do moich przyiaciół, do mego oyca, do Króla.* Gdzie mieszka WPana siostra? ona teraz mieszka *u swey matki*, ale zostawała pierwiey *u swego stryia.* On przychodzi często *do nas*, a rzadko *do nich.* Gdzie WPan byłeś? Byłem *u iego, u niey* i t. d.

5°. Lorsqu'on parle de la mode. Ex. *A la française, à la romaine, à la greque, à la vierge, à la moderne.* etc.

2e Remarque. Lorsqu'on parle des langues, on dit: Il parle français, polonais, italien, latin, etc. ou, il parle en français, en russe, en anglais, en allemand.

6°. Les noms qui signifient la manière de distinguer, comme: Je l'ai reconnu *à l'habit, au visage,* etc. *à combien* vendez-vous une aune de cette étoffe? *à quatre, à cinq, à huit florins* etc. C'est *à bon marché.*

D. Quels noms demandent l'accusatif?

R. Lorsqu'on peut répondre à la demande *que, quoi,* Ex. J'aime *la vertu et la vérité.* Il a acheté *un livre.*

2°. *Tous les verbes actifs avec une très-petite exception régissent l'accusatif,* comme: Il gagne *son pain* en travaillant. Ce Monsieur aime *le jeu et la chasse.* J'ai acheté aujourd'hui *un cheval.* Il a reçu *une recompense,* il étudie *sa leçon.* etc.

3°. *A la demande combien de tems? on répond par l'accusatif, avec la préposition pendant, ou sans la préposition,* comme: Combien de tems avez-vous voyagé? J'ai voyagé *pendant quarte ans,* ou *quatre ans. Combien de tems* restera-t-il ici? *Pendant deux semaines,* ou, *deux semaines, pendant quinze jours* ou *quinze jours.*

4°. *A la demande quand;* comme: *Quand* irez-vous à Varsovie? La *semaine prochaine, le jour suivant, le mois* qui vient.

Remarque. Les jours de la semaine sont *sans article,* car on dit. Quand viendrez-vous chez moi? Je viendrai *dimanche, lundi, jeudi, ou vendredi.*

5°. *Les noms qui signifient l'instrument avec lequel on travaille, se mettent à l'accusatif,* comme: Tailler une plume *avec le canif,* écrire *avec une*

5°. Kiedy się mówi o modzie, *np. Po francuzku, po rzymsku, po grecku, po paniensku, po teraźnieyszemu.*

2*a* Uwaga. Kiedy się mówi o ięzykach, mówi się: On mówi po francuzku, po polsku, po włosku, po łacinie, i t. d. albo tak, patrz text francuzki.

6°. Imiona które znaczą sposob rozróżnienia, iakoto: Poznałem *go po suknu, po twarzy,* i t. d. *po czemu* przedaiesz WPan ieden łokieć tey materyi? *po cztery, po 5, po ośm złotych,* i t. d. To *iest tanio.*

P. Jakie imiona kładną się w przypadku 4m?

O. Kiedy można odpowiedzieć na pytanie *kogo? czego? co? np.* Kocham *cnotę i prawdę.* On kupił *xiążkę.*

2*e.* Wszystkie słowa czynne z bardzo małym wyiątkiem rządzą przypadkiem czwartym, iakoto: On zarabia *swóy chleb* pracuiąc. Ten Jegomość lubi *grę i polowanie.* Kupiłem dziś *konia.* On odebrał *nagrodę,* on uczy się *swey lekcyi.* i t. d.

3*e. Na pytanie, iak długo? odpowiadamy przez przypadek 4ty, z przyimkiem przez, lub bez przyimka,* iakoto: Jak długo podróżowałeś WPan? Podróżowałem *przez cztéry lata*, albo *lat cztéry* — Jak długo zabawi się tu? *Przez dwa tygodnie,* albo *dwa tygodnie.*

4*e.* Na *pytanie kiedy;* iakoto: *Kiedy* poiedziesz do Warszawy? *W przyszłym tygodniu, dnia następuiacego,. w miesiącu* przyszłym.

Uwaga. Dni tygodnia są *bez artykulu,* bo się mówi. Kiedy przyydziesz do mnie? Przyydę *w niedzielę, w poniedziałek, we czwartek lub w piątek.*

5*e. Imiona które znaczą narzędzie którém co się robi, kładną się w przypadku 4m.* Zatęperować pióro *scyzorykiem,* pisać *piórem,* splamiłem papier *a-*

plume, j'ai taché le papier *avec de l'encre*. Couper les cheveux *avec les ciseaux*. On omet quelquefois la préposition *avec*, comme: Venir les mains vuides, le pistolet à la main, les larmes aux yeux. Se tenir les bras croisés. Les soldats sortirent de la ville tambour battant, mèche allumée et enseignes déployées.

D. Comment exprime-t-on vocatif?

R. *On l'exprime ordinairement par le nom sans* article, ou quelquefois par le nom précédé de la lettre ô. *Seigneur* vous êtes mon espérance! *Grand Dieu*, que vos jugemens sont redoutables! *Braves soldats*, vous vous êtes acquis beaucoup de gloire! *Cieux* écoutez ma voix! *Terre* prête l'oreille! Ne permettez ô *mon Dieu*, que j'éprouve la rigueur de votre justice! *Fortune* tu m'a trompé!

D. Montrez-moi l'usage de l'ablatif?

R. *On met* 1°, *tous les noms à l'ablatif à la demande de qui, par Ex.* Jesus-Christ nous a délivré *de l'esclavage* du démon. Dépendre *de Dieu:* obtenir une grace *du Roi:* recevoir un présent *du Prince:* être aimé *du peuple:* être connu *des grands;* les femmes parlent *des hommes*. 2°. *A la demande d'où*, comme: *D'où* venez-vous? Je viens *de l'église*, *du sermon*, *du théâtre*, *du bal*, *de la mascarade*, *de la campagne*, *de la maison*, *de la cuisine*, *de la chambre*, *du jardin*. Un ange chassa Adam et Eve *du paradis terrestre*.

Remarque. Avant les personnes on met la préposition de chez, qui régit l'accusatif, comme: *D'où* venez-vous? Je viens *de chez mon frère*, *de chez moi*, *de chez lui*, *de chez vous*, etc. *de chez Mur. le Président*.

tramentem. Ociąć włosy *nożyczkami.* Opuszcza się niekiedy przyimek, (*avec*, z,) iakoto: Przyyść z próżnemi rękami, z pistoletem w ręku, ze łzami w oczach. Stać założywszy ręce. Zołnierze wyszli z miasta bijąc w bęben, z zapalonym lontem i z chorągwiami rozwinionemi.

P. Jak się wyraża przypadek piąty?

O. Wyraża się zwyczaynie iednym imieniem bez artykułu, lub niekiedy imie bywa poprzedzone od litery ô. *Panie* ty iesteś moią nadzieią! *Wielki Boże*, iak twoie sądy są straszne! *Waleczni żołnierze*, nabyliście wiele chwały! *Nieba* słuchaycie mego głosu! *Ziemio* nadstaw ucha! Nie dopuszczay *o móy Boże* abym doświadczył rygoru twey sprawiedliwości! *Losie* tyś mię oszukał!

P. Pokaż mi użycie przypadku szóstego?

O. 1°. *Kładną się wszystkie imiona w przypadku 6tym na pytanie od kogo, czém, np.* Jezus Chrystus uwolnił nas *od niewoli* czartowskiey. Zależeć *od Boga:* otrzymać łaskę *od Króla:* odebrać podarunek *od Xięcia:* bydź kochanym *od ludu:* bydź znanym *od wielkich osob:* niewiasty mówią *o mężczyznach.* 2re: *Na pytanie zkąd,* iakoto: *Skąd* idziesz? Idę z *kościoła*, z *kazania*, z *teatru*, z *balu*, z *maskarady*, *ze wsi*, z *domu*, z *kuchni*, z *pokoiu*, z *ogrodu.* Anioł wygnał Adama i Ewę z *raiu ziemskiego.*

Uwaga. Przed osobami kładnie się przyimek (de chez) *od*, który rządzi przypadkiem oskarżaiącym, iakoto: *Skąd* idziesz? Idę *od mego brata*, *od siebie*, *od niego*, *od WPana* i t. d. *od Pana Prezydenta.*

ARTICLE III.

Du nom adjectif?

Le nom adjectif comme nous le savons, marque *la qualité* de son substantif, c'est pour quoi il doit prendre toujours *le genre, le nombre et le cas de son substantif.* Ex. La *vertu est estimée* de *tout* le *monde.* Les *spectacles* sont *fréquentés* par les *gens oisifs* Un *homme savant*, une *femme savante.* Une *belle femme*, un *bel homme.* Un *chapeau rond*, une *tabatière ronde.*

1e Remarque. L'*adjectif* s'emploie quelquefois pour le *substantif.* Ex. Rien n'est plus beau que *le vrai. Le vrai* seul est aimable. Nous devons préférer *l'utile à l'agréable.*

2e Remarque. Il y a aussi plusieurs noms qui sont tantôt *substantifs, tantôt adjectifs.* Par Ex. Malheur aux mauvais chrétiens qui irritent *la colère* de Dieu. Un homme *colère* est fort méprisable. *La politique* est une science difficile. La conduite des courtisans est *politique* et réservée.

3e Remarque. On dit aussi, Casimir le Grand, Pierre le Grand, Louis le Juste.

4e Remarque. *Si l'on met deux substantifs en opposition*, le second doit être précédé de cette conjonction *que*, Par. Ex. c'est une belle chose *que la santé.* C'est un abominable vice *que la trahison.* C'est un bel amusement *que la chasse.* etc.

D. J'ai observé que les adjectifs se placent tantôt avant, tantôt après leurs substantifs, pourquoi donc cela?

R. Parce que tous les adjectifs ont leur place marquée dans la langue française; ainsi les uns se placent toujours avant leurs substantifs, et les autres ne se mettent qu'après. 1°. *Les adjectifs qui marquent la louange ou le blâme, doivent se mettre avant leurs substantifs.* Comme: Une *belle*

ARTYKUŁ III.

O Imieniu przymiotném.

Przymiotnik iak wiemy oznacza p... rzeczownika, to dla tego powinien si... wsze *w rodzaiu, w liczbie i w przyp...* *rzeczownikiem*, np. *Cnota* iest *szacowan...* stkich. *Widowiska* są *uczczane* od ... iacych. *Człowiek uczony, kobiéta uczona* ... *kobiéta, piękny człowiek. Kapelusz okrągły* ... *kierka okrągła.*

1*a* Uwaga. *Przymiotnik* używa się niekiedy *za rzeczownika*, np. Nic nie ma pięknieyszego *nad prawdę. Prawda* sama iest kochana. Powinniśmy przekładać *użyteczność* nad *przyiemność.*

2*a* Uwaga. Jest także kilka imion które są już to *rzeczownikami*, już to *przymiotnikami*, np. Biada złym chrześcianom którzy rozjątrzaią *gniew* Boski. Człowiek *gniewliwy* iest bardzo wzgardzonym. *Polityka* iest to umieiętność trudna. Postępowanie dworzan *iest polityczne* i skryte.

3*a* Uwaga. Mówi się także Kazimierz Wielki, Piotr Wielki, Ludwik Sprawiedliwy.

4*a* Uwaga. *Jeśli porównywamy dwa rzeczowniki*, drugi powinien mieć przed sobą spóynika (*que iak*), np. Jest to piękna rzecz *zdrowie*. Jest to obrzydły występek *zdrada*. Jest to piękna zabawa *polowanie*, i t. d.

P. *Uważałem że przymiotniki kładną się raz przed rzeczownikami, drugi raz po rzeczownikach, dla czego to?*

O. Albowiem wszystkie przymiotniki maią swoie mieysce oznaczone w języku francuzkim; i tak iedne zawsze się kładną przed swemi rzeczownikami, a drugie po nich. 1°. *Przymiotniki które znaczą pochwałę lub naganę, powinne się kłaść przed swemi rzeczownikami.* iakoto: *Piękny dom, piękny*

olie fleur, un *fidèle ami*. Une *sincère*
gréable personne. Il faut avoir tou-
D'gal soit dans la *bonne*, soit dans
Le nom ad *rtune*. J'ai reçu une *fâcheuse nouvelle*.
que *la qualit* *rsonne*. Cet homme est coupable d'
il doit prenc *ies*. Les paysans sont reduits à du
cas de son *in*, à de *chétifs aliments*. 2°. *Lorsque*
tout le m *'est composé que d'une, ou de deux syl-*
les *gens* me: *Grand Dieu* que vos jugements sont
vante. nsibles! *petite affaire, triste nouvelle*.
er a 3°. *Les noms adjectifs ordinaux et car-*
dinaux; me: Les *douze apôtres*. Les *quatre Evangélistes*. Les *dix commendements* de Dieu. Le p *Mois* de Janvier, la *première fois*, la *troisième scène*, le *quatrième acte*.

Remarque. Les nombres en titre se mettent après: Ex. Henri IV. etc. Auguste II.

4°. *Tous les pronoms*. *Ex. mon ami*, etc.

Les autres adjectifs se mettent toujours après leurs substantifs, c'est-à-dire, 1°. *Les adjectifs des couleurs*. 2°. *Les participes*. Par. Ex. Un *habit rouge, noire, blanc*. Un *mouchoir vert, bleu*.

Remarque. On ajoute l'autre adjectif foncé, et on dit, rouge foncé, bleu foncé.

Une *lettre* bien *écrite*, une *visite*, bien *reçue*.

3° *Les adjectif* qui marquent *quelque figure*, comme: Un *chapeau rond*, une *table quarrée*, une figure *triangulaire*. 4°. *Les adjectifs des défauts humains*, comme: Un *homme aveugle, borgne*, une *demoiselle bossue*. Un officier boiteux. 5°. *Les adjectifs* des noms *propres*. Comme: Un *Seigneur polonais*. Une gouvernante française, un officier russe etc.

D. Est-ce que les adjectifs peuvent avoir quelque régime?

R. Il y a des adjectifs qui ne régissent rien: ce sont ceux, dont la signification est determinée

kwiat, wierny przyiaciel. Szczera przyiaźń. Przyiemna osoba. Potrzeba mieć zawsze umysł iednostayny czy to *w dobrym,* czyli *w złym losie.* Odebrałem *smutną nowinę, Szpetna osoba.* Ten człowiek iest winny *za okropne występki.* Wieśniacy są przyprowadzeni do *nikczemnego chleba,* do *podłych pokarmów,* 2re: *Kiedy przymiotnik iest złożony z iedney lub dwóch syllab,* iakoto: *Wielki Boże* iak twoie sądy są niedościgłe! *mała sprawa, smutna nowina. Kochany przyiacielu.* 3e: *Imiona liczbowe, porządkowe i kardynalne,* iakoto: *Dwunastu Apostołów. Czterech Ewangelistów. Dziesięć przykazań* Boskich. 1go *Miesiąca* Stycznia, *pierwszy raz, trzecia scena, czwarty akt.*

Uwaga. Liczy w tytule kładną się po, np. Henryk IV. i t. d. August drugi.

4te. *Wszystkie zaimki np. mój przyiaciel,* i t. d: *Inne przymiotniki kładną się zawsze po swych rzeczownikach,* nayprzód: *Przymiotniki kolorów.* 2re: *Imiesłowy, np Suknia czerwona, czarna, biała,* i t. d. *Chustka zielona, błękitna.*

Uwaga. Dodaie się drugi przymiotnik (foncé ciemno) i mówi się ciemno różowy, ciemno niebieski.

List dobrze *napisany. Wizyta* dobrze *przyięta.*

3cie *Przymiotniki* które znaczą iaką *figurę,* iakoto: *Kapelusz okrągły, stół kwadratowy, figura tróykątna.* 4e, *Przymiotniki przywar ludzkich,* iakoto: *Człowiek ślepy, iednooki, panna garbata. Oficer kulawy.* 5e, *Przymiotniki imion własnych,* iakoto: *Pan polski. Mistrzyni francuzka, oficer ruski,* i t. d.

P. Czy przymiotniki mogą mieć iaki rząd?

O. Są przymiotniki które niczém nie rządzą: a te są, których znaczenie iest określone do pewney

à une certaine chose, comme: Un homme *courageux*, *intrépide*. La parole des Rois doit être *inviolable*. Il y a d'autres *adjectifs qui régissent le génitif*, *ou l'ablatif*. 1°. *Tous les adjectifs mis au superlatif*, *régissent l'ablatif*. Ex. *Le plus sage des Empereurs*. *Le meilleur des Amis*. Le meilleur des maîtres.

1e Remarque. Le *comparatif exige* toujours la conjonction *que*, comme: L'histoire est *plus utile que* la musique. Alexandre était *moins prudent que* César.

2°. *Les adjectifs* qui signifient *capacité*, *ou l'incapacité*, *la louange*, *ou le blâme*, comme: Cet homme est *capable de grandes choses*, et celui-ci *incapable de rien*. *Digne de gloire*, *indigne de louange*. Je suis *curieux de savoir* cela, il est *facile de faire* ceci.

3°. *Les adjectifs* qui marquent *l'application*, *l'assuduité*, et *le penchant*, *régissent le datif*, comme: *Addonné à l'étude*, *propre au maniement* des armes, *sujet au vin*. Je suis *prêt à partir*. Etre *utile* et *agréable à la societé*.

2e Remarques. *Après les adjectifs de quantité*, on met toujours la préposition *de:* comme: Un verre *pleine de vin*, un reservoir *rempli de poissons*. Le pays *peuplé d'hommes* sauvages.

3e Remarque. Les *adjectifs* se mettent quelquefois pour les *adverbes*, comme: Sentir *bon*, mauvais, parler *haut*, *bas*, chanter *faux*, *juste*, frapper *fort*, voir *clair*.

4e Remarque. Sur quelques adjectifs de différentes significations.

Plusieurs adjectifs placés avant le substantif, ont une signification différente de celle qu'ils ont, quand ils ne sont mis qu' après le substantif. Comme: L'air *grand*, le *grand* air.

rzeczy, iakoto: Człowiek *odważny*, *nieustraszony*. Słowo Królów powinno bydź *nie zgwałconém* Są inne *przymiotniki które rządzą przypadkiem 2m. lub 6m*, iakoto: 1°. *Wszystkie przymiotniki położone w stopniu naywyższym rządzą przypadkiem 6. lub 2gim* Przykł. *Naymędrszy z Cesarzów. Naylepszy z przyiaciół. Naylepszy z nauczycielów.*

1*a* Uwaga. *Stopień wyższy wyciąga* zawsze po sobie łącznika (*que*,) iakoto: Historya iest *użytecznieyszą od* muzyki. Alexander był *mniey rostropnieyszym od* Cezara.

2*e*, *Przymiotniki* które oznaczaią zdolność, *lub niezdolność*, *pochwałę lub naganę*, iakoto: Ten człowiek iest *zdolny do wielkich rzeczy*, a ten *niezdolny do niczego. Godny chwały*, *niegodny pochwały*. Jestem *ciekawy wiedzieć* to, iest *łacno to zrobić*.

3*e*, *Przymiotniki* które znaczą *przykładanie się*, *pilność*, *i skłonność rządzą przypadkiem 3im*, iakoto: *Pilny w nauce*, *sposobny do robienia* bronią, *lubi wino*. Jestem *gotow do iechania*. Bydź *użytecznym i przyiemnym społeczności*.

2*a* Uwaga. Po *przymiotnikach illości*, kładnie się zawsze przedjmek (*de*), iakoto: Szklanka *pełna wina*, sadzawka *napełniona rybą*. Kray *zaludniony ludźmi* dzikiemi.

3*a* Uwaga. *Przymiotniki* kładną się niekiedy za *przysłówki*, iakoto: *Pachnąc*, *śmierdzieć*, mówić *głośno*, *cicho*, śpiewać *fałszywie*, *czysto*, uderzyć *mocno*, widzieć *iasno*.

4*a* Uwaga. Nad niektóremi przymiotnikami różnego znaczenia.

Wiele iest przymiotnikow które położone przed swymi rzeczownikami, maią inne znaczenie od tego, iakie maią, kiedy są umieszczone po swych rzeczownikach, iakoto: *Wspaniała* postać, *pańska* mina.

Un homme *grand*. Un *grand* homme.

Remarque. Cependant si après *grand homme* on ajoute quelques qualités du corps, alors *grand homme* signifie *homme d'une grande taille*, comme: C'est *un grand homme brun et d'une belle physionomie.*

Du bois *mort*, du *mort* bois.

Une chose *certaine*, une nouvelle *certaine*, une marque *certaine*. etc.

Une *certaine* chose, une *certaine* nouvelle, une *certaine* marque.

Une voix *commune*, d'une *commune* voix.

Une femme *sage*, une *sage* femme.

Une femme *grosse*, une *grosse* femme.

Un homme *galant*, un *galant* homme. Un *gentil* homme, un homme *gentil*. Un *pauvre* homme, un *pauvre* auteur. Un homme *pauvre*, un auteur *pauvre*. Un homme *plaisant*, un *plaisant* homme. Un *honnête* homme, un homme *honnête*.

Durant cette vie *mortelle*. Despreaux était un *mortel* ennemi du faux. Il y a trois *mortelles* lieux d'ici là. Un homme *vrai*, une nouvelle *vraie*. C'est une *vraie* fable. J'ai vu *le riche* Luculle. J'ai vu Luculle *le riche*.

Quelle est *votre erreur*. Quelle erreur est *la vôtre*.

ARTICLE IV.

De l'usage des noms de nombre.

D. Quand peut-on employer les nombres cardinaux au-lieu des ordinaux.

R. On emploie les nombres *cardinaux au-lieu des ordinaux*. 1°. En parlant *des heures et des an-*

Człowiek *wysoki*. *Wielki* człowiek.

Uwaga. Jednak ieśli po *wielki człowiek* doda się iaki przymiot ciała, wówczas *wielki człowiek* znaczy *wielkiego wzrostu*, iakoto: *Dorodny mężczyzna czarniawy i piękney fizyonomii.*

Drzewo na pniu *uschłe*. Drzewo *nieużyteczne*, krzaki, ciernie.

Rzecz *niezawodna*, nowina *pewna*, znak *niezawodny*, i t. d.

Jakaś rzecz, *nieiakaś* nowina, *iakiś* znak.

Głos *pospolity*, iednomyślnie, *zgodnym* głosem.

Kobiéta *rostropna*, kobiéta *odbieraiąca dzieci*, babka.

Kobiéta *ciężarna*, kobiéta *otyła*.

Babiarz, człowiek *edukowany i miły* w obcowaniu. Człowiek *szlachetnie urodzony*, człowiek *śmieszny zabawny*. *Nikczemny* człowiek, *nikczemny* autor. Człowiek *ubogi*, autor *ubogi*. Człowiek zabawny, żartobliwy, człowiek dziwaczny, śmieszny. Człowiek *poczciwy*. Człowiek *ludzki*.

Wciągu tego życia *śmiertelnego*. Despreo był *głównym* nieprzyiacielem fałszu. Są trzy *okrotne* mile stąd tam. Człowiek *prawdziwy*, nowina *prawdziwa*. To iest prawdziwa bayka. Widziałem *bogatego* Lukulla. Widziałem Lukulla nazwanego bogatym.

Jakiżeś błąd popełnił. Czy podobna żebyś *taki błąd popełnił.*

ARTYKUŁ IV.

O ożywaniu imion liczbowych.

P. Kiedy można uczyć liczb kardynalnych zamiast porządkowych?

O. Zażywamy *liczb kardynalnych zamiast porządkowych.* 1e Mówiąc *o godzinach i o latach* idą-

nées courantes. Ex. Il est *trois heures*; L'an de grâce, *mil huit cent vingt premier.* 2°. Dans le *discours familier*, en parlant *des jours du mois.* Exemples. *Le 8* de Mars, *le trois* de Mai. 3°. En parlant des Princes. Ex. Louis *quatorze*, Henri *4tre*, Grégoir *neuf*, excepté un et deux; parcequ' il faut dire Stanislas premier. Auguste seconde. Les Polonais emploient ici des nombres ordinaux. Henri *quatre* est arrivé à *une* heure. *En polonais on met de suite plusieurs nombres ordinaux:* en français il n' y a que *le dernier nombre* qui puisse être *ordinal.* Ex. La mil sept cent quatre vingt *onzième* année de l'ère Chrétienne, Frédéric Auguste Electeur de Saxe fut declaré Successeur au trône de Pologne.

1e Remarque. On met *au singulier le substatif*, qui est *avant un nombre cardinal*, mis pour un nombre ordinal, comme: *L'an* sept cent quarante: mais on met *au pluriel le substantif qui est après les nombres.* Ex. On commença hier la pièce à six *heures précises.* Il est *quatre heures.* Deux *heures* sont sonnées

2e Remarque. Quand *le nombre cardinal est précédé du relatif en, le participe ou l'adjectif* qui suit ce nombre est également précédé de la préposition *de*, Ex. Il y *en* eut trois *de* blessés. Il y *en* avait trente *d'* achevés, et six *d'* imparfaits.

3e Remarque. C'est encore l'usage de parler huit jours, quinze jours; pour une semaine, deux semaines. Au-lieu de mille un cent, mille deux cent, trois, cent, etc. Les Français parlent, onze cents, douze cents, jusqu' à seize cents. En faisant l'addition on dit: trois plus cinq, font 8, dans la soustraction, trois de neuf, il reste 6: dans la multiplication on dit: huit fois neuf, font soixante douze: dans la division, cinq fois dans quinze,

cych, *np.* Jest *trzecia godzina.* Rok łaski *tysiączny ośmsetny dwodziesty pierwszy.* 2re: *W rozmowie potoczney mówiąc o dniach miesiąca, np. O mego* Marca, *trzeciego* Maia. 3*cie:* Mówiąc o Królach, *np.* Ludwik *czternasty*, Henryk *czwarty*, Grzegorz *dziewiąty*, wyiąwszy ieden i dwa; albowiem potrzeba mówić; Stanisław pierwszy. August drugi. Polacy używaią tu liczb porządkowych. *np.* Henryk *czwarty* przyiechał *o pierwszey* godzinie. *Po polsku kładnie się wciąż kilka imion porządkowych:* po francuzku tylko *ostatnia* może bydź *porządkowa.* Roku *tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiątego pierwszego* ery Chrześciańskiey, Fryderyk August Elektor Saski był ogłoszony następcą Tronu Polskiego.

1*a* Uwaga. Kładnie się *w liczbie poiedyńczey rzeczownik*, który iest przed liczbą kardynalną, położony za liczbę porządkową, iakoto: *Roku* siedmsetnego czterdziestego: lecz kładnie się *w liczbie mnogiey rzeczownik* który iest *po liczbach*, *np.* Zaczęto sztukę *o szóstey godzinie* samey. Jest *czwarta godzina.* Dwie biło.

2*a* Uwaga. Kiedy *liczba pierwotna iest poprzedzona od zaimka względnego* (*en*), *imiesłów lub przymiotnik* który następuie po tey liczbie, bywa podobnie poprzedzony od przyimka (*de*), *np.* Było *ich* trzech — ranionych, było z *nich* trzydzieści — dokończonych, a sześć — niedokończonych.

Uwaga. Jest to ieszcze zwyczay mówić, ośm dni, piętnaście dni; zamiast tydzień, dwa tygodnie. Zamiast tysiąc sto; tysiąc dwieście, trzysta, i t. d. Francuzi mówią, iedenaście stów, dwanaście stów, aż do szesnaście stów. Robiąc dodawanie mówi się: trzy więcey pięć, czyni 8. w odeymowaniu, trzy od dziewięciu zostaie 6: w mnożeniu mówi się: ośm razy dziewięć, siedmdziesiąt dwa: w dzieleniu, pięć razy w piętnastu trzy. Po

trois. Deux à deux, trois à trois, etc. Quatre à-la-fois, six à-la-fois. etc.

CHAPITRE III.

ARTICLE I.

De l'usage de tous les pronoms.

D. Est-ce que tous les pronoms s'emploient de la même manière?

R. *Tu*, *te*, *toi*, et *ton*, *ta*, *tes*; *le tien*, *la tienne*, *les tiens*, *les tiennes*, ne s'emploient que quand on parle à une personne dont on *est ami intime*, ou contre laquelle on est *en colère*. Ex. *Mon ami*, que je *te* suis obligé de *ton* souvenir! *Tu* est un coquin, *tu te* feras pendre. C'est ce qui s'appelle tutoyer, on doit s'en abstenir.

En vers, on emploie bien *tu*, *te*, *toi*, *ton*, *le tien*, &c. Ex. Grand Dieu, *tes* jugements sont remplis d'équité, *tu* prends toujours plaisir à nous être propice, etc.

En prose, au-lieu de *tu*, *te*, *toi*, on se sert de vous, et au-lieu de *ton*, *ta*, on emploie *votre*, comme: *Vous* êtes trop appliqué dans *votre* travail; et au-lieu, de *le tien*, *la tienne*, on dit, *le vôtre*, *la vôtre*. Mon frère et *le vôtre* se connaissent depuis long-tems. Ma soeur et *la vôtre* fréquentent la pension.

Remarque. Après tous les pronoms possessifs, le superlatif est sans, *le et la*, Ex. Mon meilleur ami, votre, ton, son, leur.

Quand on parle à une personne à qui on doit beaucoup de respect, on emploie la troisième personne. Ex. Monseigneur *souhaite-t-il* que je *lui* raconte ce qui s'est passé?

2e Remarque. Les pronoms personnels conjon-

dwa, po trzy, i t. d. Cztéry razem, sześć razem i t. d.

ROZDZIAŁ III.

ARTYKUŁ I.

O używaniu wszystkich zaimkow.

P. Czy wszystkie zaimki używaią się tymże samym sposobem?

O. *Ty*, *ciebie*, *ty i twóy*, *twoia*, *twoi*, *twóy*, *twoia*, *twoi*, *twoie*, nie używaią się tylko kiedy się mówi do osoby którey iest przyiacielem *poufałym*, albo na którą się gniewa, *np. Móy* przyiacielu, jakżem *ci* iest obowiązany za *twoia* pamięć. *Tyś* iest hultay, *ciebie* szubienica czeka. Toć to iest co się nazywa tykać, trzeba się od tego wstrzymać.

W wierszach, używa się dobrze *ty*, *ciebie*, *ty*, *twóy*, i t. d. Prz: Wielki Boże! *twoie* sądy są pełne słuszności, zawsze *Ty* lubisz bydź nam litościwym, i t. d.

W mowie wolney miasto *ty*, *ciebie*, *tobie*, zażywaią WPan, a zamiast *twóy*, *twoia*, zażywaią WPana, WPani, *np. WPan* iesteś bardzo usilnym, *w swoiey* pracy, a zamiast *twóy*, *twoia* niełącznych, mówi się *WPana*, *WPani*. Móy brat i WPana znaią się od dawnego czasu. Moia siostra *i WPani* chodzą na pensyą.

Uwaga. Po wszystkich zaimkach dzierżawczych stopień naywyższy iest bez (*le i la*,) np. Móy naylepszy przyiaciel, WPana, twóy, iego, ich.

Kiedy się mówi do osoby, którey się winno wiele uszanowania, używa się trzeciey osoby, *np.* JWPan *życzy* sobie ażebym *mu* opowiedział, co się stało?

2a Uwaga. Zaimki osobiste łączące się, (*je*, *tu*,

ctifs, *je*, *tu*, *il*, *ils*, représentent toujours le sujet du verbe, et ne peuvent s'employer seuls, mais avec les verbes: *je crois*, *tu donnes*, *il écrit*, *ils lisent.*

Les pronoms absolus se placent seuls, comme: Dieu juste venge *moi*. Je n'aime que *toi*. C'est *moi*, ce sera *toi*. C'est sont *eux*, ce sont *elles*, etc.

3*e* Remarque. *Soi*, on ne se sert de ce pronom qu'en parlant des choses, et des personnes en général. Quand on n'aime que *soi*, on n'est guère propre pour la société. L'aimant attire le fer à *soi*. Le vice porte *en soi* sa peine. Excuser dans *soi-même* les sottises qu'on ne peut souffir dans autrui, c'est aimer mieux être sot *soi-même*, que de voir les autres tels.

4*e* Remarque. Quand on ne parle que des choses ou des animaux, il faut dire absolument, au-lieu de (*sur lui*, *sur elle*,) dessus (*sous lui*, *sous elle*,) dessous, au-lieu de (*dans lui*, *dans elle*,) dedans, (*hors de lui*, *hors d'elle*,) dehors, (*près de lui*, *près d'elle*,) on dit auprès, *on appelle ces prépositions elliptiques*. Pour (*de lui*, *d'elle*,) on se sert du pronom relatif en; et pour (*à lui*, *à eux*) etc. (*dans lui*, *dans elle*,) on emploie, y. Ex. Reposez-vous, appuyez-vous *dessus*; voilà un cheval, montez *dessus*, On le cherchait sur le lit et il était *dessous*. On le cherchait hors de la maison et il était *dedans*. Il est assis *auprès*. Il *en* est dehors. Nous *en* avons mangé. Il s' *y* est adonné. On n' *y* peut plus rentrer. En parlant des personnes on dit, je peux compter *sur lui*, *sur elle*.

D. Quel est l'usage de ces pronoms relatifs, en, y, *le*, *la*, *les?*

R. *Le pronom relatif en*, *se rapporte toujours au génitif*. Par Ex. Combien avez-vous *des socurs?* J'en

il, ils,) reprezentuią zawsze przedmiot czyli przypadek 1szy słowa, i nie mogą się używać same jedne, lecz ze słowami: *ia wierzę, ty daiesz, on pisze, oni czytaią.*

Zaimki absolutne kładną się same iedne, iakoto: Boże sprawiedliwy pomścy się za *mnie.* Kocham tylko *Ciebie.* To *ia,* to *ty* będziesz; to są *oni,* to są *one.*

3a Uwaga. *Soi,* używa się ten zaimek mówiąc o rzeczach, i osobach kiedy się mówi w ogólności. Kiedy kochamy tylko *siebie,* nie iesteśmy wcale sposobnemi do społeczności. Magnes przyciąga żelazo do *siebie.* Występek nosi w *sobie* swoię karę. Wymawiać *w sobie* samym głupstwa których nie możemy cierpieć w kim innym, iest to wołeć bydz głupim *samemu,* niżeli widzieć innych takiemi.

4a Uwaga. Kiedy się mówi tylko o rzeczach lub o zwierzętach, trzeba mówić koniecznie, zamiast (*na nim, na niey,*) nań, (*pod nim, pod nią,*) pod, zamiast (*w nim, w niey,*) weń, wewnątrz, (*z niego, z niey*) zewnątrz, (*przy nim, przy niey,*) mówi się przy. *Nazywaią się te przyimki wyrzutnemi.* Zamiast (z *niego*, *z niey*), używa się zaimku względnego; (en, zeń), a zamiast (*iemu, im,* i t. d.) *w nim w niey*), używaią zaimku względnego y, *np.* Spoczniy, wesprzyy się *na nim:* oto koń, wsiądź *na niego.* Szukano go na łóżku, a on był *pod niem.* Szukano go za domem, a on był *wewnątrz.* Usiadł przy nim. On *z niego* wyszedł. Jedliśmy z *tego.* On się *do niego* przywiązał. Nie można się więcey *do niey* dostać. Mówiąc o osobach mówi się, mogę spuścić się *na niego, na nią.*

P. Kiedy się używaią te zaimki względne, (*en, y, le go, la ią, les ich?*)

O. *Zaimek względny* (*en*), *ściąga się zawsze do przypadku drugiego, np.* Wiele WPan masz *siostr?*

ai six, et *des frères?* Je n'*en* ai point. Avez-vous *de l'argent?* je vous prie de m'*en* prêter. Je n'*en* ai point, si j'*en* avais je vous *en* prêterais. Puisque les autres se passent *de ça*, je puis bien m'*en* passer aussi. Voici une recompense qui est destinée à celui, qui *en* sera le plus digne. Avez-vous ici *de l'eau* fraîche? donnez m'*en* un verre, car j'ai fort soif. Y a-t-il beaucoup *de monde* chez vous? non, il n'y *en* a pas beaucoup, mais pourtant il y *en* a plus, qu'il n'y *en* eut hier. Si vous êtes *d'ici*, j'*en* suis aussi. Si vous venez *de chez eux*, j'*en* viens aussi. Avez-vous encore beaucoup *de chevaux* à vendre? Non, je n'*en* ai plus que quatre: il est vrai que j'*en* avais d'avantage, mais j'*en* avais vendu quatre, et on m'*en* a volé trois.

Le pronom *y* se rapporte toujours *au datif* et *au lieu*, qu'il faut le répéter, comme le pronom (en), dans la suite du discours, comme: Si vous pensez *à cela* soyez sûr, que nous *y* pensons aussi, et *y* penserons encore long-tems. Puisque vous êtes accutumé *à cela*, je pense, que je m'*y* accutumerai aussi. Puisque ces messieurs passent *par là*, nous pouvons bien *y* passer aussi. Si vous allez *là*, nous *y* irons aussi, ou si nous n'*y* allons pas, il faudra que quelqu'un *y* aille en notre place. Si vous allez au théâtre, j'*y* irai aussi. etc.

Le pronom *le, du genre masculin*, se rapporte à l'accusatif, comme: Puisque vous n'avez pas encore fini *votre ouvrage*, je doute que vous *le* finissiez avant dîner Que je *le* finisse tôt, que je *le* finisse tard, c'est égal, pourvû que je *le* finisse avant de partir. Ce que cet homme fait, il *le* fait, parce qu'il doit *le* faire, car s'il ne devait pas, il ne *le* ferait pas. Avez-vous *votre livre.* Oui je *l'* ai. Je ne *l'* ai pas, je *l'* ai laissé à la maison. etc.

Mam *ich* sześć, a *braci*? nie mam *ich* zgoła. Czy masz *pieniądze*? proszę mi z *nich* pożyczyć. Nie mam zgoła, gdybym miał pożyczyłbym WPanu. Ponieważ drudzy obchodzą się *bez tego*, ia równie obeyść się mogę. Owóż nagroda przeznaczona dla tego, który będzie *oney* naygodnieyszym. Czy macie tu *wodę* świeżą, daycie mi szklankę, bo mi się bardzo pić chcę. Czy iest wiele *gości* u WPana? nie, nie ma wiele, ale iednak iest *ich* więcey niżeli było wczora. Jeśli WPan iesteś *stąd*, ia także iestem. Jeśli WPan idziesz *od nich*, i ia idę także. Czy masz WPan ieszcze wiele *koni* do przedania? nie, mam tylko cztéry; iest to prawda że miałem więcey, lecz *z nich* przedałem cztéry, a ukradziono mi trzy.

Zaimek (*y*), ściaga się zawsze do 3*go* przypadku; i *do mieysca*, który się powtarza, iak zaimek (en), w ciągu mowy, iakoto: Jeśli WPan myślisz *o tém*, bądź pewnym że my myślimy także, i będziemy myśleć długo. Ponieważ WPan przyzwyczaiłeś się *do tego*, myślę, że i ia przyzwyczaię się także. Ponieważ ci jchmość przechodzą *tamtędy*, my możemy także przechodzić. Jeśli WPan *tam* póydziesz, my póydziemy także, albo ieśli nie póydziemy, potrzeba ażeby kto poszedł na naszym mieyscu. Jeśli WPan póydziesz *na teatr* ia także póydę, i t. d.

Zaimek (*le go*), *rodzaiu męzkiego*, ściąga się do przypadku 4*go*, iakoto: Ponieważ WPan nie skończyłeś *swey roboty*, wątpię abyś *ia* skończył przed obiadem. Czy skończę prędko, czy skończę pózno, iest to równo, bylebym *ia* skończył przed wyiazdem. *To* co ten człowiek robi, robi dla tego, bo musi *to* robić, bo gdyby nie powinien był, nie robiłby. Czy masz WPan *swoią xiażkę* Tak iest mam *ią*. Nie, nie mam, zostawiłem *ią* w domu, i t. d.

Le pronom relatif *la*, *du genre féminin*, se rapporte à l'accusatif. Comme: Si vous ne connaissez pas *cette personne*, je ne *la* connais non plus, et comment *la* connaîtrais-je ne *l'*ayant jamais vue. Rien de plus cher que *la santé* aussi faut-il *la* conserver soigneusement. Puisque *cette lettre* ne vous est pas adressée, ne *la* décachetez pas, mais rendez *la* comme vous *l'* avez reçue, vû qu'elle peut contenir quelque chose de secret.

1e Remarque. *Le* et *la*, qui sous-entendent toujours en polonais, mais il faut les absolument exprimer dans la langue française 1°. Après les noms *substantifs*, comme: Etes vous *le maître* de cette maison? Oui je *le* suis. Non, je ne *le* suis pas. Etes-vous *le frère* de cette Demoiselle. Oui, je *le* suis. Qui est *la mère* de cette fille? Je *la* suis. Etes vous *la fille* de ce monsieur, oui, je *la* suis, non, je ne *la* suis pas. Etes-vous les frères de cette demoiselle? Oui, nous *les* sommes. Etes vous *les* soeurs de ce garçon? Non, nous ne *les* sommes pas.

2e Remarque. *Après l'adjectif* on met toujours *le*, pour les deux genres, et les deux nombres. Ex. Monsieur êtes vous *content*? Oui, je *le* suis. Etes-vous *malade*? Non. je ne *le* suis pas. Etes-vous toujours bien *portante* Madame? Oui Monsieur, je *le* suis. Est-elle *heureuse*? Oui, elle *l'*est, et elle *le* sera pour toujours. Messieurs êtes-vous *prêts* à partir? Oui, nous *le* sommes. Sont-ils *malades*? Oui, ils *le* sont, et leurs soeurs *le* sont encore d'avantage. Sont-elles *contentes* de leur sort? Oui, elles *le* sont; Non, elles ne *le* sont pas.

3e Remarque. On dit de même est-ce votre livre? Oui ce l'est.

D. Qu'y a-t-il à observer sur ces pronoms même et leur?

R. On emploie *même* dans le sens *d'aussi*, *de*

Zaimki (*la ia*) *rodzaiu żeńskiego* ściąga się do czwartego przypadku, iakoto: Jeśli WPan nie znasz *tey osoby*, i ia także *iey* nie znam, i iakże *ią* miałbym znać niewidziawszy *iey* nigdy. Nic droższego nad *zdrowie*, więc potrzeba go strzedz starannie. Ponieważ *ten list* nie iest zapisany do WPana, nie odpieczętywał *go*, ale odday *go* iakoś odebrał, gdyż może zamykać co sekretnego.

1*a* Uwaga. (*Le* et *la*, *nim*, *nią*), które się dorozumiewaią zawsze po polsku, potrzeba ie koniecznie wyrazić po francuzku. 1°. Po *rzeczownikach*, iakoto: Czy iesteś WPan *panem* tego domu? Tak iest, iestem *nim*: Nie, nie iestem. Czy iesteś WPan *bratem* tey panny? Tak iest, iestem. Kto iest matką tey panny? Ja nią iestem. Czy iesteś WPanna *córką* tego pana? tak iest, iestem *nią*. nie, nie iestem. Czy iesteście WPanowie bracią tey panny? Tak iest, iesteśmy. Czy WPanny iesteście siostrami tego kawalera? Nie, nie iesteśmy.

2*a* Uwaga. Po przymiotnikach kładnie się zawsze (*le*), na oba rodzaie i obydwie liczby, *np*. Czy WPan iesteś kontent? Tak iest, iestem. Czy Pan iesteś chory? Nie, nie iestem. Czy iesteś Pani zawsze zdrową? Tak iest Panie, iestem. Czy ona iest szczęśliwą? Tak iest, iest i będzie *nią* nazawsze. Czy WPanowie iesteście gotowi do odjazdu? Tak iest, iesteśmy. Czy oni są chorzy? Tak iest, są, a ich siostry ieszcze są bardziey. Czy one są kontente ze swego losu? Tak iest, są; Nie, nie są.

3*a* Uwaga. Mówi się podobnież czy to iest WPana xiążka? Tak iest.

P. Co potrzeba uważać o tych zaimkach (même i leur?)

O. Używa się (*même*) w sensie *także*, *więcey*, *i*

plus. Pour lors il devient l'adverbe, comme: Nous ne devons pas fréquenter les impies, nous devons *même* les éviter comme des pestes publiques. Nous devons faire du bien à tout le monde *même* à nos ennemis.

1e REMARQUE. *Même* s'emploie aussi pour donner plus de force et d'energie au discours. Les bêtes *mêmes* nous apprennent à avoir de la reconnaissance. Je l'ai vu *moi-même*. Il fait *lui-même*. *Nous-mêmes*.

2e REMARQUE. *Leur et même prennent une s, quand ils se rapportent à un pluriel*, comme: Ce sont *leurs* plus *chers amis*. *Leurs chevaux* sont de la même couleur que les miens. *Leurs fils* et les miens sont du même âge. Leur adresse et leur vitesse ont étonné plus d'un.

D. Qu' y a-t-il à observer sur le pronom dont, et du quel?

R. On emploie *dont pour duquel, de laquel, des quels, qui ne peuvent suivre immediatement le substantif auquel ils se rapportent. L'ami dont* vous connaissez le fils, est *celui dont* je vous parle. Il n' y a *rien dont* Dieu ne soit l'Auteur. Mais on dit bien: Noe avait trois fils, je ne sais *du quel* je suis descendu.

1e REMARQUE. *Où*, s'emploie pour *au quel, dans le quel*, comme: Apprenez à éviter les fautes *où* je suis tombé. Voilà la maison *où* nous avons logé. Voilà l'hôtel *où* l'on peut trouver à chaque heure à manger et à boire.

Et pour *du quel, de la quel*, on se sert quelquefois *d'où* Ex. La maison *d'où* il est sorti. Mais si maison signfie race, il faut dire: La maison *d'ont* il est sorti L'endroit *d'où* il est venu est stérile, sabloneux et plein de pierres.

REMARQUE. *Ce*, est ordinairement singulier. *Ce*

wtenczas staie się przysłówkiem, iakoto: Nie powinniśmy uczęszczać do niezbożnych, powinniśmy *nawet* ich unikać iako zarazy publiczney. Powinniśmy czynić dobrze wszystkim, *nawet* naszym nieprzyiaciołom.

1*a* Uwaga. (Même) używa się także żeby nadać więcey siły i wyrażenia mowie. *Same* zwierzęta uczą nas mieć wdzięczność. Widziałem go *ia sam. On sam* robi. *My sami.*

2*a* Uwaga. (*Leur i même*) biorą s, kiedy się ściągaią do liczby mnogiey, iakoto: To są *ich naymilsi przyiaciele. Ich konie* są tey samey szerści co i moie. *Ich synowie* i moi są iednegoż wieku. Ich zręczność i ich prędkość zadziwiła nie iednego.

P. Co potrzeba uważać o tym zaimku (*dont, i duquel?*)

O. Używa się (*dont*) zamiast (*duquel, de laquelle*), *desquels*), *które nie mogą kłaść się wraz po swym rzeczowniku do którego się odnoszą. Przyiaciel którego* WPan znasz syna iest *ten*, *o którym* mu mówię. Nie masz *nic*, *czegoby* Bóg nie był Stwórcą. Ale się dobrze mówi: Noe miał trzech synow, nie wiem *z którego* ia pochodzę.

1*a* Uwaga. (*Où gdzie*), używa się za (*auquel*) *któremu*, (*dans lequel*), *w którym*, iakoto: Naucz się unikać błędów *w które* ia wpadłem. Owoż dom *w którym* mieszkaliśmy. Oto Dom zajezdny, *w którym* można znaleść w każdey godzinie ieść i pić.

A zamiast (*duquel, de laquelle*) z *którego*, z *którey*, używa się niekiedy (*d'où zkąd*). Dom *z którego* on wyszedł. Lecz ieśli dom znaczy pokolenie, potrzeba mówić. Dom *z którego* on wyszedł. Mieysce *z którego* on przybył iest niepłodne, piaszczyste i pełne kamieni.

-Uwaga. (*Ce to*), iest zwyczaynie liczby poiedyń-

qui coute peu, on ne l'estime pas. *C'est* moi, c'est nous, c'est vous, c'est à eux de savoir cela. Mais si *ce*, *et être*, sont suivis de pronoms *eux*, *elles*, ou d'un *nom sans préposition*, *on met le verbe au pluriel*. Ex. *Ce sont* vos ancêtres, qui vous ont mérité la qualité de Nobles: *ce sont eux* qui vous rendent illustres; imitez-les, si vous ne voulez pas dégénérer. Lisez Krassicki et Naruszewicz, *ce sont* les deux plus grands orateurs polonais. On dit encore par pure élégance. *C'est* en Dieu que nous devons mettre notre espérance. *C'est* à vous que je veux parler. *Ce* n'est que du tyran dont je me plains, que je veux tirer vengeance etc. *C'est* de la bonne ou mauvaise éducation, que dépend presque toujours le bonheur ou le malheur de la vie. Cette façon de parler *est un gallicisme*.

2e Remarque. *Rien*, sans *ne*, signifie *quelque chose*. Ex. Il est dangereux de *rien* entreprendre audessus de ses forces. *Personne sans ne*, signifie *quelqu'un*, ou *qui que ce soit*. *Personne* a-t-il narré plus naïvement que la Fontaine? Cette maison lui convient mieux, qu' à *personne*.

3e Remarque. *On*, reçoit quelquefois *l'*: on doit préférer *l'on* à *on* 1°. Après *et*, *si*, *ou*. Ex. Si *l'on* savait borner ses désirs, on s'épargnerait bien des maux, et *l'on* se procurerait beaucoup de biens.

2°. Après *que* suivi d'un c, qui a le son d'un *k*. Ex. on apprend beaucoup plus facilement les choses que *l'on* comprend, que celles que *l'on* ne comprend pas. Mais quand *on*, doit être suivi de *le*, *la*, *les*, il faut employer *on*, et non pas *l'on*. *Si on le* lui laissait faire; et *on la* lira:

---

czey. *To* co kosztuie mało, nie szacuiemy zgoła. *To* ia iestem, *to*śmy, toście wy, do nich *to* należy wiedzieć to. Lecz ieśli (*ce i être*), maią po sobie zaimki (*eux, elles*), albo *imie bez przyimka, kładnie się słowo w liczbie mnogiey, np.* To są wasi przodkowie, którzy wam zasłużyli godność szlachecką: *oni to* co was świetnemi czynią, naśladuycież ich, ieśli się nie chcecie odrodzić. Czytay Krasickiego i Naruszewicza, *są to* dway naywięksi mówcy polscy. Mówi się ieszcze przez czystą wytworność. W Bogu *to* powinniśmy położyć naszą nadzieię. Do WPana ia *to* chcę mówić Na tyrana *to* ia się użalam, i chcę się zemścić i t.d. Od dobrey *to* lub złey edukacyi, zależy prawie zawsze szczęście lub nieszczęście życia. Ten sposob mówienia iest francuzkiemu *ięzykowi właściwy*.

2a Uwaga. (*Rien*) bez *ne*, znaczy *coś*, *np.* Jest rzeczą niebezpieczną przedsiębrać *coś* nad swe siły. *Nikt*, (*bez ne*), znaczy, *ktoś*, lub *ktokolwiek bądź*, *np.* Czyż *kto* opowiadał naturalniey od Lafontena? Ten dom iemu przystoi lepiey, niż *komukolwiek bądź*.

3a Uwaga. (*On*,) przybiera czasem (*l'*): potrzeba przekładać (*l'on* nad *on*), Nayprzód po (*et*, *si*, *ou*,) *np.* Gdyby się umiało ograniczać swoie żądze, oszczędziłoby się sobie wiele złego, a zjednałoby się sobie wiele dobrego.

2re: Po (*que*) maiącem po sobie *c*, które ma brzmienie *k*, *np.* Uczemy się daleko łatwiey rzeczy, które rozumiemy, niżeli tych których nie rozumiemy. Lecz kiedy po (*on*) ma następować (*le*, *la*, *les*,) trzeba użyć (*on*) a nie (*l'on*), *np. Gdyby* mu kazano robić; i będą *ią* czytać.

CHAPITRE IV.

ARTICLE I.

Du participe passé.

D. Quel est le participe passé?

R. Le participe passé ou le participe passif, comme nous le savons déjà, se termine toujours *dans la première conjugaison en é.* Ex. *Doué, orné, borné*, etc. Dans les verbes *de la seconde conjugaison*, en *i* Ex. *Fini, puni, joui, etc. Dans la troisième conjugaison* se termine en *u.* Ex. *Reçu, dû, vu, conçu. Dans la quatrième en i*, et en *u.* Ex. *Compris, pris, rendu, défendu.* Mais *les participes passifs des verbes irréguliers*, sont bien différents, ils se terminent en *é, u, i. is, t*, que nous avons appris par coeur avec leurs verbes, dans la table des verbes irréguliers. Ces participes prennent le nombre et le genre de leur sujet, ou de leur nominatif.

D. Dans quels verbes le participe pàssif s'accorde-t-il avec son nominatif?

R. La règle générale est, *que le participe passif doit prendre le genre et le nombre de son sujet.* 1°. *Quand ce participe est employé comme un adjectif.* Ex. *Un ouvrage achevé, une maison achevée, des ouvrages achevés, des maisons achevées.* 2°. *Dans tous les tems composés du verbe être*, c'est-à-dire: dans les verbes *passifs, neutres, et réciproques ou réfléchis.* Ex. Mon *frère* a été *puni*, ma *soeur* a été *punie.* Mes *frères* ont été *punis*, mes *soeurs*, ont été *punies.* Mon *frère* est *tombé*, ma *soeur* est *tombée*, mes *frères* sont *tombès*, mes *soeurs* sont *tombées.* Les mauvaises *nouvelles* se sont *répandues* plus promptement que les bonnes. Nos premiers *parents* ne s'étaient pas *apperçus* de leur nudité avant leur crime.

ROZDZIAŁ IV.

ARTYKUŁ I.

O Imiesłowie czasu przeszłego.

P. Jaki iest imiesłów czasu przeszłego?

O. Imiesłów czasu przeszłego czyli imiesłów bierny, jak już wiemy, kończy się zawsze *w pierwszey konjugacyi na ć, np. Obdarzony, ozdobiony, ograniczony*, i t. d. W słowach *drugiey formy*, na *i, np. Skończony, ukarany*, i t. d. *W trzeciey formie* kończy się na *u, np. Odebrany, powinny, widziany, poięty. W czwartey* na *i*, lub też na *u, np. Zrozumiany, wzięty, oddany, zabroniony.* Lecz *imiesłowy bierne słów nieregularnych*, są bardzo rozmaite, oni się kończą na *ć, u, i, is, t*, których nauczyliśmy się na pamięć ze swemi słowami, w tablicy słów nieregularnych. Te imiesłowy biorą liczbę i rodzay swego przedmiotu, czyli pierwszego przypadku.

P. W jakich słowach imiesłów bierny zgadza się z przypadkiem pierwszym?

O. Reguła powszechna iest: *że imiesłów bierny, czyli czasu przeszłego, powinien brać liczbę i rodzay swego rzeczownika.* 1°. *Kiedy imiesłow ten iest użytym iako imie przymiotne. np. Dzieło ukończone, dom ukończony, dzieła ukończone, domy ukończone.* 2re: *We wszystkich czasach złożonych ze słowa (être bydź)*, toiest: w słowach *biernych, niejakich, zaimkowych albo odbitych np.* Móy *brat* był *ukarany*, moia *siostra* była *ukarana*. Moi *bracia* byli *ukarani*, moie *siostry* były *ukarane*. Móy *brat upadł*, moia *siostra upadła*. Moi *bracia upadli*, moie *siostry upadły*. Złe *nowiny rozeszły się* prędzey niż dobre. Nasi pierwsi *rodzice* nie postrzegli się o swoiey nagości przed swym występkiem.

D. Est-ce que le participe passif des verbes actifs est toujours indéclinable?

R. *Il n' y a qu' une occasion, où le participe passif dans les tems composés du verbe avoir, s'accorde avec son nominatif. Lorsque le nominatif, ou l'accusatif est précédé de son verbe.* Comme: *Les lettres* que vous m'avez *écrites*. Je vous rends vos *livres*, je les ai *lus*. Les *meubles* que vous m'avez *donnés*. Quels *ennemis* ne me suis-je pas *faits!*

1e Remarque. *Il est indeclinable. Lorsque le régime est après le verbe.* Je vous ai *rendu les livres*. Je vous ai *écrit* une *lettre*.

2e Remarque. Quand le second verbe qui suit est à l'infinitif. Ex. Les draps que nous avons *fait venir*. La bière que j'ai *laissé gâter*. Les marchandises que nous avons *voulu voir et acheter*.

3e Remarque. Lorsque le participe passif est suivi d'un autre nom, qui est à l'accusatif. Comme: On les a *trouvé innocents*. Nous les aurions bientôt *rendu plus traitables*.

4e Remarque. Lorsque le nominatif se trouve à la fin du verbe. comme: Vous devez être content de la portion, que vous ont *laissé vos frères*. Nous n'avons pas voulu accepter les offres, que nous ont *fait les amis* de la partie adverse. Si vous suiviez les exemples que vous ont *laissé vos ancêtres*, vous vous trouveriez bien.

P. Czy imiesłów bierny słów czynnych iest zawsze nieodmiennym?

O. *Jest tylko iedno zdarzenie, w którym imiesłów czasu przeszłego w czasach złożonych ze słowa (avoir), zgadza się ze swoim przypadkiem. Kiedy przypadek 1szy, albo czwarty poprzedza swoie słowo,* iakoto: *Listy* które do mnie *napisałeś.* Oddaię WPanu *xiążki*, iam ie *przeczytał. Meble* któreś mi *dał.* Jakich *nieprzyiaciół nie narobiłem* sobie!

1a Uwaga. *Jest nieodmiennym, Kiedy rząd idzie po słowie*, iakoto: *Oddałem* WPanu *xiążki. Napisałem* do WPana *list.*

2a Uwaga. Kiedy drugie słowo które następuie iest w trybie bezokolicznym. Prz. Sukna któreśmy kazali *sprowadzić.* Piwo któremu się pozwoliłem *zepsuć.* Towary któreśmy chcieli *widzieć i kupić.*

3a Uwaga. Kiedy po imiesłowie biernym następuie drugie imię, które iest w przypadku czwartym. iakoto: Znaleziono ich *niewinnemi*, mybyśmy byli wpnet ich uczynili *powolnieyszemi. Po francuzku iest przypadek 4ty.*

4a Uwaga. Kiedy przypadek pierwszy znayduie się na końcu słowa. iakoto: WPan powinieneś bydz kontent z części, którą *zostawili bracia* WPana. Nie chcieliśmy przyiąć ofiar, które nam *uczynili przyiaciele* strony przeciwney. Gdybyś WPan szedł za przykładami które *zostawili przodkowie* iego, na dobreby WPanu wyszło.

CHAPITRE V.

Du régime des verbes, de l'usage des tems, des verbes qui sont suivis de la preposition de, et de ceux qui desirent la preposition à, avant l'infinitif. ou qui revient au même, des verbes qui demandent le génitif et le datif, et de differentes significations des verbes.

ARTICLE I.

Du régime des verbes.

Parceque le régime des verbes franç is est presque le même, que celui des verbes polonais, nous ne parlerons donc que de ces verbes français, qui ont le régime different de celui, qu' ont les verbes polonais. *Lorsque le verbe peut répondre à la demande dont, de qui, de quoi, il régit le génitif ou l'ablatif*, comme: Les mechants seront punis *de Dieu*. La vertu est admirée *de tout le monde*. Les Egyptiens ont été frappés *de Dieu*. Les metaux se tirent *des entrailles* de la terre. On voit donc que *tous les verbes passifs régissent le génitif, ou l'ablatif, et quelquefois l'accusatif avec la préposition par*, comme: Les habitants de Jerusalem *sont péris par le fer, et par le feu.* Rome fut *bâtie par Romulus.* 2°. Toutes les fois, lorsque le verbe peut répondre à la demande *à qui, à quoi*, il régit *le datif*, comme: Ils se *font* tort *à eux-mêmes.* Je m' amuse *au jeu.* Dieu a donné *à Moïse* les dix commendements. Les enfants doivent obeïr *à leurs parents.* Il manque quelque chose *à ce tableau.* 3°. Lorsque le verbe peut répondre à la demande *que, quoi*, il régit *l'accusatif*, comme: Les justes recevront *la recompense* de leurs bonnes oeuvres.

ROZDZIAŁ V.

O rządzie słów, o używaniu czasów, o słowach które chcą mieć po sobie przyimek (de,) i o tych które wymagaią przyimku (à), przed trybem bezokolicznym, lub co na iedno wychodzi, o słowach ktore wymagaią przypadku drugiego i trzeciego, i o rozmaitem znaczeniu słów.

ARTYKUŁ I.

O rządzie słów.

Ponieważ rząd słów francuzkich iest prawie tenże sam co i rząd słów polskich, będziemy więc mówili o tych tylko słowach francuzkich, które maią rząd odmienny od tego, iaki maią słowa polskie. *Kiedy słowo może odpowiedzieć na pytanie czyy, którego, czego, rządzi drugim, lub szóstym przypadkiem.* Źli będą karani *od Boga.* Cnota iest poważaną *od wszystkich.* Egipcyanie byli ukarani *od Boga.* Metalle wydobywaią się *ze wnętrzności* ziemi. Widzimy ztąd, że *wszystkie słowa bierne rządzą przypadkiem drugim, lub szóstym, rządzą także niekiedy przypadkiem oskarżaiącym z przyimkiem przez,* iakoto: Mieszkańcy Jerozolimy *zniszczeni zostali* mieczem i ogniem. Rzym był *zbudowany przez Romulusa.* 2re: Każdego razu kiedy słowo może odpowiedzieć na pytanie *komu, czemu,* rządzi przypadkiem *dawaiącym,* iakoto: Oni *robią sami sobie* krzywdę. Bawię się *w grę.* Bóg dał *Moyżeszowi* dziesięcioro przykazań. Dzieci powinne bydź posłusznemi *swym rodzicom.* Nie dostaie czegoś *temu obrazowi. 3cie:* Kiedy słowo może odpowiedzieć na pytanie *kogo, co, czego,* rządzi *przypadkiem czwartym,* iakoto: Sprawiedliwi odbiorą *na-*

Je sais *cette nouvelle* d'une personne bien instruite. Dieu ne veut pas *la réprobation* de personne. Remettez *ces médailles* chacune à sa place.

D. Quels sont les verbes qui different dans son régime des verbes polonais?

R. Les verbes suivants régissent *le nominatif: être, se nommer, s'appeller, devenir:* parceque'ils régissent l'ablatif en polonais. comme: *Il est Ciceron* de son tems. La vertu *est aimable.* Aristide *est surnommé le juste.* Je le *nomme mon ami.* Salomon *est appellé le plus sage* des hommes. Il *est devenu un grand Seigneur. Il devient* de jour en jour *plus prudent.*

D. Quels verbes exigent le génitif?

R. S'emparer, s'approcher, changer, remercier, jouer des instruments, se mêler, s'amouracher, devenir amoureux, accoucher, être, maudire, se ressouvenir, se repentir, s'aviser, venir à bout, se plaindre, avoir pitié.

Ex. L'ennemi *s'empara de nos canons,* et *s'approcha de la ville* à la portée du fusil. Il *a changé de conduite,* il ne veut pas *changer de chemise.* Je vous *remercie de la peine, de votre fatigue, du café. Il joue* parfaitement *du violon et de la flûte, &c. (On dit toucher le forte-piano, sonner de la trompétte, pincer la guitare.)*

Je ne veux pas *me mêler de cela.* Il est *devenu amoreux d'une demoiselle.* Elle a *accouché d'un fils.* Il *est du devoir* du Chrétien de pardonner à ses ennemis Il ne *maudit* pas *de son prochain.* Je me *ressouviens de ma faute.* Tôt ou tard vous vous *repentirez de votre témérité* Je ne veux pas *m'aviser de cela.* Je suis *venu à bout de mon entreprise. Vous vous plaignez de moi: j'ai pitié d'elle.*

D. Quels verbes demandent le datif?

grodę za swe dobre czynności. Wiem *tę nowinę* od iedney osoby bardzo uczoney. Bóg nie chce *odrzucenia* nikogo. Połóż *te medale* każdego na swém mieyscu.

P. Jakie są słowa które się różnią w swoim rządzie od słów polskich?

O. Słowa następuiące rządzą *przypadkiem 1ym: bydź, mianować się, nazywać się, stać się.* One rządzą 6m przypadkiem po polsku. iakoto: On *iest Cyceronem* swego czasu. Cnota *iest miłą.* Arystydes iest *nazwany sprawiedliwym.* Ja go *nazywam moim przyiacielem.* Salomon iest *nazwany naymędrszym* z ludzi. On *został wielkim panem.* On staie się codzień *rostropnieyszym.*

P. Jakie słowa wymagaią przypadku 2go?

O. *Opanować, zbliżyć się, zmienić, dziękować, grać na instrumentach, mięszać się, zakochać się—, porodzić, bydź powinnością, złorzeczyć, przypomnieć, żałować, odważyć się, dokazać, użalać się, mieć litość.*

Prz. Nieprzyiaciel *opanował nasze działa,* i *zbliżył się do miasta* na wystrzał z fuzyi. On *zmienił postępowanie*, niechce *zmienić koszuli. Dziękuię* WPanu *za utrudzenie, za fatygę, za kawę.* On *gra* doskonale *na skrzypcach,* na *flecie, i t.d.(mówi się grać na fortepianie, grać na trąbie, grać na gitarze.)*

Ja niechę się *mięszać w to.* On się *zakochał w jedney panience.* Ona *urodziła syna. Jest powinnością* chrześcianina przebaczyć swoim nieprzyiaciołom. On *nie złorzeczy swemu bliźniemu.* Przypominam sobie *mój błąd.* Czy prędko czy późno, WPan będziesz *żałował za swoią zuchwałość.* Ja niechcę się *odważyć na to.* Jam *dokazał mego przedsięwzięcia. WPan się użalasz na mnie: mam litość nad nią.*

P. Jakie słowa żądaią przypadku trzeciego?

R. Jouer, tenir, songer, penser, commencer, être, lorsqu' il signifie appartenir, *aller à cheval. à pied, à la chasse. Jetter à terre, tirer au bout. s'amuser, renoncer, demander, condamner, s'accoutumer, arriver, attacher, attenter, succeder, adresser, heurter, participer, tomber, travailler, veiller, applaudir, compatir, convertir, aboutir, s'attendre, tendre, consentir, réduire, dire adieu, exhorter, enseigner, apprendre.*

Ex. Il *joue* bien *au billard et aux quilles*, et ne *joue* pas *aux cartes*. Il ne *tient* qu' *à vous* de me rendre heureux. Je n'ai pas *songé à cela. A quoi pensez-vous?* Je ne *pense à rien*. Ceux qui *sont à Jesus-Christ*, font sa volonté. C'*est au maître* à parler, c'*est au disciple* d'écouter attentivement. Ce livre *est à Vous*. Il *monte* bien *à cheval*. Nous *irons à la chasse* à pied. *Jettez* cela *à terre. Tirez au bout. A quoi amusez*-vous? Je *m'amuse* tantôt *aux dames*, tantôt *aux échecs*. Je *renonce à ces jeux* où l'on est assis. Demandez *à ce monsieur* ce qu'il veut. Il *lui demande* pardon. On l' a *condamné à la mort*. Il s'*est accutumé à cela*; il faut que je *m'y accoutume* aussi. Il *est arrivé* aujourd'hui *à Vilna*. Il est bien *attaché à moi*. Pierre le Grand succeda *à son frère au trône* de Russie. Je ne sais *à qui m'adresser? adressez-vous à moi*. On *heurte à la porte*. Il veut *participer à cela*. Il est *tombé à terre*. Il *travaille au bien public*, et *veille* jour et nuit *au bonheur* de ses sujets. Nous *applaudissons à tout*. Elle a l'âme si sensible, qu'elle *compatit au malheur* d'autrui. Il y a beaucoup de juifs qui ont reconnu la vérité de la révélation, et *se sont convertis à la religion chrétienne*. Je ne sais *à quoi aboutit* cela. Je ne *m'attendais à de si facheuses nouvelles*. Il *tend à vous nuire*. Je *consens à cela*. Les paysans sont

O. *Grać, zależeć, śnić, marzyć, myślić, zaczynać, bydź, kiedy znaczy należeć, iechać konno, iść piechotą, iść na polowanie. Rzucać na ziemię, strzelać do celi, bawić się, wyrzec się, pytać się, potępić, przyzwyczaić się, przyiechać, przywiązać, nastawać, następować, udać się, kołatać, bydź uczestnikiem, upaść, pracować, czuwać, pochwalać, ubolewać, nawracać się, zmierzać, oczekiwać, dążyć, zezwalać, przywieść, pożegnać się. napominać, uczyć, uczyć się.*

Prz. On *gra* dobrze *w billard* i *w kręgle*, a nie *gra w karty. Zależy* tylko *od WPana* uczynić mię szczęśliwym. Ja nie myślałem o tém. *O czém* WPan *myślisz?* Ja *o niczém nie myślę.* Ci co *należą do Jezusa Chrystusa*, pełnią iego wolę. *Do nauczyciela należy* mówić, a *do ucznia słuchać* uważnie. Ta książka *do WPana należy.* On dobrze *ieździ na koniu. Póydziemy* piechotą *na polowanie. Rzuć to na ziemię. Strzelay do celi. W* co *się* WPan *bawisz?* Ja się *bawię* iuż to *w arcaby*, iuż to *w szachy.* Ja się *wyrzekam tych gry* w których się siedzi. Pytay się *tego Pana* czego on chce. On *prosi go* o przebaczenie. *Wskazano go na śmierć.* On się *przyzwyczaił do tego*; muszę i ia *przyzwyczaić się* także. On dziś *przybył do Wilna.* On iest bardzo *przywiązany do mnie.* Piotr W. *nastąpił po swym bracie na tron* Rossyyski. Nie wiem *do kogo się udać? uday się WPan do mnie. Kołaczą do drzwi.* On chce *bydź uczestnikiem tego.* On *upadł na ziemię.* On *pracuie dla dobra publicznego, i czuwa* we dnie i w nocy *nad szczęściem* swych poddanych. *Pochwalamy wszystko.* Ona ma duszę tak czułą, że *ubolewa nad nieszczęściem cudzém.* Jest wiele żydow którzy uznali prawdę objawienia, *i nawrócili się na religiią chrześciiańską.* Niewiem *do czego to zmierza. Niespodziewałem się* tak *smutnych nowin.* On *zmierza WPanu* szkodzić. *Przystaię na to.* Wieśniacy

réduits à la misère. Dites adieu à la compagnie: Exhorter à la patience, Enseigner aux enfants la lecture. *Il apprend à danser.*

D. Quels verbes régissent l'accusatif?

R. Aider, croire, flatter, favoriser, remercier, secourir, servir, se facher contre, conspirer, aborder, admirer, fréquenter, partir pour, suivre, menacer, braver.

Ex. *Aidez votre prochain.* Je ne *le crois* pas. Nous *flattons nos passions.* Il *favorise ses amis.* Il *les a remercié.* Il faut *secourir les malheureux.* Il *le sert* fidelement. Je me *fache contre vous.* Il se *fache contre moi.* Les méchants sujets *conspirent contre son roi.*

On vous admire et votre désintéressement. Mon frère *fréquente l'accademie.* Je *partirai pour Petersbourg. Suivez la vertu* de vos ancêtres. *On le menace* du lui reprendre son bien. *Il brave tous les conseils* qu'on lui donne.

Remarque. On dit encore. Il assiste *au service divin. A quoi* bon *sert* cela? Il y a un très-petit nombre des verbes actifs qui ont le régime composé: la plupart ils ont le régime simple; c'est-à-dire, régissent l'accusatif.

ARTICLE II.

Sur l'usage des tems.

D. Quand faut-il se servir du tems présent?

R. Le présent marque qu' une chose est, ou se fait dans le tems où l'on parle. On doit répondre toujours par le même tems, par lequel on nous demande. comme: Que faites-vous à la maison après midi? Tantôt *je lis* l' Ecriture Sainte, tantôt *je joue*; vers le soir *je vais* me promener.

1e Remarque. *Le présent s'emploie quelquefois*

są przywiedzeni do nędzy. Pożegnay się z kompanią. Zachęcać do cierpliwości. Uczyć dzieci czytać. On się uczy tańcować.

P. Jakie słowa rządzą przypadkiem oskarżaiącym?

O. *Pomagać, wierzyć, pochlebiać, sprzyiać, dziękować, wspomagać, służyć, gniewać się, spiknąć się, przystąpić, dziwować się, uczęszczać, iechać do, iść za kim, grozić, pogardzać.*

Prz. *Pomoż twemu bliźniemu. Nie wierzę temu. Pochlebiamy naszym namiętnościom. On sprzyia swym przyiaciołom. On im podziękował.* Potrzeba *wspomagać nieszczęśliwych.* On *mu służy* wiernie. *Gniewam się na W Pana.* On się *gniewa na mnie.* Zli poddani *powstaią przeciw swemu królowi.*

Dziwuią się WPanu i iego niełakomstwu. Móy brat *chodzi na Akademią. Poiadę do Petersburga. Idź za cnotą* twoich przodków. *Grożą mu że odbiorą* iego maiątek. *On pogardza wszystkiemi radami* które mu daią.

Uwaga. Mówi się ieszcze, *znayduie się na nabożeństwie. Na co to służy?* Jest bardzo mała liczba słów czynnych co ma rząd złożony: powiększey części maią rząd prosty; toiest, rządzą przypadkiem czwartym.

ARTYKUŁ II.

O używaniu czasów.

P. Kiedy trzeba używać czasu teraźnieyszego?

O. *Czas teraźnieyszy oznacza rzecz która iest, albo się dzieie w czasie w którym się mówi.* Powinniśmy zawsze odpowiadać przez tenże sam czas, iakim się kto nas pyta, iakoto: Co *robisz* WPan w domu po obiedzie. Iużto *czytam* pismo święte, iużto *gram*; ku wieczorowi *idę* się przechadzać.

Uwaga. *Czas teraźnieyszy używa się niekiedy*

pour le futur, comme dans ces expressions. *Je reviens* tout à l'heure. *Je pars* bientôt pour Paris.

2e REMARQUE. *Pour exprimer le tems qui viendra bientôt on met le verbe aller au présent, en joignant l'autre verbe à l'infinitif*, comme: *Je vais* vous *dire*. Nous *allons* dîner. Il *va venir*. etc.

3e REMARQUE. *Lorsque si commence le sens on met toujours le présent au lieu du futur*. Comme: *Si j'ai* le tems je viendrai chez vous. *Si vous obtenez* ce que vous briguez vous serez content. — *S'il sait* profiter de l'occasion il sera en état de se passer de vous. *S'ils viennent* à bout de ce qu'ils entreprennent ils en étonneront plus d'un. *Mais si cette conjonction si, ne commence pas le discours, alors le verbe reste au futur*. Dites nous *si vous viendrez*, ou non? enfin que nous sachions à quoi nous en tenir. Devinez où nous allons, *et si nous y trouverons* quelqu'un? Demander à ces Messieurs *si leurs affaires finiront* bientôt.

D. Que signifie l'imparfait?

R. L'imparfait, ou présent relatif marque l'action comme présente dans le tems, qu' une autre action s' est faite, comme: *J'écrivais* pendant qu'il *jouait*. *J'étais* à table lorsque vous *êtes arrivé*.

Ex. J'ai vu l'impie adoré sur la terre.
Pareil au cèdre, il *cachait* dans les cieux
Son front audacieux:
Il *s'emblait* à son gré gouverner le tonnerre,

Foulait aux pieds ses ennemis vaincus;

Je ne fais que passer, il n'*était* déjà plus.

2e REMARQUE. Lorsqu'il marque une action qui n'était pas effectuée dans un tems qu'on ne désigne pas. Par. Ex. Calypso *ne pouvait* se consoler

za czas przyszły, iakoto w tych wyrażeniach. *Powrócę* natychmiast. *Jadę* wkrótce do Paryża.

2a Uwaga. *Chcąc wyrazić czas który przyydzie zaraz, kładnie się słowo (aller) w czasie teraźnieyszym, łącząc do niego drugie w trybie bezokolicznym.* iakoto: *Wraz* WPanu powiem. Wraz *będziemy iedli* obiad. On *wraz* przyydzie, i t. d.

3a Uwaga. *Kiedy (si) zaczyna sens, kładnie się zawsze czas teraźnieyszy zamiast przyszłego.* iakoto: *Jeśli będę miał* czas przyydę do WPana. *Jeśli WPan otrzymasz* to, o co się starasz, będziesz kontent. *Jeśli będzie umiał* korzystać ze zdarzenia, będzie w stanie obeyść się bez WPana *Jeśli dokażą* tego co przedsiębiorą, nie iednego zadziwią. *Lecz ieśli to (si), nie zaczyna mowy, natenczas słowo zostaie w czasie przyszłym.* Powiedz nam czy WPan *przyydziesz*, albo nie? abyśmy wiedzieli czego się trzymać. Zgadniy gdzie iedziemy, *i ieśli znaydziemy* tam kogo? Pytay się u tych Panów *ieśli ich interessa będą* wkrótce skończone.

P. Co znaczy czas przeszły niedokonany?

O. Czas niedokonany lub teraźnieyszy względny, oznacza czynność iakby przytomną w czasie, w którym inna czynność udziałaną została. iakoto: *Pisałem* wtedy kiedy on *grał. Byłem u stołu* kiedyś WPan *przybył.*

Prz. Widziałem bezbożnego czczonego na ziemi.
Podobny cedrowi, *chował* w niebiosach
Swoie czoło zuchwałe:
Zdawał się podług swego upodobania rozrządzać grzmotem.
Deptał pod nogami swych nieprzyiaciół zwyciężonych;
Tylkom co przeszedł, a już go *nie było.*

2°. Kiedy oznacza czynność, która nie została uskutecznioną w czasie który się nie oznacza. np. Kalypso *nie mogła się* pocieszyć z odjazdu Ulisse-

du départ d'Ulysse; sa grotte ne *résonnait* plus de son chant.

3° Lorsqu'on parle des qualités, ou des passions de quelqu'un. Par Ex. Frédéric *était* un bon Prince, il *aimait* son peuple etc.

4° Quand on veut répéter les habitudes qu'on avait, sans désigner le tems. Ex. Lorsque j'*étais* à Berlin, j'*allais* tous les jours au manège. *Il avait* coutume de dire.

5° Lorsqu'il marque la durée de quelque tems, comme: Il y *avait* un marchand fort riche, il *avait* un fils et une fille: le garçon *se nommait* Jean et la fille Julie.

1e Remarque. *Ce tems est appellé le présent relatif*, parceque l'autre verbe suivi de ce tems, quoiqu'il soit au présent dans la langue polonaise, doit être à l'imparfait en français. C'est une règle générale, que l'un tems doit répondre à l'autre. C'est-à-dire: *lorsque le premier verbe est à l'imparfait, l'autre qui suit, y doit être aussi. Si le verbe est au tems indéfini, ou composé de l'indicatif, l'autre doit être au même tems du conjonctif*, ainsi des autres tems; comme nous l'allons voir dans la suite. *Ex.* Je ne *savais* pas que vous *étiez* occupé. Si je *savais* que vous *dormiez* je ne serais pas entré Je *croyais* qu'il *était* riche. Il *croyait* que vous *étiez* son ami. Ainsi de tous les tems passés. *J'ai cru, j'avais cru*, que vous vous *appliquiez* à l'étude.

2e Remarques. *Lorsqu'on veut exprimer le tems qui vient de passer, on met le verbe venir au présent, en y joignant l'autre verbe à l'infinitif avec la préposition de*, comme: Je *viens de diner*, nous *venons de parler* de vous. Je *viens d'achever* mon ouvrage. Il *vient d'arriver* à Vilna. Je *viens de* vous *dire* cela. Nous *venons de finir* notre jeu.

sa, iey iaskinia *nie obrzmiewała* więcey iey głosem.

3°. Kiedy się mówi o przymiotach, albo o namiętnościach czyich. np. Fryderyk *był* dobrym Monarchą, *kochał* swóy naród, i t. d.

4°. Kiedy chcemy powtarzać nałogi które mieliśmy, nie oznaczaiąc czasu. np. Kiedym *był* w Berlinie, *chodziłem* codzień do maneżu. *On miał* zwyczay mówić.

5°. Kiedy oznacza trwałość iakiego czasu, iakoto: *Był* ieden kupiec bardzo bogaty, *miał* syna i córkę: syn się *nazywał* Jan, a córka Julia.

1*a* Uwaga. *Ten czas iest nazwany teraźnieyszym względnym*, ponieważ drugie słowo które po tym idzie czasie, chociaż iest w czasie teraźnieyszym w polskim ięzyku, powinno bydź w niedokonanym po francuzku. To iest reguła powszechna, że ieden czas powinien odpowiadać drugiemu. To iest, *że kiedy pierwsze słowo iest w niedokonanym, drugie które po nim idzie, powinno bydź także. Jeśli słowo iest w czasie przeszłym złożonym trybu oznaymuiącego, drugie powinno bydź w tymże samym czasie trybu łączącego;* i tak o innych czasach, iak to wraz obaczemy potym. *np.* Gdybym *wiedział* że WPan *śpisz*, nie wszedłbym. Jam *sądził* że on *iest* bogatym. On *mniemał* że WPan *iesteś* iego przyiacielem. I tak o wszystkich czasach przeszłych, *mniemał, mniemałem był* że WPan się *przykładasz* do nauki.

2*a* Uwaga. *Kiedy chcemy wyrazić czas który tylko co przeszedł, kładnie się słowo (venir) w teraźnieyszym czasie, i dodaie się drugie słowo w trybie bezokolicznym z przyimkiem (de)*, iakoto: *Tylkom co zjadł* obiad, *tylkośmy co mówili* o WPanu. *Tylkom co skończył* moie dzieło. On *tylko co przyiechał* do Wilna. Jam *tylko* co WPanu *powiedział*. *Tylkośmy* co *skończyli* naszą grę.

D. Quand faut-il se servir du tems indéfini, ou du tems composé?

R. On s'en sert quand on parle de quelque chose passée, dans un tems que l'on ne désigne pas. ou dans un tems désigné, dont il reste encore quelque partie à écouler. comme: Les fruits de la terre *ont été* la nourriture des premiers hommes. *J'ai eu* la fièvre *cette année, ce printems, ce mois-ci, cette semaine, aujourd'hui. J'ai vu* un homme passer par la rue.

D. Quel est l'usage du tems défini simple?

R. Le parfait simple ou défini, marque une chose passée dans un tems, dont il ne reste rien, et dans lequel on n'est plus. comme quand on dit: Je *fus* malade *l'année passée.* Je *rendis* mes comptes *la semaine passée.* Je *reçus* votre lettre *hier.*

2° *On emploie encore le même tems en écrivant une histoire, c'est pourquoi il s'appelle encore le tems historique,* Alexandre *fut* le plus grand capitaine de son siecle, il *vainquit* Darius et *conquit* plusieurs nations. Monsieur de Turenne *ne perdit* point ses jeunes années dans la mollesse et la volupté.

D. Quand faut-il se servir du tems antérieur?

R. Le parfait antérieur est ainsi nommé, parcequ'il exprime ordinairement une chose passée avant une autre, dans un tems passé tout-à-fait. Ex *Quand j'eus reçu* mon argent, *je m'en allai.* Dès que nous *eûmes vu* l'Empereur, nous *partîmes.* Aussitôt qu'*il eut fini* son ouvrage, *il se rendit* à l'armée. Après que nous *eûmes expédié* la poste, nous *allâmes* lui rendre visite. On peut bien se servir du tems passé de l'infinitif au-lieu de l'antérieur. Comme, *Après avoir reçu* mon argent, je m'en allai. *Après avoir vu* l'Empereur, nous partîmes.

D. Qu' exprime le plusque-parfait?

R. Le plusque-parfait marque doublement le pas-

P. Kiedy potrzeba używać czasu niedokonanego, albo czasu złożonego?

O. *Używaią go kiedy się mówi o iakiey rzeczy przeszłey w czasie, którego się nie oznacza, lub w czasie oznaczonym, którego zostaie ieszcze iaka część do upłynienia.* iakoto: Owoce ziemne *były* pokarmem pierwszych ludzi. *Miałem* gorączkę *tego roku, tey wiosny, tego miesiąca, tego tygodnia, dzisiay. Widziałem* pewnego człowieka przechodzącego przez ulicę.

P. Jakie iest użycie czasu przeszłego prostego?

O. *Czas przeszły prosty oznacza rzecz przeszłą w czasie, z którego nic się nie pozostaie, i w którym iuż się nie znayduiemy.* iakoto kiedy się mówi: *Byłem* chory *roku przeszłego. Zdałem* moie rachunki *w przeszłym tygodniu. Odebrałem* WPana list *wczora.*

2re. *Zażywaią ieszcze tegoż samego czasu pisząc historyą, i dla tego zażywa się ieszcze czasem historycznym.* Alexander *był* naywiększym dowódzcą w swoim wieku, *zwyciężył* Daryusza i *podbił* wiele narodów. Pan de Turen *nie stracił* zgoła swoich lat młodych w miękkości i roskoszy.

P. Kiedy potrzeba używać czasu poprzedniego?

O. *Czas poprzedni iest tak nazwany, albowiem wyraża zwyczaynie rzecz przeszłą przed drugą, w czasie takoż zupełnie przeszłym.* np. *Kiedym odebrał* moie pieniądze, *odszedłem. Skorośmy obaczyli* Cesarza, tośmy *poiechali. Jak tylko skończył* swe dzieło, *udał się* wraz do armii. Jak *skoro wyprawiliśmy* poczte, *poszliśmy* mu oddać wizytę. Można dobrze użyć czasu przeszłego trybu bezokolicznego zamiast poprzedniego. iakoto: *Odebrawszy* moie pieniądze, poszedłem. *Obaczywszy* Cesarza, poiechaliśmy.

P. Co wyraża czas zaprzeszły?

O. *Czas zaprzeszły wyraża dwa razy przeszłość,*

sé, c'est-à-dire, marque une chose non seulement comme passée en soi, mais aussi comme passée à l'égard d'une autre chose, qui est aussi passée. Ex. *J'avais été* malade, lorsque vous *m'avez écrit*, *j'avais* déjà *dîné*, quand votre frère *était venu.*

D. Quand faut-il se servir du futur simple?

R. On s'en sert quand une chose arrivera dans un tems, qui n'est pas encore, comme: *J'aurai* de l'argent. Nos corps *resusciteront* au dernier jour. *J'aimerai* toujours le Dieu qui m'a fait naître.

[1] REMARQUE. Le futur de l'indicatif a quelquefois la signification de l'impératif; quand il exprime un commendement, ou une défense. Ainsi dans le Décalogue. Vous aimerez Dieu de tout votre coeur: vous ne tuerez point.

D. Qu'exprime-t-on par le conditionnel présent?

R. Le conditionnel présent marque qu'une chose serait ou se ferait moyennant une condition. Ex. Nous *épargnerions* bien de chagrins, *si nous savions* réprimer nos passions. Vous ne *seriez* pas dans l'embarras, si *vous saviez* suivre mon conseil.

1e REMARQUE. *Lorsque la conjonction si, se trouve avant le conditionnel présent, il faut se servir de l'imparfait de l'indicatif.* comme: *Si vous saviez* proffiter de mes conseils, vous ne seriez pas dans le malheur où vous êtes maintenant. *Si vous n'étiez* pas si négligent et paresseux, vous sauriez beaucoup plus que vous ne savez. *S'il pouvait* nous rendre ce service, nous lui en aurions une éternelle obligation. *Mais lorsque si ne commence pas le sens, le verbe reste au conditionnel présent.* comme: Si vous ne leur donniez que cela, qui sait, *s'ils seraient* contents. Si nous allions là, qui sait, *s'ils ne voudraient* pas venir avec nous. Si vous étiez en notre place, Dieu sait, *si vous seriez* aussi content que vous l'êtes.

toiest, oznacza rzecz nietylko iako przeszłą w sobie, lecz takoż iako przeszłą względem drugiey rzeczy, która iest także przeszłą. np. Byłem wtedy chory, kiedyś WPan do mnie *napisał. Byłem* iuż zjadł obiad, kiedy WPana brat *przyiechał.*

P. Kiedy potrzeba użyć czasu przyszłego prostego?

O. *Używa się wtedy kiedy rzecz zdarzy się w czasie, który ieszcze nie iest.* iakoto: *Będę miał* pieniądze. Nasze ciała *zmartwychwstaną* na dzień ostateczny. Zawsze *będę kochał* Boga który mię stworzył.

Uwaga. Czas przyszły trybu oznaymuiącego ma niekiedy znaczenie trybu rozkazuiącego: kiedy wyraża rozkaz, lub obronę. I tak w przykazaniu Boskim. Będziesz miłował Pana Boga z całego serca twego: nie zabijay.

P. Co się wyżaża przez warunkowy teraźnieyszy?

O. *Warunkowy teraźnieyszy oznacza że rzecz byłaby. lub się zrobiła pod iakim warunkiem. np.* O zczędzilibyśmy wiele sobie zmartwień, *gdybyśmy umieli* powściągać nasze namiętności. *Nie byłbyś* w kłopocie, *gdybyś umiał* póyść za moią radą.

1a Uwaga. *Kiedy łącznik (si). znayduie się przed warunkowym teraźnieyszym, trzeba użyć czasu niedokonanego trybu oznaymuiącego* iakoto: *Gdybyś umiał* korzystać z moich rad, nie byłbyś w nieszczęściu w którym iesteś teraz. *Gdybyś nie był* tak niedbałym i tak leniwym, umiałbyś daleko więcey iak umiesz. *Gdyby mógł* nam uczynić tę przysługę, mielibyśmy dla niego za to wieczną wdzięczność. *Lecz ieśli (si) nie zaczyna sensu, słowo zostaie w warunkowym teraźnieyszym.* iakoto: Gdybyś WPan im dał tylko to, ktoż wie, *ieśliby byli kontenci.* Gdybyśmy szli tam, kto wie, *ieśliby nie chcicli* póyść z nami. Gdybyś WPan był na naszym mieyscu, Bóg wie, *ieśliby byłbyś* tak kontent iak iesteś.

2e Remarque. Le conditionnel présent, précédé de *que*, à la suite d'un autre verbe au passé, exprime ordinairement un futur par rapport au tems du verbe précédent, c'est-à-dire, qu'après *le parfait ne se met jamais le futur comme en polonais, mais le conditionnel présent.* comme: Jesus-Christ *a promis qu'il viendrait* juger les hommes. Je *croyais* que vous *partiriez* demain pour Varsovie. (Et non que vous partirez.) Nous *avons cru* que vous *viendriez* chez nous. Si *j'avais su* que vous *resteriez* si long-tems, je n'aurais pas attendu. Je ne *croyais* pas que vous *viendriez* si tard. On *a cru* que vous lui *rendriez* la pareille.

3e Remarque. *Le conditionnel passé dans les mêmes circonstances, marque quelquefois un futur par rapport au tems passé du verbe qui le précède.* comme: *J'ai cru* que *j'aurais fini* mon ouvrage cette année. Il *avait toujours* pensé vous seriez parti aujourd'hui pour Riga.

D. Quand faut-il se servir du conditionnel passé?

R. On s'en sert lorsqu' une chose aurait été faite, si une certaine condition avait eu lieu. Ex. *J'aurais dîné* avant midi, si l'on *ne fût pas venu* me detourner. Annibal *aurait pris* Rome, *s'il avait su* profiter de sa victoire. Nous *serions partis* à midi, *si nous aurions trouvé* des chevaux en poste. *Il serait venu* à pied, *s'il n'avait pas eu* mal à la jambe.

1e Remarque. On dit encore très-bien *J'eusse fini* mon ouvrage à midi, si l'on n'était par venu me chercher. Il *eût pu* faire cela. Nous *eussions rendu* notre visite. etc. Mais pour faire entendre que la chose serait finie et consommée dans un tems passé, et qu'elle serait passée à l'égard de ce tems passé, il faudrait dire. *J'aurais eu dîné*, ou *j'eusse eu dîné* avant midi, si l'on ne fût pas

2a Uwaga. Warunkowy teraźnieyszy, maiący przed sobą że, (que), z drugim słowem w czasie przeszłym, wyraża zazwyczay czas przyszły względem czasu słowa poprzedzaiącego. *To iest, że po czasie przeszłym nie kładnie się słowo w czasie przyszłym iak po polsku, lecz w warunkowym teraźnieyszym. np.* Chrystus Pan *przyrzekł że przyydzie* sądzić ludzi. Ja *sądziłem* że WPan *poiedziesz* iutro do Warszawy. (A nie tak patrz text fran:). *Sądziliśmy* że WPan *przyydziesz* do nas. *Gdybym był wiedział* że WPan *zabawisz* tak długo, tobym był nie czekał. Nie *sądziłem* abyś WPan *przyszedł* tak późno. *Rozumiano* że WPan mu *oddasz* wet za wet.

3a Uwaga. *Warunkowy przeszły w podobnychże okolicznościach, oznacza niekiedy czas przyszły względem czasu przeszłego słowa które go poprzedza.* Jakoto: *Rozumiałem że skończę* moie dzieło tego roku. *On zawsze mniemał* że WPan dziś *wyiedziesz* do Rygi.

P. Kiedy potrzeba używać warunkowego przeszłego?

O. *Używa się wówczas kiedy rzecz byłaby skończoną, gdyby pewny warunek miał mieysce. np. Byłbym zjadł obiad* przed południem, gdyby mi *nie przeszkodzono.* Annibal *byłby wziął* Rzym, gdyby *był umiał* korzystać ze swego zwycięstwa. *Poiechalibyśmy byli* o południu, *gdybyśmy byli* znaleźli koni na poczcie. On *byłby przyszedł* piechotą, gdyby mu noga *nie bolała.*

1a Uwaga. Mówi się ieszcze bardzo dobrze, zamiast (*j'aurais dîné, j'aurais fini, j'eus fini i t. d.*) *Skończyłbym był* moie dzieło o południu, gdyby nie byli przyszli po mnie. *Onby był mógł* to zrobić. *Mybyśmy oddali* naszą wizytę, i t. d. Lecz żeby dać zrozumieć że rzecz byłaby ukończoną i uzupełnioną w czasie przeszłym, i że byłaby przeszłą względem tego czasu przeszłego, potrzebaby po-

venu me detourner. *On voit par là, qu'il y a un second plusque-parfait, et un second conditionnel passé*, qui sont d'un très-rare usage. *J'avais eu dîné, tu avais eu dîné*, etc. *J'aurais eu dîné, tu aurais eu dîné*. etc.

2e Remarque. On peut employer *si*, pour *supposé que*, dans les tems conditionnels formés par *j'eusse* ou *je fusse*. Ex. Je fusse venu, *si j'eusse eu* le tems. Vous m'eussiez trouvé, *si vous fussiez venu* avant quatre heures. J'eusse eu dîné avant midi, *s'il ne fût pas venu* m'amuser.

3e Remarque. *Lorsque le mot si commence le sens, il faut mettre le plusque-parfait au-lieu du conditionnel passé.* comme: Si *j'avais su* que vous étiez occupé comme vous l'êtes, j'aurais remis ma visite. *S'il avait pu* nous aider, je suis sûr qu'il l'aurait fait de tout son coeur. *Si nous nous étions* mêlés de cela, nous nous serions bien fait des ennemis. *Si vous aviez commencé* de bonne heure, vous l'auriez fini aussitôt qu' eux. *Mais lorsque si ne commence pas le sens, le verbe reste au conditionnel passé.* Ex. Si on ne m'avait pas dit ça plutôt, je ne sais, *si je ne me serais pas laissé* tromper. Je voudrais bien savoir *s'ils auraient voulu* accepter nos offres. Demandez à votre frère *s'il aurait pu* soutenir sans nous.

ARTICLE III.

Des tems du conjonctif.

D. En quoi different les tems du conjonctif de ceux de l'indicatif?

R. Les tems du subjonctif n'affirment jamais qu' indirectement, étant toujours subordonnés d'une affirmation directe et principale: et ce sont

wiedzieć. *Byłbym był zjadł obiad* — albo — *gdyby mi nie byli przeszkodzili*. *Widziemy stąd, że iest drugi czas zaprzeszły, i drugi warunkowy przeszły*, które są bardzo rzadko używane. *np. Zjadłem był obiad, zjadłeś był obiad*, i t. d. *Zjadłbym był obiad, zjadłbyś był obiad*, i t. d.

2a Uwaga. Można użyć (*si*), za (*supposé que*), w czasach warunkowych złożonych z (*j'eusse* albo *je fusse*). Prz. Byłbym przyszedł, *gdybym był miał* czas. Byłbyś moie został, *gdybyś był przyszedł* przed czwartą godziną. Byłbym zjadł obiad ieszcze przed południem, *gdyby nie był przyszedł* mnie bawić.

3a Uwaga. *Kiedy łącznik si zaczyna zdanie, trzeba użyć czasu zaprzeszłego zamiast warunkowego przeszłego*. iakoto: *Gdybym był wiedział* że WPan iesteś tak zatrudnionym, odłożyłbym był moią wizytę. *Gdyby był mógł* nam pomodz, iestem pewny że to uczyniłby był z całego swego serca. *Gdybyśmy się byli wmięszali* w to, narobilibyśmy wielu nieprzyiaciół. *Gdybyś WPan był zaczał* wcześnie, byłbyś skończył tak prędko iak oni. *Lecz kiedy (si) nie zaczyna sensu, słowo zostaie w warunkowym przeszłym*, *np*. Gdyby mi byli nie powiedzieli tego wcześniey, niewiem, *czybym się nie dał był* szukać. Chciałbym bardzo wiedzieć *ieśliby chcieli* przyiąc nasze ofiary. Pytay się WPana brata *czyby był wytrzymał* bez nas.

ARTYKUŁ III.

O czasach trybu łączącego.

P. W czém różnią się czasy trybu łączącego od czasów trybu oznaymuiącego?

O. Czasy trybu łączącego nie twierdzą nigdy wprost, zależące są zawsze od twierdzenia prostego i głównego: a to są czasy trybu oznaymuią-

les tems de l'indicatif, que l'on emploie pour exprimer cette affirmation directe et principale; *c'est pourquoi les tems du conjonctif doivent être les mêmes que ceux de l'indicatif qui les précèdent.* Comme: *après le présent on met toujours le présent du conjonctif*, autrement appellé le futur. Je *veux* que vous *fassiez* votre devoir. *Je dispose* tout afin que *vous alliez* à la campagne. *Excepté le futur simple qui est suivi du tems présent.* Ex. Je lui *pardonnerai* afin qu'*il soit* plus prudent. *J'attendrai* que la belle-saison *revienne*. *Il faudra* que *je finisse* mon ouvrage avant midi. *Je doute* qu'il *m'aime*. *Je ne crois pas qu'il vienne* demain. Je *ferai* en sorte *qu'il sache* sa leçon.

1e Remarque. Mais lorsqu'on veut exprimer dans le second verbe une chose passée, on le met dans le tems défini passé du conjonctif. Ex. Pensez-vous qu'en formant la république des abeilles, Dieu n'ait pas voulu instruire les Rois à commander avec douceur, et les sujets à obéir avec amour?

2e Remarque. Quoique le premier verbe soit au présent, on doit mettre le second *a l'imparfait*, ou *au plusque-parfait*, quand on place dans la phrase une expression conditionnelle. Ex. *Il n'est* point d'homme, quelque mérite qu'il *ait*, qui ne *fût* très-mortifié, s'il savait tout ce qu'on pense de lui. *Je doute* que *j'eusse réussi* sans votre secours, c'est-à-dire, si vous ne m'aviez pas secouru.

3e Remarque. Le conjonctif présent s'emploie pour exprimer un souhait, et alors on en supprime *la conjonction que*, comme: Plaise à Dieu que vous réussissiez. Fasse le ciel qu'il ne vous arrive pas de malheur.

cego, których używamy do wyrażenia tego twierdzenia wprostnego i głównego; *dla tego to czasy trybu łączącego powinne bydź zawsze też same, iakie są w trybie oznaymuiącym, które ich poprzedzaią.* iakoto: *Po czasie teraźnieyszym kładnie się zawsze czas teraźnieyszy trybu łączącego*, inaczey nazwany czas przyszły. *Chcę* abyś WPan *pełnił* swoią powinność. *Urządzam* wszystko abyś WPan *iechał* na wieś. *Wyiąwszy czas przyszły prosty po którym idzie czas teraźnieyszy. np.* Ja mu *przebaczę* aby był tylko rozztropnieyszym. *Poczekam* aż póki piękna pora roku *nie powróci. Potrzeba będzie* abym *skończył* moią robotę przed południem. *Wątpię* żeby mię *kochał. Nie wierzę* żeby *przyszedł* iutro. *Zrobię* tak żeby *umiał* swoią lekcyą.

1*a* Uwaga. Lecz kiedy chcemy wyrazić w drugim słowie rzecz przeszłą, kładnie się w czasie przeszłym trybu łączącego. np. Czy myślisz że Bóg tworząc rzecz pospolitą w pszczołach, nie chciał nauczyć Królów rozkazywać z powolnością, a ich poddanych bydź posłusznymi z miłością?

2*a* Uwaga. Lubo pierwsze słowo bedzie w czasie teraźnieyszym, potrzeba kłaśdź drugie *w niedokonanym lub zaprzeszłym*, kiedy się umieszcza w zdaniu iaki wyraz warunkowy. Prz. *Nie masz* człowieka, iakążkolwiek poczciwośćby on *miał*, żeby *nie został* bardzo zmartwionym, gdyby wiedział wszystko co o nim myślą. Wątpie aby mi sie było udało bez twoiey pomocy. toiest, gdybyś mi nie był dopomogł.

3*a* Uwaga. Tryb życzący czas teraźnieyszy używa się dla wyrażenia życzenia: i wtedy zamilcza się łącznik (que), iakoto: Day Boże żeby się WPanu udało. Niech zrządzi Niebo aby się WPanu nie zdarzyło nieszczęście.

D. Quel tems doit-on employer après l'imparfait?

R. Après l'imparfait de l'indicatif, doit suivre aussi l'imparfait du conjonctif, ou plusque-parfait selon le sens. Ex. Pharaon ne se *persuadait* pas que les juifs *pussent* lui échapper. Je *souhaitais* que vous *arrivassiez.* Il *était* impossible que vous *revinssiez* si tôt, ou que vous *fussiez revenu* si tôt. Il *fallaït* que je *commençasse* et *finisse* avant le retour de Monsieur. Je n' *voulais* pas qu'il se *mêlât* de ça, ou qu'il *soit mêlé* de ça. etc.

D. Quel tems met-on à la suite du parfait défini, ou historique?

R. Après ce tems tout ce qu'il est au conjonctif, doit être à l'imparfait. comme: Caligula *voulut* que les Romains lui *rendissent* des honneurs divins. Dieu *permit* que les infidèles *profitassent* des lieux saints. Il *voulut* hier que nous lui *chantassions* ses airs favorits.

D. Quel est le tems à la suite du parfait antérieur?

R. Ce tems est toujours suivi du parfait simple de l'indicatif. comme: Dès qu'*il eut vu* l'Empereur il *partit.* Aussitôt qu'il *eut fini* son ouvrage il *sortit.*

D. Quel tems met-on après le parfait indéfini ou composé?

R. Après ce tems doit suivre aussi le parfait composé du conjonctif. Ex. *Il a fallu* que *j'aie sollicité* tous mes juges. *Il a voulu* que je lui *aie vendu* mon livre. *Nous avons voulu* qu'il vous *ait payé* ce qu'il vous doit. *Je n'ai pas cru* que vous *ayez eu* tant de bonté. *Il n'a pas pensé* que nous lui *ayons rendu* notre dette.

D. Quel est le tems à la suite du plusque-parfait?

R. Après ce tems tout ce qu'il est au conjonctif,

cym trybie, powinno bydź w czasie zaprzeszłym, lub w niedokonanym podług sensu. iakoto: *Nie wiedzieliśmy że* król WPanu był *uczynił* ię łaskę. *Przeszkodziłem był żeby* z WPana *nie szydzono.* Bylebym się *był sprawił* wszędy, iakem się tu *był sprawował,* toiest: *nieszkodził był* nikomu pod iakim *bądź* pretextem, *był zadosyć czynił* rozkazom które *odebrałem*, *był* dokładnym w dotrzymaniu tego com *przyobiecał*, *tłumaczył był* wiernie papiery które mi *powierzono*, *stawiał* naczas dokumenta należące do sprawy którą *miałem* sobie zleconą, *nie potrzeba było* wątpić, *żebym nie zawstydził i nie poskromił* wkrótce tych, którzy *byli* tak nielitościwie *powstali* przeciw mnie.

P. Jaki ma czas po sobie warunkowy teraźnieyszy, lub niedokonany?

O. *Po tym czasie powinien zawsze iść niedokonany trybu łączącego. np. Chcianoby żebym śpiewał* zbyt głośno i tak często. WPan *chciałbyś* żebym *oskarżył* mego brata. *Potrzebaby* abym *przyszedł i skończył,* i t. d.

P. Jaki iest czas po warunkowym przeszłym, lub zaprzeszłym?

O. *Po tym czasie wszystko to co iest w trybie łączącym, powinno bydź także w czasie zaprzeszłym, lub w niedokonanym podług sensu. np. Czybyś WPan miał za złe, żebyśmy* się byli sprzeciwili iego rozkazom? Czyby kiedy *mniemali* żeby on *miał* tak głęboką wiadomość? Chcieliby byli żebym ia robił sam ieden, lub *żebym był zrobił* sam ieden. On *by był chciał* abym mu *darował* moie konie, i t. d.

P. Jaki ma czas po sobie czas przyszły złożony?

O. *Czas przyszły złożony oznacza że rzecz będzie skończoną przed drugą.* Kiedy robotnik *pracować będzie* dla WPana, postaray się zapłacić mu zupełnie. *Kiedy napiszę* móy list, *póydę* przecha-

Quand j'aurai fini mes affaires, je vous *irai* voir. *Quand il aura dîné, il viendra* chez nous. *Quand j'aurai reçu* mon argent, je vous en *prêterai*. etc.

REMARQUE. *Le présent de l'infinitif, s'emploie quelquefois pour le futur simple, avec la préposition avant*. Par. Ex. *Avant de partir* j'irai voir mon frère. *Avant de vous raconter* mon histoire, je dois vous prévenir. *Avant de faire cela*, je dois me reposer.

ARTICLE IV.

Des tems de l'infinitif, ou de ces verbes qui veulent avoir la préposition de, ou à, avant le présent, c'est-à-dire, le génitif ou le datif, et de ceux qui desirent absolument le tems passé de l'infinitif à leur suite.

Ex. Je vous *prie de nous attendre*, et non, (que vous nous attendiez.) Nous faisons ce qu'on nous *ordonne de faire*. On vous *déffend de faire* cela. Je vous *conseille de ne* pas vous *mêler* de cela. Si on l'avait *dissuadé de faire* cela, il ne l'aurait pas fait. *Souvenez-vous de faire* ce que vous avez promis. N'*oubliez* pas *d'aller* où j'ai dit, *Tâchez de finir* cela au plus vite. On nous *menace de nous reprendre* ce qu'on nous a donné. Il ne faut pas *craindre de dire* la vérité, mais *de mentir*. On nous *accuse, d'avoir voulu* traverser ces Messieurs. Que personne ne *s'avise de sortir* d'ici à notre insu. Nous nous *contentons de dire* cela. Attendons ici un peu, on *cessera de jouer*. Je vous *conjure de ne* jamais parler de ça. On m' a *chargé de remettre* cette lettre. Il *dédaigne d' entrer* avec nous en marché à ce sujet. *Dépêchez-vous d' aller. Désacoutumez-vous de parler* si vîte. Vous *empêchez d'entendre* ce qu'on dit là. Je *m'ennuie*

dzać się. *Kiedy skończę* moie interesa, *póydę* odwiedzic WPana. *Kiedy on zje* obiad, *przyydzie* do nas. *Kiedy odbiorę* moie pieniądze, *pożyczę* WPanu.

Uwaga. *Czas teraźnieyszy trybu bezokolicznego, używa się niekiedy za czas przyszły prosty, z przedimkiem (avant, nim). np. Nim poiadę* póydę odwiedzić mego brata. *Nim opowiem* WPanu moią historyą, muszę WPana uprzedzić. *Nim skończę* to, muszę odpocząć.

ARTYKUŁ IV.

O czasach trybu bezokolicznego, albo o tych słowach które chcą mieć przedimek (de, albo à), przed czasem teraźnieyszym, toiest drugi, lub trzeci przypadek, i o tych które wymagaią koniecznie czasu przeszłego trybu bezokolicznego po sobie.

Prz: *Proszę WPana abyś nas zaczekał.* (A nie tak, patrz text francuzki). Robiemy to co nam *rozkazuią robić. Zabraniaią nam to robić. Radzę* WPanu żebyś się *nie mięszał* w to. Gdyby mu *odradzono robić* to, nie byłby robił. *Pamiętay* WPan to *zrobić* coś nam przyobiecał. *Nie zapominay poyść* gdziem powiedział. *Postaray się zrobić* to nayprędzey. *Grożą* nam *że odbiorą* to co nam dano. Nie potrzeba się *lękać mówić* prawdę, lecz *kłamać*. *Oskarżaią* nas, żeśmy *chcieli* zabiegać tym jehmościom. Żeby nikt *nie ważył się wychodzić* stąd bez naszey wiadomości. *Radzi iesteśmy że to mówiemy*. Poczekaymy tu trochę, *przestaną grać*, *Zaklinam* WPana *abyś* nigdy *nie mówił* o tém. *Obowiązano* mię *oddać* ten list. On się *brzydzi wchodzić* z nami w targ w tey mierze. *Spiesz się iść. Oducz się* WPan *mówić* tak prędko. WPan *przeszkadzasz słuchać* to co mówią tam. *Nudzę się słysząc* wszystkie te użalenia. *Probowałem* nie raz ich *pogodzić*. *Gniewam*

d'entendre toutes ces plaintes. J'ai *éprouvé* plus d'une fois *de les accorder.* Je *suis fâché de n'être* pas en état *de remédier* à cela. On nous a *forcé de renoncer* à tout cela. Vous vous *formalisez, de voir* que nous faisons si lentement. Il se *glorific, de n'être* pas si inhumain qu'eux. *Hâtons-nous de finir* cette affaire. Qui se serait jamais *imaginé de répondre,* comme vous avez répondu. Je *jure de tenir* ma parole exactement. Nous verrons si vous avez *mérité d'avoir* ce que vous avez. Ne *négligez pas d'apporter* cela avec vous. *Pardonnez-nous, d'avoir pris* cela sans votre permission. Je vous *persuade de vous adresser* ailleurs. Si l'on m'*avait proposé de rester* ici, je serais resté. Il faut *recommander d'être* attentif à ce qu'on dit. Il ne *refuse* pas *de travailler.* Tôt ou tard, vous vous *repentirez de n'avoir pas suivi* nos conseils. Il faut les *remercier, de s'être donné* tant de peine pour nous.

On lui *reproche, d'être* trop partial dans ces écrits. Mes amis me *pressent,* *dire* ce que je pense à ce sujet. Je vous *supplie d'avoir* la bonté *de* nous *aider* en cela. Pourquoi *avez-vous tant tardé de répondre* à notre lettre? Votre frère se *vante de* nous *avoir convaincu.* Je vous *avertis d'être* sur vos gardes. Vous *frémiriez d'entendre* ce que nous avons entendu. Que je me *rejouis de vous savoir* en lieu du sûreté! *J'ai entrepris de faire* cela pour eux. Il *fait semblant d'être* malade. Je commence à douter que je *vienne à bout de les détourner* de cela. Il nous *a promis d'aller* ensemble. On nous *promet de finir* votre procès. J'*offre de* vous *fournir* de bons livres. Je *réponds* de les *protéger* contre toute insulte. On *a résolu de remettre* cela à la semaine présente. Par arrêt du conseil il *est enjoint* aux parties, *de produire* leurs papiers et documents dans le cours d'une semaine. J'ai failli de tomber.

się że nie iestem w stanie *zaradzić* temu. *Przymuszono* nas *wyrzec się* wszystkiego tego. WPan się *urażasz, widząc że* my robiemy tak powoli. On się *chlubi, że nie iest* tak nieludzkim iak oni. *Spieszmy się skończyć* ten interes. Ktoby się kiedy *spodziewał odpowiedzieć*, iak WPan odpowiedziałeś. *Przysięgam że dotrzymam* mego słowa punktualnie. Obaczemy czy WPan *zasłużyłeś abyś* to *miał* co masz. *Niezaniedbay przynieść* to z sobą. *Przebacz* nam, *żeśmy* to *wzięli* bez WPana pozwolenia. *Radzę* WPanu *abyś się udał* gdzie indziey. Gdyby mi *radzili zostać* tu, tobym był został. Trzeba *zalecać aby byli* uważnemi na to co się mówi. On *nie odmawia pracować*. Czy prędko czy późno, będziesz *żałował żeś nie poszedł* za naszemi radami. Trzeba im *dziękować, że zadali* sobie tyle trudności dla nas. *Wymawiaią* mu, *że* on nadto iest stronnym w swoich pismach. Moi przyiaciele *nalegaią* na mnie, *abym powiedział* to co myślę w tym względzie. *Błagam* WPana *abyś miał* dobroć nam *dopomodz* w tym. Dla czegoś WPan tak się *spóźnił odpowiedzieć* na nasz list? WPana brat się *chlubi że* nas *przekonał. Przestrzegam* WPana *abyś się miał* na ostróżności. WPan byś *truchlał słysząc*, cośmy słyszeli. *O jakem kontent że widzę* WPana w bezpiecznym mieyscu! *Przedsięwziąłem zrobić* to dla nich. *On udaie że* iest chorym. Ja zaczynam wątpić abym *dokazał że odwrócę* ich od tego. On nam *przyrzekł iść* razem. *Przyrzekaią* nam *skończyć* WPana proceder. *Ofiaruię* WPanu *dostarczyć* dobrych xiążek. *Ręczę że ochronię ich* od wszelkiey napaści. *Przedsięwzięli odłożyć* to na przyszły tydzień. Z wyroku rady *nakazano* stronom, *stawić* swoie papiery i dokumenta w przeciągu iednego tygodnia. Tylkom co nie upadł.

D. Quels verbes désirent la préposition à, avant l'infinitif, (ou le datif)?

R. Aimer, *aider*, *être* quand il signifie appartenir, *engager*, *commencer*, *continuer*, *manquer* sans *négation*, *enseigner*, *apprendre*. Après les autres verbes qui peuvent répondre à la demande *à qui*, *à quoi*. Ex. Nous avons *à travailler*. Vous êtes *à plaindre*. Il y a un jardin *à vendre*, du bois *à brûler*.

J'aime à secourir les malheureux. *Aidez* moi *à faire* ça. Ce livre *est à moi*. Ceux qui *sont à Jesus-Christ* font sa volonté. Je l'ai *engagé à* nous *venir* voir. A peine a-t-on *commencé à vivre*, qu'il faut *penser à mourir*.

1e Remarque. *Commencer, se construit aussi avec la préposition par.* Je commence *par former* moi-même: nous *commencerons par* les choses les plus nécessaires.

Il *continue à lui débiter* ses extravagances. J'ai *manqué à faire* ce que je vous ai promis.

2e Remarque. L'accusatif avec la préposition pour, s'emploie pour exprimer en polonais (*aby*, *dla*, *poniewaž*, *že*,) Ce sera pour vous faire plaisir.

Il est indisposé pour avoir trop mangé, et pour s'être refroidi.

Pour vous dire la vérité.

Nous avons parlé de l'usage du participe présent, du gérondif présent et passé, dans la première partie: voyez,. page 86 et 89.

3e Remarque. Après avoir parlé suffisamment de l'usage des tems, je ne crois pas qu'on puisse se tromper dans les tems mixtes. Il faut bien observer cet ordre dans tous les discours, c'est-à-dire, bien considérer ce qui précède, afin que ce qui suit, s'y conforme.

P. Jakie słowa wymagaią przedimku (à), przed trybem bezokolicznym, (lub 3 przypadku)?

O. *Lubić, pomagać, (être) należeć, zobowiązać się, zaczynać, ni przestawać, chybić,* bez przeczenia, *nauczyć, uczyć się.* Po innych słowach które mogą odpowiedziec na pytanie *komu, do czego, czemu,* np. Mamy *do roboty.* Godny iesteś politowania. Jest ieden ogrod do przedania; drzewo na opał.

Lubię wśpierać nieszczęśliwych. *Dopomoż mi zrobić* to. Ta xiążka *do mnie należy.* Ci którzy *należą do Jezusa Chrystusa* pełnią iego wolę. Jam go *zobowiązał przyyść* nas odwiedzić. Ledwie *zaczęliśmy żyć,* a iuż trzeba *myślić umierać.*

1a Uwaga. *Zaczynać, kładnie się takoż z przedimkiem (par)* przez, *np.* Ja *zaczynam od ukształcenia* siebie samego: *zaczniemy od rzeczy* naypotrzebnieyszych. On *nieustannie mu prawi* o swoich dziwactwach. Ja *uchybiłem zrobić* to com WPanu przyrzekł.

2a Uwaga. Czwarty przypadek z przyimkiem (*pour* dla), używa się dla wyrażenia po polsku, (*aby, dla, ponieważ, że,*) To będzie abym zrobił WPanu ukontentowanie, albo dla zrobienia, i t. d.

On zachorował ponieważ bardzo wiele iadł, i że się ochłodził.

Żebym WPanu powiedział prawdę.

Mówiliśmy o użyciu imiesłowu czasu teraźnieyszego, o imiesłowie osobliwym teraźnieyszym i przeszłym. w pierwszey części: patrz kartę 87, 89.

3a Uwaga. Powiedziawszy dosyć obszernie o używaniu czasów, nie sądzę żeby można było się omylić w czasach mięszanych. Potrzeba bardzo zachować ten porządek we wszelkiey mowie, to iest, uważać dobrze co poprzedza, aby to co następuie, z nim się zgadzało.

ARTICLE V.

De différentes significations des verbes, ou des gallicismes.

S'adresser à quelqu'un, ou quelque part.
Se faire passer pour quelqu'un.
Réuissir. Tout me réuissit très-bien.

Jouer son rôle. *Tâcher* de faire quelque chose.
Briguer une charge, une chose.
Rechercher, *faire la cour.* *Faire en sorte.* *Faites en sorte* que cela soit prêt pour demain. Cela *m'intéresse.* *Célébrer* une fête. *Visiter* les sépulcres. *Faire le tour du jardin.* *Se passer* de quelque chose.
Se conduire bien ou mal. *Laisser aller*, *laissez moi aller.* *Boutonner*, *bourgeonner*, les arbres *boutonnent.*
Pousser. L'herbe *pousse.* *Jetter*, *on jette* des fusées *Lâcher*, *lâchez* la bride à ce cheval.

Saigner, *se faire saigner.* *Je me fait* souvent *saigner.*
Cacher. *Cachez* bien cela. *Garder*, *gardez* cela pour demain.
Enterrer. On *l'enterra* à la paroisse.
Tenir. Il *tient* beaucoup de monde chez lui. *Obvier.* Il faut *obvier* de bonne heure à cela.
Contrecarrer. On me *contrecarre* dans tous mes desseins.
Dépenser. Je *dépense* plus que je ne gagne. *Perdre* le tems.
Faire mourir quelqu'un. On *fait mourir* un homme.
Mettre. Je ne *mets* rien du mien.
Apporter les soins. *J'apporterai* tous mes soins pour empêcher cela.
Faire la dépense. Je ne plains pas *les dépenses* que *j'ai faites.*
Déposer. On l' *a déposé* de sa charge.

ARTYKUŁ V.

O rozmaitych znaczeniach słów, albo o gallicyzmach.

Udać się do kogo, albo gdzie.

Udać się za kogo.

Udawać się. Wszystko mi się bardzo dobrze udaie.

Udawać rolę. Starać się zrobić iaką rzecz.

Starać się o urząd, o iaką rzecz.

Starać się o damę—. *Starać się* żeby. *Staray się* żeby to było gotowo na iutro. To mię *obchodzi.* *Obchodzić* święto. *Obchodzić* groby. *Obchodzić ogrod.* *Obchodzić się* bez czego.

Obchodzić się dobrze lub źle. *Puszczać, puszczay* mię WPan. *Puszczać pączki*—. Drzewa *puszczaią.*

Puszczać. Trawa *puszcza.* *Puszczać*, *puszczaią* race. *Puszczać.* *Puszczay* cugle koniowi.

Puszczać krew. *Każę* sobie często *krew puszczać.*

Chować. *Choway* to dobrze. *Chować.* *Choway* WPan to na iutro.

Chować. *Chować* go będą u fary.

Chować. *On chowa* wiele ludzi. *Zabiegać.* Potrzeba *zapobiegać* temu wcześnie.

Zabiegać. *Zabiegaią* mi we wszystkich moich zamysłach.

Tracić. *Ja tracę* więcey niż zarabiam. *Tracić czas.*

Tracić kogo. Będą *tracić* dziś człeka.

Łożyć. Ja nic *nie łożę* moiego.

Łożyć starania. *Łożyć* będę wszystkie moie starania żeby przeszkodzić temu.

Łożyć koszt. Nie żałuię kosztow które łożyłem.

Złożyć. *Złożono go* ze swego urzędu.

Convoquer. Le Roi a *convoqué* une diète extraordinaire.

Se cottiser. Nous avons dû *nous cottiser.*

Durer. Cela *dure* long-tems.

Persister, *persévérer.* Il persite opiniâtrement dans sa résolution. *Il persévérera* constamment dans de si louables desseins.

Prononcer. Il *prononce* bien ce qu'il dit.

Reprocher. Il *reproche* ce qu'il donne.

Excuser, *disculper.* Je ne sais comment nous ferons pour nous *disculper*, *ou excuser.*

Employer. Nous ne savons à quoi *l'employer.*

Se servir. On ne sert de cela, que dans un grand besoin. *Prendre.* Il aurait consenti à tout cela, si vous aviez su *le prendre.*

Prendre, *user* du tabac. Il prend beacoup de tabac.

Entamer. Nous avons *entamé* la bouteille, le tonneau, le discours, etc.

Commencer à faire quelque chose. Il commence à écrire, à comprendre, à parler.

Eriger des autels, des statues.

Etaler ses marchandises, ses richesses, son esprit.

Appuyer quelqu'un, *étançonner* le mur, la muraille, *étayer* les arbres.

Nettoyer quelque chose, *étriller* le cheval, *vergetter* un habit. *Décrotter les* souliers, les bottes.

Remettre. Remettez cette lettre à son adresse.

Rendre la pareille.

Récompenser, *dédommager*, *indemniser*, *rembourser*, *défrayer.*

Entendre quelque chose, *entendre* parler de quelque chose. *J'ai entendu* dire cela.

Złożyć. Król *złożył* seym extraordynaryyny.

Złożyć się. Musieliśmy *się złożyć*.
Trwać. To *trwa* długo.
Trwać w czém. On *trwa* upornie w swém przedsiewzięciu. On *trwać będzie* statecznie w tak chwalebnych zamiarach.
Wymawiać. On *wymawia* dobrze co mówi.
Wymawiać. On *wymawia* co daie.
Wymawiać się. Nie wiem iak zrobiemy *dla wymówienia się*.
Zażyć. Nie wiemy do czego go *zażyć*.
Zażyć. *Nie zażywaią* tego, tylko w wielkiey potrzebie. *Zażyć*. On byłby na wszystko to zezwolił, gdybyś WPan umiał go *zażyć*.
Zażyć tabaki. On wiele *używa* tabaki.

Zacząć. *Zaczęliśmy* butelkę, beczkę, mowę, i t. d.

Zaczynać robić iaką rzecz. On *zaczyna* pisać, rozumieć, mówić.
Wystawiać ołtarze, statuy.
Wystawiać swoie towary, swoie bogactwa, swóy rozum.

Podpierać kogo, *podpierać* mur—, *podpierać* drzewa.

Czyścić iaką rzecz, *czyścić* konia z grzebłem, *czyścić* suknią, *czyścić* trzewiki, bóty.
Oddać. *Odday* ten list dokąd iest adressowany.
Oddać wzaiemnie, *wet za wet*.
Nagradzać za pracę, *za szkodę*, *za koszta prawne*, *za koszta podróżne*.
Słyszeć co, *słyszeć o* czém że mówiono. Słyszałem o tem mówiących.

Emanciper. On les a tous *émancipés.* Vous vous *émancipez* un peu trop.

Si cela *dure* long-tems, vous vous en trouverez mal. Il se *trouve* bien, de ne s'être pas mêlé de cela.

Trouver son compte. Si vous comptez comme ça, je doute que vous *trouviez votre compte.*

S'en tenir à quelque chose. Je m'en tiens à ma première résolution.

S'en faire beaucoup à croire. Ils s'en font trop à croire.

Etre bien venu quelque part. Il est bien venu partout. *Avoir beau vouloir, avoir beau dire,* etc.

Nous *aurions beau vouloir* nous excuser, on ne nous écouterait pas. *On a beau dire* et *beau faire,* rien ne nous épouvante.

Se tirer d'affaires. Ne vous mettez pas en peine de lui, il saura bien *se tirer d'affaires.*

Dormir la grasse matinée.

Servir de. Que cela nous *serve* d'avertissement pour une autre fois.

Servir à quelque chose. A quoi *m'a servi de m'être* donné tant de peine? Nous nous *servons* rarement de cela.

Prendre quelqu'un. Vous auriez obtenu de ce Monsieur tout ce que vous auriez voulu, si vous aviez su le *prendre.*

Suivre quelqu'un, ou quelque chose. Suivez seulement ce Monsieur, je suis sûr que vous ne vous égarerez pas.

Transpirer. Vos secretes conférences ne *transpirent* point. *Dévenir.* Il *est dévenu* un grand Seigneur.

Relever de maladie. Sa maladie est si invétérée, que les médecins qui le traitent doutent qu'il en *relève.*

Renoncer à quelque chose. Je *renonce* à cela.

Wypuszczać z opieki. Wypuszczono ich wszystkich *z opieki*. WPan *pozwalasz* sobie troche nadto.

Jeśli to *potrwa długo*, na złe WPanu wyydzie. Na dobre mu *wychodzi*, że się nie wmięszał w to.

Wychodzić na swoie. Jeśli WPan będziesz tak rachował, wątpię abyś *wyszedł na swoie*.

Trzymać się czego. Trzymam się mego pierwszego postanowienia.

Wiele o sobie myśleć. Oni nadto *o sobie myślą*.

Być dobrze położonym gdzie. On iest dobrze położony wszędzie. *Darmo chcieć, darmo mówić*, i t. d.

Darmobyśmy chcieli się wymawiać, nieesłuchanoby nas. *Darmo mówią i czynią*, nic nas nie ustrasza.

Dać sobie rady. Nie turbuy się WPan o niego, potrafi on sobie *dać rady*.

Spać długo.

Służyć za. Niech WPanu *służy* to za przestrogę na drugi raz.

Zdać się na co. Na co mi *się zdało* żem sobie zadał tyle pracy? My tego *używamy* rzadko.

Zużyć kogo, WPan byłbyś otrzymał od tego Pana cobyś był chciał, gdybyś umiał go *zużyć*.

Iść za kim, albo za czym. Idź WPan tylko za tym Panem, iest pewnym że nie zbłądzisz.

Wychodzić na wierzch. WPanow sekretne rozmowy *nie wychodzą na wierzch*, *Stać się*. On *został* wielkim panem.

Powstawać z choroby. Jego choroba iest tak zastarzałą, że doktorowie którzy go leczą wątpią żeby z niey *ozdrowiał*.

Wyrzec się czego. Wyrzekam się tego.

Admirer quelqu'un ou quelque chose. On vous admire.

S'étonner. Je m'étonne que vous n'êtes pas venu.

Léguer par testament. On a légué le mobilier à l'un et la maison à l'autre.

Faire venir. Nous faisons venir cela de Riga, et si non, nous nous en passons.

Envoyer quérir quelque chose. Il faudrait *envoyer quérir* de l'eau, de la bière, du vin, car nous avons soif.

Penser à quelque chose. Que *pensez* vous de cela? je ne sais qu'en penser.

Jouer un tour à quelqu'un. Il nous *a joué un tour,* auquel nous ne nous serions jamais attendu.

Lever quelque chose, lever des troupes, lever les obstacles.

S'aviser de quelque chose. Que personne *ne s'avise* de sortir d'ici à notre insçu.

Créver. Ce cheval *crevéra* au premier jour.

Créver les yeux à quelqu'un, créver de rire. Si vous aviez entendu ce que cet homme dit, *vous créveriez* de rire.

Avoir besoin de quelque chose.

Avoir mal à la tête, aux yeux, aux reins, etc. *J'ai mal à la tête, aux yeux, aux reins.* etc.

Regretter quelque chose, plaindre quelqu'un dans son malheur, *se repentir de quelque chose.* Je me *repens* fort de n'avoir pas suivi votre conseil.

Aller quelque part, venir de quelque part. Je vais d'où vous venez. Je viens d'où vous savez.

Retourner quelque part. Je *retourne* d'où je suis venu. *Je viens* de là et j'y *retourne.*

Revenir de quelque part, Je ne *reviens* qu'au soir à la maison.

Dziwować się komu albo czemu. *Dziwuią się* WPanu.

Dziwować się. Dziwuię się że WPan nie przyszedłeś.

Zapisać testamentem. Zapisano ruchomość iednemu, a kamienicę drugiemu.

Zapisać co zkąd, sprowadzać. My sprowadzcmy to z Rygi, a iesli nie, to się obchodziemy.

Posyłać po co. Potrzebaby *posłać* po wodę, po piwo, po wino, bo się nam pić chce.

Myślić o czém. Co WPan *myślisz* o tym? nie wiem co myślić.

Wyrządzić figla komu. On nam *wyrządził figla*, którego nigdybyśmy się nie spodziewali.

Podnieść co, zaciągnąć woyska, uprzątnąć przeszkody.

Odważyć się na co. Niech nikt *nie waży się* wychodzić stąd bez naszey wiadomości.

Zdechnąć. Ten koń *zdechnie* 1 da dzień.

Wykłuć oczy komu, pękać się od śmiechu. Gdybyś WPan rozumiał to co ten człowiek mówi, *pękałbyś się* od śmiechu.

Potrzebować czego.

Chorować na głowę, na oczy, na krzyż, i t. d. *Głowa mi boli, oczy, krzyż,* i t. d.

Załować czego, żałować kogo w swém nieszczęściu, *żałować za co. Załuię* mocno żem nie poszedł za WPana radą.

Iść gdzie dokąd, iść zkąd czyli powracać. Idę tam zkąd *WPan idziesz. Idę zkąd* WPan wiesz.

Powracać dokąd. Powracam tam zkąd przyszedłem. *Idę* ztamtąd *i powracam.*

Powracać zkąd. Ja powracam wieczorem do domu.

Le recueil des verbes qui ont un nom à leur suite, ou bien des gallicismes.

1° Etre de garde *mieć wartę.*
—— de service *mieć służbę.*
—— aux prises *potykać się.*
—— aux abois *konać, bydź przy ostatnim kresie.*
—— en train *mieć ochotę.*
—— sur ses gardes *mieć się na ostróżności.*
—— bien à son aise *mieć się dobrze.*
—— être couché *leżeć.*
—— assis *siedzieć.*
—— débout *stać.*
—— en vogue *słynąć.*
—— à portée *mieć sposobność.*
—— malade *chorować.*
—— d'intelligence *rozumieć się.*
—— à charge *bydź na zawadzie.*
—— à genoux *klęczeć.*
—— aux aguets *czatować.*
—— en déroute *bydź w rozproszeniu.*
—— à l'abri *bydź na schronieniu.*
—— en peine *turbować się.*
—— en colère *gniewać się.*

2° Mettre *kłaść*, admettre *przypuścić.*
Permettre *pozwolić*, premettre *obiecać.*
Remettre *odkładać*, démettre *złożyć.*
Omettre *opuścić*, se mettre *zaczynać.*
Commettre *popełniać*, se compromettre *wdawać się*
Se remettre *przyiść do siebie.*
Mettre en déroute *rozproszyć.*
Se mettre en peine *turbować się.*
Se mettre en chemin *puścić się w drogę.*
Se mettre à genoux *uklęknąć.*
— en train *rozochocić się.*
— à l'abri *zasłaniać się.*
— à l'étude *brać się do nauki.*

30

Se mettre en garde *stawić się do obrony.*
Se mettre à son aise *rozgościć się.*
3° Mettre à l'amende *wskazać na grzywny.*
—— en colère *rozgniewać się.*
—— un habit *włożyć suknią.*
—— à la raison *poskromić.*
—— tout en oeuvre *wszystkiego użyć.*
—— bas les armes *złożyć broń.*
—— fin *uczynić koniec.*
—— la nappe *nakryć do stołu.*
se mettre en tête *nabić sobie głowę.*
se mettre aux trousses de *póyść w pogoń.*
mettre de l'eau dans son vin *pomiarkować się.*
—— en prison *wsadzić do więzienia.*
—— en liberté *wypuścić na wolność.*
—— l'épée à la main *dobywać szpady.*
—— en cendre *obrócić w popioł.*
—— le feu *zapalić.*
—— ordre *dać radę, rozporządzić.*
Se mettre à la table *usieść do stołu.*
4° Faire *robić*, défaire *przerobić*, se défaire *pozbyć się*, surfaire *przecenić*, contrefaire *przedrażniać*, faire passer *udać*, faire métier *bawić się rzemiosłem*, faire assaut *przypuścić szturm.*
faire des armes *fechtować.*
faire mal *boleć.*
—— tête *dać odpor.*
—— voile *wyyść pod żagle.*
—— bon *ręczyć.*
Se faire faire *sprawić co sobie.*
— faire mourir *stracić.*
—— mine *zrobić minę.*
—— à croire *wmówić.*
S'en faire beaucoup à croire *wiele o sobie rozumieć.*
— faire venir *sprowadzić.*
—— feu *dać ognia.*
—— fond sur *spuścić się, ufać.*

faire le malade *udawać chorego.*
——— semblant *czynić podobieństwo.*
——— figure *paradować.*
——— des affaires *narobić sobie kłopotu.*
——— bonne chaire *dobrze ieść.*
faire rire, faire cas, estime, *rozśmieszyć, szacować* —
— faire courir le bruit *rozsiać pogłoskę.*
——— d'une pirre deux coups *razem dwie rzeczy robić.*
——— l'exercice *musztrować się.*
——— taire *kazać milczeć.*
——— excuse *przepraszać.*
——— du bruit *haiasować.*
——— savoir *dać znać.*
se faire *mieć sobie za.*
Faire grâce, plaisir, crédit, peur, alliance, trêve, gloire butin, *przebaczyć, zrobić ukontentowanie, kredyt, strach, przymierze, pokoy, chwałę, nabrać (łupu).*
5°. Mettre sur *położyć na..*
donner pour *dać na..*
se fâcher contre *gniewać się na kogo.*
attendre après *czekać na..*
remettre à *odłożyć na..*
aller à *iść na..*
garder pour *chować na..*
prier à *prosić na..*
être à en *bydź na..*
Ex. Mettez cela sur la table *położ to na stole.*
Il faut leur donner pour boire *trzeba im dać na piwo.*
Mes fenêtres donnent dans le jardin.
Moie okna wychodzą na ogrod.
Votre frère se fâche contre moi.
Wl pana brat gniewa się na mnie.
Nous attendrons après lui.
Będziemy czekać na niego.
Mon avis est de remettre cela à demain.
Moia rada odłożyć to na jutro.

Il ira à la comédie et nous au bal. *On póydzie na komedyą, a my na bal.* Il faudrait garder cela pour demain. *Trzebaby to schować na iutro.* Nous sommes priés à dîner chez eux. *My iesteśmy zaproszeni na obiad do nich.* Ma soeur est encore en pension. *Moia siostra iest ieszcze na pensyi.* Ils ont été à cette foire avec nous. *Oni byli na tym iarmarku z nami.*

6°. Avoir audience *mieć wysłuchanie.*
—— desseins *mieć zamysł.*
—— patience *mieć cierpliwość.*
—— coutume *zwyczay.*
—— pitié *litość.*
—— raison *racyą,*
—— égard *wzgląd.*
—— soin *staranie.*
—— tort *krzywdę, niesłusznie postępować.*
—— opinion *opinią.*
—— chaud *mieć ciepło.*
—— froid *zimno mi.*
—— permission *pozwolenie.*
—— droit *prawo.*
—— lieu de croire *racyą wierzenia.*

7°. Donner, avis *dać radę.*
donner entrée *weyście.*
——— charge *urząd.*
——— sujet *zamiar, przedmiot.*
——— quitance *kwit.*
——— caution *parękę.*
——— rendez-vous *widzenie się.*
——— cours, congé *bieg, pozwolenie.* *(darować lekcyą.)*
——— conseil, parole *radę, słowo.*
——— assignation *assygnacyą, pozew.*
——— espérance *nadzieię.*
——— ombrage *puścić pozor.*

8°. Entendre raison *znać słuszność*, raillerie *szyderstwo*, malice *złość*, finesse *matactwo*.

9°. Prendre avis *wziąć radę*, délai *odwłoczyć*, garde *strzedz się*, peine *frasować się*, congé *pożegnać się*, plaisir *cieszyć się*. jour *urodzić się*, langue *wywiadywać się*, querelle *skarżyć sie*, résolution *nakłonić się*, partie *przystać*, courage *ośmielić się*, conseil *zasięgnąć rady*.

CHAPITRE VI.

De quatre parties du discours indéclinables, c'est-à-dire, de l'adverbre, de la préposition, de l'interjection, et de la conjonction.

ARTICLE I.

Des adverbes.

D. Qu'est-ce qu'un adverbe?

R. C'est un mot qui sert à modifier ou déterminer la signification d'un autre, ou qui en exprime quelque circonstance, et qui a de lui-même un sens complet sans être susceptible de régime.

D. Comment divise-t-on les adverbes considérés par la signification?

R. On peut les réduire à six espèces principales, qui sont:

1°. Les adverbes de tems, comme: *hier*, *avantier*. etc.

2°. Les adverbes de lieu ou de situation, comme: *ici*, *là*, *ailleurs*. etc.

3°. Les adverbes d'ordre ou de rang, *premier second*, etc.

4°. Les adverbes de quantité ou de nombre, comme: *une fois*, *peu*, *beaucoup*. etc.

5°. Les adverbes de comparaison, *aussi*, *également*.

10° Prêter serment *wykonać przysięgę*, faveur, aide *dać pomodz.*

11° Rendre combat *walczyć*, gorge *ublwać się*, compte *zdać rachunek.*

12° Trouver bon *chwalić*, mauvais *ganić*, étrange *za dziwactwo osądzić.*

ROZDZIAŁ VI.

O czterech częściach mowy nieodmiennych, toiest: o przysłówku, o przyimku, o wykrzykniku, i o łączniku.

ARTYKUŁ I.

O przysłówkach.

P. Co to iest przysłówek?

O. Jest to wyraz który służy do umiarkowania albo oznaczenia drugiego, lub który wyraża onego iaką okoliczność, i który ma sam przez się sens zupełny nie będąc podległym rządowi.

P. Jak się dzielą przysłówki uważane ze znaczenia?

O. Można ie przywieść do sześciu gatunkow głównych, iakie są:

1e, Przysłówki czasu, iakoto: *wczora, onegday*, i t. d.

2re, Przysłówki mieysca lub położenia, iakoto: *tu, tam, gdzieindziey*, i t. d.

3cie, Przysłówki porządku lub szyku: *pierwszy, drugi*, i t. d.

4te, Przysłówki illości, albo liczby, iakoto: *raz, mało, wiele*, i t. d.

5te, Przysłówki porównania: *tak, równie.*

6°. Les adverbes de qualité ou de manière, comme: *sévèrement*, *modestement*.

D. Comment se forment la plupart des adverbes de qualité ou de manière?

R. La règle générale est de les former du féminin des noms adjectifs, en y ajoutant (*ment*). Ainsi *grand*, fait au féminin *grande*, *grandement*, *doux*, *douce*, *doucement*, *sage*, *sagement* etc. *Première*, *premièrement*, *seconde*, *secondement* etc.

D. Cette règle générale n'a-t-elle pas d'exceptions?

R. Oui: elle en a quatre principales.

1°. Les noms adjectifs terminés en *ant*, et en *ent*, forment leurs adverbes par le changement de deux dernières lettres *nt* en *mment*, avec deux *mm*. Ainsi de *vaillant*, on fait *vaillamment*, de diligent *diligemment* etc. Excepté *lent* et *présent*, qui suivant la règle générale; font *lentement*, *présentement*.

2° Quand les noms adjectifs finissent au masculin par un *é fermé, il ne faut qu' y* ajouter *ment*, pour avoir les adverbes qui s'en forment. Ainsi d'*aisé*, on fait *aisément:* de *modéré*, on fait *modérément* etc. *dans tous ces adverbes, l' é qui précède ment, reste fermé avec l'excent aigu ('), comme dans les adjectifs.*

3° Il en est de même des noms adjectifs dont les masculins sont terminés en *i*, et en *u*, comme: *infini*, *infiniment*; *poli*, *poliment;* *absolu*, *absolument;* *ingénu*, *ingénument*, etc.

4° Quoique l'adjectif *gentil* fasse au féminin *gentille*, cependant son adverbe est *gentiment*.

D. Les adverbes de qualité et de manière ne sont-ils pas, comme les adjectifs, susceptibles de degrés de comparaison?

R. Oui: et on en forme les comparatifs et les

6*te* Przysłówki iakości lub sposobu, iakoto: *srogo, skromnie.*

P. Jak się formuią powiększey części przysłówki illości albo sposobu?

O. Reguła powszechna iest, formować z imion przymiotnych, dodaiąc do nich (*ment*). Tak (*grand*) *wielki*, ma w rodzaiu żeńskim (*grande*), *wielce, słodki, słodka, słodko, mądry,* (*a*), *mądrze*, i t. d. *Pierwsza popierwsze, druga, powtóre,* i t. d.

P. Ta reguła powszechna czy nie ma wyiątku?

O. Tak iest, ma cztéry szczególne.

1*szy*, Imiona przymiotne zakończone na (*ant* i na *ent*), formuią swoie przysłówki przez zamianę dwóch ostatnich liter (*nt*), na (*mment*), z dwóma (*mm*). Tak od *waleczny* robi się *walecznie*, od *pilny pilnie*, i t. d. Wyiąwszy *powolny* i *teraźnieyszy*, które podług reguły powszechney czynią *powolnie, teraz.*

2*gi* Kiedy przymiotniki kończą się w rodzaiu męzkim na *é ściśnione, potrzeba tylko do nich dodać* (*ment*), żeby mieć przysłówki które się od nich formuią Tak od *łacny*, robi się *łacno*, od *umiarkowany*, robi się *umiarkowanie*, i t d. *We wszystkich tych przysłówkach,* (*é*) *które poprzedza* (*ment*), *zostaie oznaczone znamieniem ostrém* (´) *iak w imionach przymiotnych.*

3*ci*, Jest toż samo z przymiotnikami których rodzay męzki iest zakończony na *i*, i na *u*, iakoto: *nieskończony, nieskończenie, wypolerowany, wypolerowanie, dowcipny, dowcipnie,* i t. d.

4*ty*, Chociaż przymiotnik *grzeczny*, ma w rodzaiu żeńskim *grzeczna*, iednak iego przysłówek iest *grzecznie.*

Przysłówki illości i sposobu czy nie są, iak przymiotniki, podległe stopniom porównania?

O. Tak iest: I formuią się ich stopnie wyższe

superlatifs, en y joignant les mêmes mots, que nous avons dit qu'il faut joindre aux noms adjectifs. Ansi:

1°. Le comparatif d'égalité des adverbes généreusement, fidellement, sera *aussi généreusement aussi fidellement*, etc.

2°. Le comparatif d'excès sera, *plus généreusement*, *plus fidellement*, etc.

3°. Le comparatif de défaut, sera, *moins généreusement*, *moins fidellement*, etc.

1°. Le superlatif absolu sera, *très ou fort généreusement*, etc.

2°. Le superlatif relatif sera; *le plus généreusement*, *le plus fidellement*.

1°. Les adverbes de tems.

Quand kiedy.	la semaine passée przeszłego tygodnia.
jusqu'à quand aż kiedy.	l'année passée przeszłego roku.
jusqu'à demain aż do iutra.	le mois passé przeszłego miesiąca.
aujourd'hui dziś.	cette semaine tego tygodnia.
hier wczora.	ces jours-ci w tych dniach
avant-hier onegday.	à cette heure o tey godzinie.
il y a long-tems dawno.	à loisir wczasie swoim.
combien y a-t-il de tems iak dawno.	alors wtedy, natenczas.
long-tems dawno.	à point nommé właśnie, na czas.
combien de tems iak długo.	à tems na czas.
y a-t-il long tems czy dawno.	à présent teraz.
assez long-tems dosyć dawno.	bientôt wnet, niezadługo.
pas long-tems niedawno.	d'abord zrazu.
le jour suivant dnia następuiącego.	tout à l'heure zaraz.

i naywyższy dołączaiąc też same wyrazy, któreśmy powiedzieli że potrzeba dołączać do imion przymiotnych. I tak:

1sze: Stopień wyższy porównania przysłówków szlachetnie, wiernie, będzie: *tak szlachetnie*, *tak wiernie*, i t. d.

2re: Stopień wyższy przewyższenia, będzie, *szlachetniey*, *wierniey*, i t. d.

3cie: Stopień wyższy niedostatku, będzie, *mniey szlachetnie*, *mniey wiernie*, i t. d.

1sze: Stopień naywyższy bezwzględny będzie, *zbyt*, *lub bardzo szlachetnie*, i t. d.

2re: Stopień naywyższy względny będzie, *nayszlachetniey*, *naywierniey*.

1° Przysłówki czasu.

tout d'un coup w punkcie.	au point du jour ze świtem, jak świt.
de bonne heure wcześnie.	à toute heure w każdey godzinie.
de si bonne heure tak wcześnie.	à tout moment co moment.
de meilleure heure wcześniey.	à quelle heure o którey godzinie.
déjà już.	à une heure o pierwszey.
dés à présent, dés rmais, dorénavant — odtąd.	demain jutro.
dès lors od tamtego czasu.	àprès demain po jutrze.
de suite wciąż.	matin rano.
de tems en tems kiedy nie kiedy.	tard pozno.
encore jeszcze.	au plus vîte jak nayprędzey.
jamais nigdy.	au plus tard naypozniey.
maintenant teraz.	sur le soir nad wieczor.
tantôt juzto.	à midi o południu.
dans deux jours we dwóch dniach.	à minuit o północy.
vîte prędko.	lorsque kiedy.
	dèsque skoro.

sitôtque jak prętko.
d'abordque jak prędko.
après que po tym jak.
sur le champ natychmiast.
à la hâte skwapliwie.
pendant podczas.
durant przez czas.
une fois raz.
une autrefois drugi raz.
pour cette fois na ten raz.
quelquefois czasem.
tant de fois tyle razy.
plusieurs fois kilka razy.
autrefois, cidevant przed tym.
de jour codzień.
de nuit w nocy.
tôt ou tard czy prędko, czy poźno.
toutes les fois que ile razy
combien de fois wiele razy.
tandis que } póki.
pendant que }
depuis le matin od rana.
enfin nakoniec.
souvent często.
à l'instant w tym punkcie
pas si vîte } nietak prędko.
pas si tôt }
tous les jours codzień.
tous les ans co rok.
toute la journée cały dzień.
toute l'année cały rok.
tous les matins co rano.
tous les soirs co wieczor.

toute la matinée cały poranek.
toute la soirée cały wieczor.
le lendemain nazajutrz.
une fois pour toutes raz na zawsze.
toujours zawsze.
pour toujours na zawsze.
pour quelque tems na jaki czas.
pour peu de tems na krótki czas.
pour quelques jours na kilka dni.
dans peu de tems wkrótce
en même tems w samym czasie.
auparavant przed tym.
au printems na wiosnę.
en été w lecie.
en automne w jesieni.
en hiver w zimie.
au coeur de l'hiver w naytęższey zimie.
à micarême w półpoście
en Mars, au mois de Mars w Marcu.
en carême w poście.
à la sainte Jean na święty Jan.
à la Tous-Saints na Wszystkich Swiętych.
à Noël na Boże Narodzenie, à la Nativité.
à pâques na Wielkanoc.

en tems et lieu w czasie i mieyscu.
par jour na dzień.
par semaine na tydzień.
par mois na miesiąc.
par an na rok.
par quartier na kwartał.
par intervalles czasami.
à l'avenir na potym.
à l'ordinaire zazwyczay.
tour à tour naprzemiany.
hors de saison nie według pory.

2°. *Les adverbes de lieu ou de situation, Przysłówki mieysca lub położenia.*
Où gdzie.
d'où zkąd
par où którędy.
par ici tędy.
par là tamtędy.
par tout wszędzie.
ici tu.
là tam.
d'ici ztąd.
de là ztamtąd.
de partout zewsząd.
de tous côtés ze wszech stron.
jusqu'où aż gdzie.
jusqu'ici aż tu, dotąd.
jusque là aż tam.
jusqu'au bord aż do brzegu.
déhors na dworze.

dedans, en dedans wewnątrz.
en dehors au dehors zewnątrz.
en quelque lieu, où que ce soit gdziekolwiek bądź.
à l'écart na stronie.
en haut na górze.
en bas na dole.
ailleurs, autrepart gdzie indziey.
à droite na prawey stronie.
à gauche na lewey.
d'un côté z jedney strony.
ça et là tam i sam.
quelque part gdzie.
nulle part nigdzie.
de part et d'autre z tey i z owey strony.
d' en haut z góry.
d' en bas z dołu.
loin daleko.
de loin z daleka.
à l'entrée przy weyściu.
tout droit prosto.
sur le fait na uczynku.
au sommet na wierzchołku.
au centre we środku.
aux environs w okolicach
à sainte croix u świętego Krzyża.
aux Carmes u Karmelitow. (szkanów.
aux Cordeliers u Franci-

3°. *D. Qu' est-ce que les adverbes de quantité?*
R. Ce sont ceux qui servent à marquer quelque quantité, ou un nombre que ce soit, comme:

Une fois raz.
deux fois, trois fois, etc. dwa razy, trzy razy i t. d.
combien jak wiele.
beaucoup wiele.
assez dosyć.
peu mało.
moins mniey.
plus więcey.
au plus naywięcey.
au moins naymniey.
d'autant plus tym więcey
d'autant moins tym mniey
à demi wpół.
de la moitié na pół.
faute de z niedostatku.
à force de mocą.
de plus en plus co raz więcey.
de moins en moins co raz mniey.
pas beaucoup nie wiele.
beaucoup moins daleko mniey.
pas beaucoup nie wiele.
pas tant nie tyle.
tant, autant tyle.
trop nazbyt, nadto.
d'avantage więcey.
à moins de, od
un peu trochę.
guères niewiele, rzadko.

4°. *D. Qu' est-ce que les adverbes de qualité ou de manière?*
R. Ce sont ceux qui expriment comment, ou de quelle manière les choses se font, et par lesquels on peut répondre à la question comment? tels que sont:

Comment, comme jak, jako
comme si jakoby.
bien dobrze.
mal źle.
mieux lepiéy.
pis, pir gorzéy.
de mieux en mieux co raz lepiéy.
de pis en pis co raz gorzéy
à tâtons po omacku.
en cachette pokryjomo.
à reculon nazad.
tout à-la-fois wszystko wraz.
nullement żadną miarą.
peut-être może, podobno.
à plus forte raison tym bardziey.
à vue d'oeil oczywiście.
à l'improviste } niespodzianie.
au dépourvu }
hors de propos od rzeczy.
rien qui vaille nic do rzeczy.

à peine ledwie.
à mésure im.
à l'envers na wywrót
à la renverse na wznak
en effet, effectivement w samey rzeczy.
de bouche ustnie.
par lettre listownie.
de travers krzywo.
à rebours na wspak.
hors d'état w niemocy.
raillerie à part żart na stronę.
à merveille dziwnie. -dobrze.
en personne osobiscie.
à découvert jawnie, odkrycie.
à la dérobée ukradkiem
à la nage wpław.
à jeun naczczo.
très nader.
ou, ou bien albo.
à la volée w lot.
à la vérité wprawdzie
aux mieux jak naylepiey
tant mieux tym lepiey.
tant pis tym gorzey.
et qui pis est a co gorzey.
tout de bon krom żartu.
tout d'un trait iednym ciągiem.
par avanture trefunkiem.
fort bardzo.
courage, allons nuże.
haut głośno, wysoko.

bas nisko, cicho.
à bon droit dobrym prawem.
à bride abbatue naoślep.
à chaudes larmes rzewliwie.
à contre-coeur niechętnie.
à genoux klęcząc.
à gorge déployée do rozpuku.
à l'amiable | en ami po przyiacielsku.
à la merci za powodem.
à la sourdine pocichu.
à l'envi na zazdrość.
à l'insçu bez wiadomości.
à regret z żalem.
au lieuque zamiast że.
au reste wreście.
c'est à-dire toiest.
correctement czysto, bez błędow.
de bonne foi rzetelnie.
de bout stoiąc.
de fond en comble zgruntu, doszczętu.
en dos d'âne pochodzisto.
en talu.
doublement dwoiako.
ensemble razem.
en sursant raptem.
en suspens w zawieszeniu.
en vain napróżno.
gratis z łaski, darmo.
à propos ale, do rzeczy.

par coeur na pamięć.
par exemple naprzykład.
presque } prawie, niemal.
quasi
à peu près
quoiqu'il en soit cokolwiek bądź.
sans dessus dessous nieporządnie.
tout à fait wcale.
tout beau powoli.
tout doucement powoli.
volontiers chętnie.
au contraire owszem.
comme ça, ainsi tak.
tête à tête sam na sam.
argent comptant gotowemi pieniądzami.
de bonne grace wdzięcznie.
de grace dlaboga.
de tout mon coeur z całego serca.
en conscience pod sumnieniem.
néanmoins iednak.
même nawet.
de même także.
à la mode modnie.
de plus co więcey.
à tort niesłusznie.
à quelque prix que ce soit iakimkolwiek bądź sposobem.
soit d'une façon bądź to tym...
soit de l'autre bądź to owym sposobem.
à tort et à travers było nie było.
en brave po odważnemu.
en fripon po hultaysku.
en traitre po zdradziecku.
en chrétien po chrześciiańsku.
en désespéré iak desperat.
en bête po bestyalsku.
en société w towarzystwie.
pourtant przecie.
d'accord zgoda.
le but en blanc lekkomyślnie.
par manière d'acquit byle odbydź.
par tête od głowy.
à mort na śmierć.
en tout cas, bądź co bądź.
en vérité zaprawdę.
tête baissée bez uwagi.
en tout hasard na szczęście.
pêle mêle w kupie.
par malheur nieszczęściem.
au frais } na chłodzie.
à la fraicheur
en friche w zaniedbaniu.
à foison dostatkiem.
au beurre z masłem.
aux dépens kosztem.
de concert iednomyślnie.

de pair zarówno.
d'aujourd'hui en huit od dzisiay za tydzień.
de demain en quinze od jutra za dwie niedzieli.
en poste pocztą.
par monts et par vaux po górach i dołach.
par eau vodą.
par mer morzem.
par terre lądem.
en carosse karytą.
à cheval na koniu.
à pied piechotą.
à perte de vue ile można okiem doyrzeć.
en apparence na pozor.
à dix pas o dziesięć krokow.
à bon prix dobrą ceną.
à bon marché tanio.
cher drogo.
en traineau sankami.
à rez de chaussée na dole.
à l'exemple za przykładem.
à l'imitation naśladuiąc.
à la piste śladem.
à la poursuite w gonieniu. (w krok.
pas à pas krokiem, krok
mot à mot słowo w słowo.
par bandes kupami.
par mégarde nie postrzegłszy się.
à perpetuité na wieki.

à la lueur, à la clarté przy iasności.
à la portée w mocy.
au lait z mlékiem.
à la prière na prośbę.
à la prersuasion z namowy.
à la longue za czasem.
à la Romaine po Rzymsku.
à la Française po Francuzku.
à la Polonaise po polsku.
à l'Italienne po włosku.
en matière w materyi.
en dépôt w składzie.
en vogue w sławie.
en vigueur w żwawości.
en odeur w sławie.
en péril z niebezpieczeństwem.
en danger w niebezpieczeństwie.
à l'abandon w opuszczeniu.
en marché na targu, w rynku.
à la foire na jarmarku.
aux nôces na weselu.
aux fiançailles na zaręczynach.
au pouvoir w mocy.
pourquoi czemu.
pour cela dla tego.
car bo.
donc więc.
par conséquent zatym.

exprès umyślnie.
c'est pourquoi zaczem.
pourtant przeto.
à dessein z umysłu.
pour quelle raison dla iakiey przyczyny.
pour qui dla kogo.
pour quand na kiedy.
pour dimanche na niedzielę.

D. Qu'est-ce que les adverbes de comparaison?

R. *Ce sont ceux dont on se sert pour exprimer la comparaison, que l'on fait d'une chose à une autre, comme:*

de même takoż.
ainsi także.
pareillement równie.
autant tyle.
aussi, takoż, tak.
si tak.

presque prawie.

6 Les adverbes d'affirmation sont ceux qui affirment.

comme: oui tak iest.
certes zapewna.
sans doute bezwątpienia.
oui-dà tak iest.
soit bądź.
d'accord zgoda.

7. Les adverbes de négation sont ceux dont on se sert pour nier comme:

non nie.
ne nie,
ne pas nie.
ne point nic zgoła.
non pas nie.
point du tout zgoła.
non plus nie więcey, takoż.
guère zgoła.

1e Remarque. *Les français se servent toujours de deux négations lorsqu'ils nient*, par Ex Judas *ne* fut *non* plus touché des reproches de son maître, que s'ils *ne* l'eussent *pas* regardé.

1a Uwaga. *Francuzi używaią zawsze dwóch przeczeń kiedy przeczą.* np. Judasz *nie* był bynaymniey tknięty z wymówek swego Mistrza, iak gdyby się one do niego *nie* ściągały.

Ce *n*'est *pas* assez d'honnorez les Saints, il faut encore les imiter.

Nie iest dosyć czcić Swiętych, potrzeba ieszcze ich naśladować.

2e Remarque. Au-lieu de l'autre négation *pas*, on met souvent les suivents.

2a Uwaga. Zamiast drugiego przeczenia(*pas*), kładną się często następuiące:

Jamais.	nigdy:
point.	zgoła.
nul, aucun.	żaden.
personne.	nikt.
rien.	nic.
guère.	zgoła.
plus.	więcey.

3e, REMARQUE. Les deux négations se placent avant l'infinitif. Ex. Il vaut mieux *ne pas* jouer. On m'a ordonné de *ne point* vous donner.

Ex. Je *n'ai jamais* pensé que vous *n'*ayez eu *point* d'amis. Y a-t-il quelqu'un à la maison?

Il *n'*y a *personne*.

Il *n'*y a *rien* qui puisse m'affliger.

Personne ne pense ni s'embarrasse de ça.

Avez-vous encore des frères? Je *n'*en ai *plus* que deux. On *ne* peut *guère* donner de règle générale.

1e. *Exception. On ne met qu'une seule négation* (*n*), *lorsque la conjonction que, se trouve dans une phrase*, comme: Vous *n'*avez *qu'à* me dire. Il *n'*a *qu'à* faire cela. Il *ne* fait *que* badiner. Je *ne* travaille *que* pour gagner le ciel. Les Evêques qui *ne* tiennent leur autorité

3a UWAGA. Obydwa przeczenia kładną się przed trybem bezokolicznym. np. Lepiey iest *nie* grać. Rozkazano mi nie dawać WPanu zgoła.

Prz. Nigdym *nie* myślał, abyś WPan *nie* miał zgoła przyiaciół. Czy iest kto w domu?

Nie ma *nikogo*.

Nic nie ma coby mię mogło zasmucić.

Nikt nie myśli ani się troszczy o tém.

Czy masz WPan ieszcze braci? Mam tylko dwóch. *Nie* można *zgoła* dać reguły powszechney.

1szy Wyiątek. *Kładnie się tylko iedno przeczenie* (*ne, nie*), *kiedy łącznik* (*que, iak*), *znayduie się w zdaniu*, iakoto: WPan mi tylko powiedź. Niech on tylko to zrobi. On tylko swawoli. Ja tylko pracuię żebym zasłużył na niebo. Biskupi którzy maią swoię władzę od Je-

que de Jesus-Christ, sont juges de la foi. Les trois personnes de la Sainte Trinité *ne* sont *qu'*un seul Dieu etc. Cette manière de parler est un Gallicisme.

2e. Exception. *La seconde négation (pas), n'a point lieu lorsqu'on compare les actions de deux verbes, comme:* Il a *fait* plus qu'on *ne* lui *avait ordonné.* On lui a *donné* plus qu'il *ne* lui *revenait.* Il *est* beaucoup plus âgé que vous *ne croyez.*

Vous *donnez* plus que vous *ne devez.* Nous *avons* plutôt *fini* que nous *n'esperions.* etc.

3e. Exception *Après les verbes oser et craindre.* Je *crains* qu'il *ne* meure.

4e Remarque. Après les adverbes de quantité ou de nombre, et après ceux de négation, un nom qui suit doit être précédé toujours de la préposition (*de*), sans faire égard ni au nombre ni au genre, c'est-à-dire, doit être mis au génitif de l'article partitif, comme: Il n'a *point d'argent*, mais il a *beaucoup d'amis.* Donnez nous *un peu d'eau* et *de pain.* Il a acheté *beaucoup de volailles* et *de gibier.*

On est trop à plaindre quand on n'a *guère de talents.*

Il est *plein de pensées vives et brillantes.*

Il a *plus d'experience*, mais *moins d'habileté.*

5e Remarque. Il y a cette différence entre *aussi* et *si*, que le premier s'emploie dans la comparaison de deux choses égales, Ex. Il est *aussi riche* que *mon frère*, mais il n'est pas *aussi libéral.* Si vous êtes *content*, et moi je *le* suis *aussi.* Vous êtes *aussi blâmable* qu'*eux.* Et le second, marque toujours la supériorité, comme: Vous êtes *si badin* que vous n'avez pas *votre pareil.* Il est *si curieux* qu'il veut *tout savoir.* Il est *si affligé* qu'il *ne sait que faire.*

zusa Chrystusa są sędziami wiary. Trzy osoby Tróycy Przenayświętszey są iednym Bogiem i t. d. Taki sposob mówienia, przez *nie* i *iak*, *np.* Nie mam iak tylko trzy siostry: iest to Gallicyzm.

2gi Wyiątek. *Drugie przeczenie (pas), nie ma zgoła mieysca kiedy porównywamy dwie czynności dwóch słów*, iakoto: On więcey *zrobił* niż mu *rozkazano*. *Dano* mu więcey niżeli mu *należało*. On *iest* daleko starszy iak WPan *sądzisz*.

WPan *daiesz* więcey niżeli *winieneś*. *Skończyliśmy* prędzey niżeliśmy się *spodziewali*. i t. d.

3 i Wyiątek. *Po słowach niekiedy, śmieć, bać się.* Lękam się żeby *nie* umarł.

4a Uwaga. Po przysłówkach ilości lub mnogości, i po przysłówkach przeczących, imie następuiące powinno bydź poprzedzoném od przyimka (*de*), nie uważaiąc ani na liczbę, ani na rodzay, to-iest, powinno bydź położone w 2*im* przypadku artykułu podzielnego, iakoto: On nie ma *zgoła pieniędzy*, ale ma *wiele przyiaciół*. Daycie nam *trochę wody i chleba*. On nakupił *wiele ptastwa i zwiérzyny*.

Warci iesteśmy politowania kiedy nie mamy *żadnych talentow*.

On iest *pełny żywych i świetnych myśli*.

On ma *więcey doświadczenia*, lecz *mniey zdolności*.

5a Uwaga. Jest ta różnica między (*aussi*, *tak*; i *si tak*), że piérwsze używa się w porównaniu dwóch rzeczy równych. On iest *tak bogatym* iak *móy brat*, ale nie iest *tak szczodrym*. Jeśli WPan iesteś *kontent*, ia iestem *nim także*. WPan iesteś *tak nagannym* iak *oni*. A drugie, wyraża zawsze wyższość, iakoto: WPan iesteś *tak nagannym*, że nie masz *sobie równego*. On iest *tak ciekawym*, że chce *wszystko wiedzieć*. On iest *tak strapionym*, że nie wie co robić.

ARTICLE II.

De la préposition.

D. Qu'est-ce que les prépositions?

R. *Ce sont des mots destinés à marquer les différents rapports, que les choses ont les unes aux autres*, et qui ne peuvent pas s'employer sans régime.

D. Qu'entendez-vous par un rapport?

R. J'entends une manière de considerer une chose à l'égard d'une, ou de plusieurs autres, comme: Quand je dis simplement *Pierre*, je considère *Pierre*, sans aucun rapport; mais si je dis, *Pierre est dans la maison: Pierre est avec son maître*; j'exprime par les mots *dans* et *avec*, les rapports *de Pierre* à l'égard de la *maison* et du *maître*. Par conséquent *dans*, et *avec*, sont des prépositions.

D. Quels sont les mots dont on forme les prépositions?

R. Ce sont la plupart des noms substantifs précédés *d'* un article, ou de quelque autre préposition, comme: *à coté de, à cause de, en présence de*, etc.

D. Comment peut-on diviser les prépositions considerées par la signification?

R. On peut en admettre autant de sortes, qu'il y a de sortes de rapports. Mais comme il y a une infinité de manières de considerer les choses, les unes à l'égard des autres, nous nous contenterons donc de diviser les prépositions par les principaux rapports, qu'elles peuvent exprimer, qui sont:

1°. *Les prépositions marquent la place*, comme: *chez* moi.

2°. *L'ordre*, comme: *pas à pas*, *avant* hier.

3°. *L'union*, comme: *avec* un ami.

4°. *La séparation*, comme: *hors* le vin, *sans* faute.

5°. *L'opposition*, comme: *contre* nous, *malgré* moi.

ARTYKUŁ II.

O przyimku.

P. Co to są przyimki?

O. *Są to wyrazy przeznaczone do oznaczenia różnych stosunków, które rzeczy maią iedne względem drugich*, i które nie mogą się używać bez rządu.

P. Co rozumiesz przez stosunek?

O. Rozumiem sposob uważania rzeczy względem iedney, albo wielu innych, iakoto: Kiedy mówię prosto *Piotr*, uważam *Piotra* bez żadnego względu; lecz ieśli powiem, *Piotr iest w domu: Piotr iest ze swoim nauczycielem;* wyrażam przez te wyrazy *w* i *z*, stosunki *Piotra* względem *domu i nauczyciela.* Zatem *w*, i *z*, są przyimkami.

P. Jakie są wyrazy z których się formuią przyimki?

O. Są to po większey części imiona rzeczowne poprzedzone od artykułu, lub od innego iakiegokolwiek przedjmka, iakoto: *obok*, *z przyczyny*, *w obecności*, *i t. d.*

P. Jak można podzielić przyimki uważaiąc na znaczenie?

O. Można przypuścić onych tyle gatunków, ile iest gatunków stosunków. Lecz iako iest nieskończenie wiele sposobów uważania rzeczy iednych względem drugich, przestaniemy więc na podzieleniu przyimków na główne stosunki, iakie mogą wyrażać, a te są.

1°. *Przyimki znaczące mieysce*, iakoto: *u* mnie.

2°. *Porządek*, iakoto: *krok w krok*, *przed* wczora.
3°. *Zjednoczenie*, iakoto: *z* przyiacielem.
4°. *Rozłączenie*, iako, *prócz* wina, *bez* błędu.
5°. *Przeciwność*, iako, *przeciw* nam, *mimo* mnie.

6°. *Le but ou la fin*, comme: *à vendre*, *envers* les pauvres, *pour* lui, etc.

D. N'y a-t-il pas une autre manière de diviser les prépositions?

R. On peut encore les diviser par les cas qu'elles régissent. Ainsi, il y en a qui *régissent le génitif ou l'ablatif*, d'autres qui *régissent le datif* et d'autres qui *régissent l'accusatif*.

D. Quelles sont les prépositions qui régissent les génitif ou l'ablatif?

R. Les suivantes:

à côté. Ex. Il veut que je marche *à côté de lui*.
à couvert. Sa protection nous mettra *à couvert de bien des persécutions*.
à cause. Il sort rarement *à cause de sa maladie*.

autour. Allons nous promener *autour de ce bosquet*.
auprès. Tant que vous serez *auprès de lui*, il faut lui obéir.
au-lieu. *Au-lieu d'apprendre*, vous perdez votre tems.
au bout. *Au bout de quatre jours*.
au bord. On vous laisse aller *jusqu'au bord du précipice*.
au bas, *au pied*. Il y a *au bas*, *ou au pied de la montagne* de gras pâturages.
au deçà. *Au deçà de la rivière* le terrein est meilleur.
au delà. Si-tôt que vous serez *au delà du bois*, vous prendrez à gauche.
au dessus. Il est *au dessus de nous* à tous égards.
au dessous. Nous sommes *au dessous de nos affaires*.
au devant. Nous irons *au devant de lui*.

6°. *Cel* lub *koniec*, iako, *do* przedania, *ku* ubogim, *dla* niego, i t. d.

P. Czy nie ma innego sposobu podzielenia przyimków?

O. Można ieszcze podzielić one na przypadki iakiemu rządzą. I tak, iedne *rządzą przypadkiem drugim lub szóstym*, inne *rządzą trzecim*, a inne *co rządzą czwartym.*

P. Jakie są przyimki, które rządzą przypadkiem drugim lub szóstym?

O. Następuiące:

obok. Przykłady: On chce abym szedł *obok niego.*

w schronieniu. Jego protekcya *zasłoni* nas *od wielu prześladowań.*

z przyczyny. On rzadko wychodzi *z przyczyny swey choroby.*

około. Chodźmy przechadzać się *około tego lasku.*

przy. Póki WPan będziesz *przy nim* trzeba mu bydź posłusznym.

zamiast. *Zamiast cobyś się miał uczyć*, (uczenia się) tracisz czas.

w końcu. W końcu cztérech dniach, za cztéry dni.

do brzegu. Pozwalaią WPanu iść aż *do brzegu przepaści.*

u dołu. Są *u dołu*, lub *pod samą górą* obfite pastwiska.

z tey strony. Z tey stony rzeki ziemia iest lepsza.

z tamtey strony. Skoro WPan będziesz *z tamtey strony lasu* wezmiesz się na lewo.

wyżey. On iest *wyżey nas* ze wszystkich względów.

niżey. Jesteśmy *niżey od naszych interesów*, (mamy interesa).

naprzeciwko. Wyydziemy na przeciwko mu, (spotkaymy go).

au dedans. Il faut souvent entrer *au dedans de nous-mêmes.*
à dessein. Je suis venu *à dessein de vous voir.*
au milieu. Il est *au milieu de nous.*
au travers. On nous a conduit *au travers de grands bois.*
à l'égard. Il ne vous rien dit *à l'égard de son voyage.*
à l'entrée. Il demeure d'abord *à l'entrée de la ville.*
en dépit. Je resterai ici *en dépit de mes ennemis.*

en vertu. En vertu du dernier décret du Tribunal nous pouvons disposer du bien de M. N.
à raison de. Vingt trois aunes de ce drap *à raison de trois écus* l'aune, font soixante neuf écus, qu'il faut payer.
en faveur. Dites quelque chose *en faveur de moi.*
en reconnaissance. Aimez votre Dieu *en reconnaissance de tant de bienfaits.*
en présence. Je voudrais que vous dissiez et fissiez cela *en présence de votre maître.*
faute de. Je crains fort, que *faute de matériaux* et surtout d'argent, nous ne soyons obligés d'abandonner nos travaux.
à force. Il est vrai qu'*à force d'argent* on vient à bout de ce qu'on entreprend.
foi de. Foi d'honnête homme, foi de Chrétien, je ne sais rien de tout ce qu'on débite sur le compte de Monsieur N.
hors. Nous irons nous promener *hors de la ville.*
à l'abri. Il sont *à l'abri de toute insulte.*

à l'insçu. Je vous prie de ne pas sortir *à l'insçu de votre papa.*
le long. Nous nous promenons tous les soirs *le long de la rivière.*

wewnątrz. Trzeba często wchodzić *w nas samych.*

umyślnie. Przyszedłem *umyślnie dla widzenia* WPana.
we środku. On iest *we środku nas.*
wskroś, na wylot. Prowadzono nas *wskroś* wielkiey puszczy.
względem. Nic WPanu nie powiedziałem *względem* iego podróży.
przy weyściu. On mieszka zaraz *przy weyściu* do miasta.
na złość. Zostanę tu *na złość moim nieprzyiaciołom.*
mocą. *Mocą ostatniego dekretu* Trybunalskiego możemy zarządzać dobrami Pana N.
rachuiąc. 23 łokci sukna, *po trzy talary łokieć,* czyni 69 talarów, które trzeba zapłacić.

za, na stronę. Powiedź coś za mną, *na stronę moią.*
zawdzięczaiąc. Kochay twego Boga (*zawdzięczaiąc*) *za tyle dobrodzieystw.*
w przytomności. Chciałbym abyś WPan to powiedział i zrobił *w przytomności swego nauczyciela.*
z niedostatku. Boię się bardzo abyśmy *z niedostatku materyałów*, a nadewszystko pieniędzy, nie byli przymuszeni opuścić nasze prace.
mocą. nieustannie. Jest to prawda, że za *pomocą pieniędzy* dokażemy tego co przedsiębierzemy.
jakem poczciw. *Jakem poczciw, iak iestem chrześcianinem*, nie wiem nic tego co prawią o Panu N.
za, prócz. Póydziemy się przechadzać *za miasto.*
na schronieniu. Oni są *w schronieniu od wszelkiey napaści.*
bez wiadomości. Proszę nie wychodzić *bez wiedzy twego oyca.*
wzdłuż. Przechadzamy się w wieczor *wzdłuż,* koło rzeki.

loin. Si vous ne demeuriez pas si *loin de la ville*, nous aurions souvent l'honneur de vous rendre visite.

à la fin. On vous payera ce qui vous est dû *à la fin de la semaine, ou du mois* qui vient.

à la merci. Nous sommes ici sans amis, sans connaissance, *à la merci du tiers et du quart*.

à la merci. Après avoir vogué assez long-tems *à la merci des vents et des flots*, exposés aux plus terribles dangers, nous arrivâmes enfin heureusement au cap de bonne espérance.

pour marque. Recevez ce présent *pour marque de mon amitié*.

à proportion. *A proportion des biens* qu'on possède, on paye un tribut.

pour preuve. *Pour preuve du zèle et de la fidélité*.

à pas. On va à la fortune *à pas de tortue*, et on en revient le plus souvent *à pas de géant*.

de la part. Remettez lui cela *de ma part*, *de votre part*.

de la part. J'ai à vous dire des choses de très-grande conséquence, et cela *de la part d'une personne*, qui vous est fort affectionnée.

près, *proche*. Mettez-vous, asseyez-vous *plus proche de la table*, ou bien *près de ces Messieurs*, vous serez plus à votre aise, car je vois que vous n'êtes pas bien là. Il est *près du midi*. Il est *près de mourir*.

depuis. Il est tombé malade *depuis quelques jours*.

à l'opposité. Il a ses fenêtres *à l'opposité des nôtres*.

à la tête. Notre Général se mit *à la tête de l'élite* de son régiment.

à titre. Ce bien est toujours possedé *à titre de fief*, et non pas à celui d'héritage.

daleko. Gdybyś WPan nie mieszkał *tak daleko od miasta*, mielibyśmy często honor WPanu oddawać wizytę.

na końcu. Zapłacą co WPanu się należy *na końcu tygodnia, lub miesiąca* przyszłego.

za powodem, na dyszkrecyi. Jesteśmy tu bez przyiaciół, bez znaiomości, *na dyszkrecyi tego i owego.*

Będąc dosyć długi czas miotani od *wiatrów i fal*, wystawieni na nayokropnieysze niebezpieczeństwa, przybyliśmy nakoniec szczęśliwie do przylądku Dobrey nadziei.

na znak. Przyym ten podarunek *na znak moiey przyiaźni.*

w miarę. *W miarę dóbr* które posiadamy, płaci się podatek.

na dowód. *Na dowód gorliwości i wierności.*

krokiem. Idziemy do szczęścia *żółwim krokiem*, a powracamy od niego *krokiem olbrzymim.*

od, odę. Odday mu to *ode mnie, od siebie.*

ze strony. Mam WPanu powiedzieć rzeczy bardzo ważne, a to *ze strony iedney osoby*, która iest WPanu bardzo przychylną.

blisko. Usiądź WPan *bliżey stołu*, albo *blisko tych Panow*, będzie WPanu wygodniey, bo widzę że WPanu tam nie dobrze. Jest *blisko południa*, on iest *bliskim śmierci.*

od. On zachorował *od kilku dni.*

naprzeciw. On ma swe okna *naprzeciw naszych.*

na czele. Nasz Jenerał stanął *na czele wyboru swoiego* pułku.

z tytułem. Ten maiątek był zawsze posiadanym *pod tytułem lenności*, a nie pod tytułem dziedzictwa.

vis-à-vis. Ils logent tous deux *vis-à-vis l'un de l'autre*, assez près du palais royal.

D. Quelles sont les prépositions qui régissent le datif?

R. Les suivantes:

conformement. Je vous rends ma dette *conformement à ma promesse.*

en égard. On peut bien lui passer quelque chose *en égard à ses services passés, et aux tems où* nous sommes à présent.

joint. On lui a accordé tout ce qu'il a demandé dans son dernier placet, *et joint à cela* il a encore obtenu une pension viagère.

jusque. Je vous accompagnerai *jusqu'au faubourg.*

par rapport. Vous vous fâchez contre moi *par rapport à si peu de chose.*

quant à. Quand à l'affaire dont vous me parlâtes hier, je doute fort que je la puisse accorder selon vos désirs.

D. Quelles sont les prépositions qui régissent l'accusatif?

R. Les prépositions qui régissent l'accusatif sont:

avant. Il faut absolument que je finisse cela *avant le retour* de mon maître.

avec. Il porte son trésor *avec lui.*

après. Je partirai d'ici *après les fiançailles* de ma soeur.

à travers. Je puis voir tout ce qui se passe au marché *à travers mes fenêtres.*

d'avec. Pour distinguer le pluriel *d'avec le singulier*, le masculin d'avec le féminin:

dans. Il faut que vous ayez laissé cela quelque autre part, si non *dans votre tiroir*, car je ne le trouve pas *dans aucune* de vos poches.

dès. Nous sommes obligés de nous lever *dès la pointe* du jour.

de chez. Je venais *de chez moi* quand vous m'avez rencontré.

naprzeciw. Oni mieszkaią obydwa *naprzeciw ieden drugiego*, dosyć blisko pałacu królewskiego.

P. Jakie są przyimki które rządzą przypadkiem 3cim.

O. Następuiące.

według, stosownie. Oddaię WPanu móy dług *podług moiey obietnicy*.

uważaiąc na. Można mu coś przebaczyć *uważaiąc na iego zasługi przeszłe, i na czasy* teraznieysze.

a do tego. Zezwolono mu na wszystko czego prosił w swoiey ostatniey prośbie, *a do tego* otrzymał ieszcze pensyą dożywotnią.

aż. Towarzyszyć WPanu będę *aż do przedmieścia*.

za, względem. WPan się gniewasz na mnie *za tak małą rzecz*.

co do. *Co do interesu* o którym WPan mi mówiłeś wczora, wątpię bardzo abym się mógł zgodzić podług żądań WPana.

P. Jakie są przyimki które rządzą przypadkiem 4tym?

O. Przyimki które rządzą 4 przypadkiem są:

przed. Potrzeba koniecznie abym to skończył *przed powrotem* mego pana.

z. On nosi swóy skarb *z sobą*.

po. Poiadę ztąd zaraz *po zaręczynach* moiey siostry.

przez, wskróś. Mogę widzieć wszystko co się dzieie na rynku *przez moie okna*.

od. Dla rozróżnienia liczby mnogiey *od poiedynczey*, rodzaiu męzkiego od żeńskiego:

w. Musiałeś WPan zostawić to gdzie indziey, ieśli nie *w szufladzie*, albowiem nie znayduię go *w żadney* z WPana kieszeń.

od. Jesteśmy obowiązani wstawać *od świtu* dnia, *iak świt*.

od. Szedłem *od siebie* kiedyś mię spotkał.

de devant. Ôtez-vous *de devant moi*, et asseyez-vous ailleurs, car vous m'empêchez de voir.

de derrière. Allez où j'ai dit, et restez-y jusqu'à la fin, parce que *de derrière le paravent* vous verrez et entendrez tout.

derrière. Votre dessein doit être *derrière le miroir*,

de dessus. Nous voyons *de dessus le mur* tous ceux qui entrent à la sale.

de dessous. Il a tiré *de dessous son manteau* une liasse de papiers, que nous avons lus avec soin, parce qu'ils contenaient bien de choses curieuses.

depuis. On ne nous a pas donné un moment de repos *depuis votre départ.*

devant. Je vous ai vu *devant la porte* quand je suis sorti, mais je ne sais pas si vous m'avez apperçu.

durant. Durant sa dernière maladie.

en. Tant que vous serez *en paix* et union ensemble, vous serez *en état* de faire tête à vos ennemis.

entre. Prenez ce qui est sur le buffet, et partagez le *entre vous.*

envers. Leur amitié *envers vous* est très-grande et trop sincère.

excepté. Tous les députés étaient du même avis, *excepté deux.*

environ. Il y a *environ trois semaines* que nous n'avons été nulle part.

contre. Je me fâche *contre vous.*

contre. Il continue d'agir *contre lui* jusqu'à présent, mais il aura lieu de s'en repentir.

chez. Nous dînerons demain *chez mon frère.*

moyennant. Moyennant la somme, dont je crois vous avoir fait mention dans ma dernière lettre, on consent à tout ce que vous avez proposé.

z przodu. Odeydź *z przede mnie*, i usiądź gdzieindziey, bo mi przeszkadzasz widzić.
z tylu, z za. Idź tam gdziem powiedział, i zostań aż do końca, bo *z za parawana* będziesz widział i słyszał wszystko.
za. WPana rysunek powinien bydź *za lustrem.*
z wierzchu. Widziemy *z wierzchu muru* wszystkich tych co wchodzą do sali.
z pod, z podspodu. Wyciągnął *z pod swego płaszcza* pęk papierów, któreśmy starannie przeczytali, albowiem zawierali wiele rzeczy ciekawych.

od. Nie dano nam momentu odpoczynku *od wyiazdu WPana*
przed. Widziałem WPana *przed drzwiami* kiedym wyszedł, lecz nie wiem czy WPan mnie postrzegłeś.
podczas. Podczas swoiey ostatniey choroby.
w. Póki będziecie *w pokoiu* i iedności razem, będziecie *w stanie* dać odpor waszym nieprzyiaciołóm.
między. Weź to co iest na kredensie, i podzielcie się *między sobą.*
ku. Ich przyiaźń *ku WPanu* iest bardzo wielka i bardzo szczéra.
wyiąwszy. Wszyscy deputowani byli tegoż samego zdania, *wyiąwszy dwóch.*
około. Jest *około trzech tygodni* iak nigdzie nie byliśmy.
na. Ja się gniewam *na WPana.*
przeciw. On nie przestaie działać *przeciw niemu* aż dotąd, ale będzie miał racyą załować tego.
u. Będziemy iedli iutro obiad *u mego brata.*
za. Za summę, o którey mniemam żem WPanu doniosł w moim ostatnim liście, przystaią na wszystko to co WPan proponowałeś.

malgré. Je suis obligé *malgré moi* de vous accuser.

non obstant. Il a résolu de partir *non obstant nos avertissements et nos remonstrances.*

outre. *Outre la somme* qui nous est adjugée, nous pouvons encore revendiquer bien des choses, dont on n'a pas fait mention dans le décret.

par dessus. Vous aimez ce Monsieur *par dessus tous les autres.* Mettez le manteau *par dessus.*

par dessous. Cela ne se porte ordinairement que *par dessous*, et surtout en tems d'hiver et jamais *par dessus.*

parmi. Il y a beaucoup *parmi nous*, qui voudraient être en votre place.

pendant. Si Dieu préserve, cela était arrivé *pendant la nuit*, je ne sais ce que nous serions devenus.

par. Je vous prie et conjure *par tout ce* qu'il y a de plus sacré, de ne pas vous mêler deça.

pour. Bienheureux sont ceux qui souffrent la persécution *pour Jesus-Christ.*

sans. Je doute fort que vous puissiez venir à bout de votre entreprise *sans moi.*

suivant. *Suivant les nouvelles* que nous recevons de divers endroits, il y a grande apparence que vous obtiendrez ce que vous briguez.

par. Un courier passa hier *par Vilna.*

sur, dessus. L'Eglise seule fondée *sur la pierre*, se conserve contre tous les assauts, et contre les fausse religions qui conspirent toutes à sa ruine.

sous dessous. Tant que vous serez *sous la direction* d'un homme si éclairé, vous profiterez de ses conseils et ses avertissements.

selon. Il régle sa vie *selon l'Evengile.*

pomimo. Jestem obowiązany *pomimo mnie* WPana oskarżyć.
pomimo, *nie uważaiąc*. On przedsięwziął iechać, *nie uważaiąc na nasze przestrogi i nasze przedstawienia*.
oprócz. *Oprócz summy* która iest nam przysądzoną, możemy ieszcze upominać się o wiele rzeczy, o których nie uczyniono wzmianki w dekrecie.
na wierzch, *nad*. WPan kochasz tego Jegomości *nad wszystkich innych*. Włóż płaszcz *na wierzch*.
pod, *na spod*. To się nie nosi zwyczaynie tylko *na spodzie*, a nade wszystko w czasie zimy, a nigdy *na wierzchu*.
pomiędzy. Jest wielu *pomiędzy nami*, którzyby chcieli być na WPana mieyscu.
podczas. Gdyby Boże uchoway, to było się zdarzyło *podczas nocy*, nie wiem coby się z nami stało.

przez, *na*. Proszę WPana, i zaklinam *na wszystko to* co iest nayświętszego, ażebyś się nie mięszał w to.
dla, *za*. Błogosławieni są ci, którzy cierpią prześladowanie *dla Jezusa Chrystusa*.
bez. Wątpię bardzo żebyś mógł dokazać swego przedsięwzięcia *beze mnie*.
podług. *Podług nowin* które odbieramy z różnych mieysc, iest wielkie podobieństwo że WPan otrzymasz to, o co się starasz.
przez. Kuryer przeiechał wczora *przez Wilno*.
na. Jedyny kościoł ufundowany *na opoce*, zachowuie się przeciwko wszelkim szturmom, i przeciw fałszywym religiom, które sprzysięgaią się wszystkie na iego ruinę.
pod. Póki WPan będziesz *pod dozorem* człowieka tak oświeconego, będziesz korzystał z iego rad i z iego przestrog.
podług. Urządza swe życie *podług Ewangelii*.

touchant. Il ne me dit hier pas un mot, *touchant l'affaire* qui me regarde.

voici et voilà. Me voici, que voulez-vous? *te voilà* mon frère! *le voici* qui vient, *la voilà* qui se dépêche, *nous voici*, *vous voilà*, *les voici*. N'y a-t-il pas du pain? *en voilà*, prenez-en.

1e Remarque. Il y a cette différence entre les deux prépositions *avant* et *devant*, que la *dernière se met avant les presonnes*, *ou les pronoms personnels lorsqu'ils sont en repos*, comme: Il a parlé *devant le roi: en présence, ou devant Dieu. La première ne s'emploie avant les personnes, que lorqu'une personne arrive avant l'autre*, comme: Nous arrivâmes à la ville *avant le roi*. Il est arrivé *avant moi*.

N'allez pas si *avant*. Fouillez bien *avant* dans la terre. Dans les deux dernières phrases, *avant*, *est un adverbe*.

2e Remarque. *Il y a des prépositions, qui en certaines occasions deviennent de vrais noms substantifs*, susceptibles d'articles et de nombres: ce sont, *devant*, *derrière*, *dessus*, *dessous*, *dedans*, *dehors*, et l'on dit, *le devant* de la porte, prendre *le devant*, être *au dessous* de ses affaires, le dessous d'une table, *le dedans* d'une *maison*, *les dehors* d'une ville.

Maintenant elles sont les prépositions, comme: La peste est *dedans* et *de hors* la ville. Il y a des animaux *dessus* et *dessous* la terre; ou quand *dessus* et *dessous*, sont précédés *de*, et *par*, comme quand on dit: *de dessus la maison*, *de dessous* le théâtre, *par dessus* la tête, *par dessous* les bras.

3e Remarque. *Hors*, *régit l'ablatif quand il est préposition de lieu, et qu'il marque exclusion, ou séparation.* Il est *hors du royaume. Il régit l'accusatif quand il est préposion d'exception*, et qu'il si-

względem. On mi nie powiedział wczora ani iednego słowa, względem interesu który się mnie tycze.

oto, owo. *Oto ia*, czego WPan chcesz? *owoż ty* mòy bracie! *owoż on* przychodzi, *otoż on* co się śpieszy, *otoż my*, *otoż wy*, *otoż oni*. Czy nie masz chleba? *oto iest*, weź z niego.

1a Uwaga, Jest ta różnica między dwóma przyimkami *przed*, i *przed*, że *ostatni kładnie się przed osobami*, *albo zaimkami osobistemi kiedy one są w spoczynku*, iakoto: On mówił *przed Królem*, *w przytomności*, *lub przed Bogiem*. *Pierwszy zaś nie używa się przed osobami*, *tylko wtedy*, *kiedy iedna osoba przybywa przed drugą*, iakoto: przybyliśmy do miasta *przed Królem*. On przyiechał *przede mną*.

Nie idź tak *wprzód*. Kopay *daley* w głąb ziemi. We dwóch ostatnich zdaniach, (*avant przed*), *iest przysłówkiem*.

2a Uwaga. *Są przyimki, które w pewnych zdarzeniach staią się prawdziwemi rzeczownikami*, maiące artykuł i liczbę: te są: *przed*, *na wierzchu*, *pod*, *pod spodem*, *wewnątrz*, *zewnątrz*, i mówi się, *przód* drzwi, *zabrać przód*, wyprzedzić; bydź niżey od swych interessów, spod stołu, *wewnątrze* domu, *zewnątrze* miasta.

Teraz są przyimkami, iakoto: Zaraza iest *wewnątrz* i *zewnątrz* miasta. Są zwierzęta *nad* i *pod* ziemią, lub kiedy *zwierzchu* i *spodu*, są poprzedzonemi od (*de*, i *par*), iako kiedy się mówi, *z wierzchu* domu, *z pod* teatru, *zwierzch* głowy, *pod ramiona*.

3a Uwaga. *Za, rządzi przypadkiem 6m kiedy iest przyimkiem mieysca*, *i kiedy oznacza wyłączenie lub rozłączenie*. On iest *za granicą*. *Rządzi 4m przypadkiem kiedy iest przyimkiem wyiątku*, i kiedy zna-

gnifie la même chose qu'*excepté*. Tous les juges furent du même avis *hors le président.*

4e Remarque. Entre ces deux prépositions *en*, *et dans*, *il y a à peu près la même différence qu'il y a entre l'article défini et l'article indéfini;* c'est-à-dire, que dans, s'emploie ordinairement pour exprimer un sens précis et déterminé, et *en*, pour marquer un sens vague et indéterminé. Voilà pour quoi les noms communs qui sont régis par *dans*, prennent toujours l'article défini, ou l'article indéfini quand le nom commun et indéterminé. Et ceux qui sont régis par *en*, n'ont point d'article.

Exemp. Il travaille *dans la chambre*. Il travaille *en chambre*. Il vit *dans une douce liberté*, ou il vit *en liberté*. Il est *dans une grande colère*. Il est *en colère*. Il est *dans une pension* qui lui coute chèr. Il est *en pension*. Il est *dans la Province* de Lithvanie. Il est *en province*, etc.

En, est pronom, quand il est avec un verbe, et qu'il est mis à la place d'un pronom personnel, ou d'un nom substantif au génitif, ou à l'ablatif; ou de quelque chose qui le précède, comme: quand je dis, je vous *en* ai parlé, c'est-à-dire, je vous ai parlé *de lui*, *d'elle*, etc. *De cette personne ou de cette chose.* Avez-vous des frères ou des soeurs? oui: j'*en* ai. Non, je n'*en* ai pas.

5e Remarque. La préposition *proche*, *régit l'accusatif aussi bien que le génitif*, et l'on dit également, *proche le palais*, et *proche du palais*.

6e Remarque. Il *en est des régimes des prépositions comme de ceux des verbes*. Lorsque le régime de deux prépositions mises de suite, tombe sur un même nom, il faut que les deux prépositions régissent le même cas: si *non*, le nom sur le quel tombent les diféfrents régimes, doit être répété,

czy taż samą rzecz co i *wyiąwszy*. Wszyscy sędziowie byli tegoż samego zdania *wyiąwszy prezydenta*.

4*a* Uwaga. Między temi dwóma przyimkami *w*, i *w*, *iest prawie taż sama różnica, iaka iest między artykułem pewnym i artykułem niepewnym*: to iest, że (*w dans*), używa się zwyczaynie dla wyrażenia sensu dokładnego i determinowanego, a (*w en*.) dla oznaczenia sensu niepewnego i nieokreślonego. Owoż dla czego imiona pospolite które są rządzone od (*w*, *dans*), *biorą zawsze artykuł pewny*, *lub niepewny*, kiedy imie pospolite iest nieokreślone, a te które są rządzone *od* (*w en*), *nie maią zgoła artykułu*

Przykłady. On pracuie *w stancyi*. On robi *na stancyi*. Zyie *w słodkiey wolności*, lub on żyie *na wolności* On iest *w wielkim gniewie*. On iest *w gniewie*. On iest *na iedney pensyi* która mu kosztuie drogo. On iest *na pensyi*. On iest *w prowincyi* Litewskiey. On iest *na prowincyi* i t. d.

En, *iest zaimkiem*, *kiedy iest ze słowem*, i kiedy iest na mieyscu zaimka osobistego, albo imienia rzeczownego położonego w drugim, lub 6*m* przypadku, lub inney iakiey rzeczy która go poprzedza: iako gdy mówię: ia WPanu *o nim* mówiłem, toiest: mówiłem WPanu *o nim*, *o niey*, i t. *O tey osobie*, *lub o tey rzeczy*. Czy masz WPan braci lub siostry? tak iest: mam. Nie, nie mam.

5*a* Uwaga. Przyimek *blizko*, rządzi 4*ym* przypadkiem, równie też dobrze i 6*tym*, i mówi się równie *blizko* pałacu i tak: *patrz text fran*.

6*a* Uwaga. *Jest też samo z rządami przyimków co i z rządami słów*. Kiedy rząd dwóch przyimków położonych wciąż, pada na toż same imie, potrzeba aby obydwa przyimki rządziły tymże samym przypadkiem, inaczey, imie na które podaią różne rządy, powinno bydź powtórzone, albo przez

ou par lui-même, ou par un pronom et mis aux cas, qui conviennent à chacune des prépositions qui le régissent.

Ainsi on peut bien dire, un procureur qui travaille *pour* et *contre sa patrie*, est un prévaricateur. Parce que les deux prépositions régissent l'accusatif. Mais on ne pourrait pas dire sans blesser cette règle, *je me suis conduit suivant*, et *conformément à vos avis*. Parce que *suivant*. *régit un accusatif*, et *conformément un datif*. Il faudrait dire, si l'on voulait absolument se servir de deux prépositions, je me suis conduit *suivant vos avis*, et *conformément à vos avis*.

ARTICLE III.

De l'interjection.

D. Qu'est-ce que les interjections?

R. Ce sont des mots dont on se sert pour exprimer quelques mouvements ou sentiments de l'ame, comme: *la joie*, *la douleur*, *la crainte*, *l'aversion*. *l'encouragement*, etc.

D. Apportez des exemples pour chacun de ces mouvement?

R. Pour exprimer la joie, on dit: *ha! bon! ô! oh! grâces à Dieu!*

Pour exprimer la douleur, on dit: *aye! ouf! ha! hélas! mon Dieu! pour l'amour de Dieu! malheureux que je suis! malheur à vous.*

Pour exprimer la crainte, on dit: *ha! hélas! he!*

Pour exprimer l'aversion, on dit: *fi, fi donc! fi le vilain!*

Pour encourager quelqu'un, *ça*, *allons*, *courage*.

Pour admirer, on dit: *ha! ho! grand Dieu! à merveille!*

niegoż samego, lub przez iaki zaimek i położony w przypadkach, iakie przystoią każdemu z przyimków któremi rządzą.

I tak można dobrze mówić, poseł który pracuie *dla* i *przeciw* swey oyczyzny iey zdraycą. Ponieważ obydwa przyimki rządzą *4tym* przypadkiem. Lecz nie możnaby powiedzieć bez naruszenia tey reguły, *sprawowałem się podług, i stosownie do WPana rad*, albowiem *podług*, *rządzi czwartym*, a *stosownie 3m przypadkiem*. Potrzebaby powiedzieć, ieśliby się ich iało koniecznie użyć obydwóch przyimków, sprawowałem się *podług WPana rad, i stosownie do rad WPana.*

ARTYKUŁ III.

O wykrzykniku.

P. Co to są wykrzykniki?

O Są to wyrazy których używamy do wyrażenia iakich poruszeń, albo uczuć duszy, iakoto: *radości*, *boleści*, *boiaźni*, *wstrętu*, *zachęcenia* i t. d.

P. Day przykłady do każdego z tych poruszeń?

O Dla wyrażenia radości mówi się: *ha! dobrze! o! oh! dzięki Bogu!*

Dla wyrażenia boleści mówi się: *ay! och! ha! niestety! móy Boże! dla miłości Boga! o ja nieszczęśliwy! biada wam!*

Dla wyrażenia boiaźni mówi się: *ha! niestety!*

Dla wyrażenia wstrętu, mówi się: *fe*, *precz! wstydź się!*

Dla zachęcenia kogoś mówi się, *daley*, *nuż*, *odważniey*.

Dla podziwienia, *ha! o! przebóg! przedziwnie!*

Pour appeller quelqu'un on dit: *hola! au feu! à l'aide! qui vive! au voleur! qui est là! qui va!*

Pour réprimer, on dit: *tout beau, gare la tête, hola, parbleu.*

Pour imposer silence on dit: *paix, silence, chut.*

ARTICLE IV.

De la conjonction.

D. Qu'est-ce que les conjonctions?

R. Ce sont des mots indéclinables, qui expriment diverses opérations de notre esprit, et qui servent à lier les membres ou parties du discours.

D. Comment se divisent les conjonctions?

R. On peut les diviser en deux sortes: les unes qui gouvernent l'indicatif, et les autres qui gouvernent le conjonctif.

D Quelles sont les conjonctions qui gouvernent l'indicatif?

R. Les cojonctions qui gouvernent l' indicatif sont:

Exemples. *attendu* que. Quelques incrédules que soient les hommes pendant leur vie, ils changent souvent de dispositions à l' approche de la mort, *attendu qu*'ils reconnaissent leurs égarements passés.

à condition. On vous permet de sortir avec ce Monsieur, mais *à condition que vous ne le quitterez* d'un pas.

bien attendu que. Dieu ne veut pas la réprobation de personne et pardonne aux pécheurs, *bien attendu qu'ils se corrigent.*

d'autant que. Pourquoi vous êtes-vous écarté de la route de vertu? *d'autant qu'elle peut* seule conduire au vrai bonheur.

dans le tems que Cela était arrivé *dans le tems que nous n'étions pas* à la maison.

Dla wołania kogoś, mówi się, *hola! stóy, gore! ratuycie! złodziey! kto tam? kto idzie?*.

Dla powściągnienia, mówi się, *powoli*, *wara z głową zaiste*.

Dla nakazania milczenia, mówi się, *cicho*, *milczenie*, *sza*.

ARTYKUŁ IV.

O łączniku.

P. Co to są łączniki?

O. Są to wyrazy nieodmienne, które wyrażaią rozmaite działania naszego rozumu, i które służą do związania członkow, albo części mowy.

P. Jak się dzielą łączniki?

O. Można ich podzielić na dwa gatunki, iedne które rządzą trybem oznaymuiącym, a drugie, które rządzą trybem łączącym.

P. Jakie są łączniki, ktore rządzą trybem oznaymuiącym?

O. Łączniki które rządzą trybem oznaymuiącym, są:

Przykłady. *gdy*. Jakkolwiek niewiernémi są ludzie podczas swego życia, często zmieniaią swoie przedsięwzięcia za zbliżeniem się śmierci, *gdy* poznaią swe obłąkania przeszłe.

pod warunkiem. Pozwalaią WPanu wyyść z tym Jegomością, lecz *pod warunkiem*, *że go WPan nie porzucisz* ani na ieden krok.

pod warunkiem. Bóg nie chce potępić nikogo, i przebacza grzesznikom, *pod warunkiem kiedy się poprawią*.

ile że. Dla czego WPan zboczyłeś z drogi *cnoty? ile że ona* sama *może* iedynie prowadzić do prawdziwego szczęścia.

wtedy, *kiedy*. To się zdarzyło *wtedy*, *kiedyśmy nie byli* w domu.

tandis que. Accoutumez-vous au travail *tandis que* vous êtes jeune.

vû que. Il y a lieu de s'étonner que Salomon soit tombé dans l'idolâtrie, *vû qu'il* était le plus sage de tous les hommes.

D. Quelles sont les conjonctions qui gouvernent le conjonctif?

R. Ce sont:

afin que. Lisez plus haut et plus distinctement, *afin que* je sache de quoi il s'agit.

avant que. On se servait d'écorce d'arbres, ou de peaux pour écrire, *avant que* le papier fût en usage.

au moins que. L'avantage qu'un jeune homme doit rapporter du collège, est *au moins qu'il* sache bien sa langue.

à moins que. Un corps n'a point de mouvement, *à moins qu'il* ne le reçoive d'un autre.

au cas que. Vous serez sauvé, *au cas que,* (*pour vû que, en cas que, bien entendu que*) vous pratiquiez la vertu.

à Dieu ne plaise que. à Dieu ne plaise que je m'écarte pour un moment de la voie de religion.

bien que. Bien que nous ne doutions pas, que vous ne soyez toujours en garde contre toute surprise, cependant nous croyons être obligés de vous en avertir.

ce n'est pas que. Ce n'est pas que nous ne sachions bien les dangers, auxquels nous nous exposons en nous mettant en chemin dans ces tems-ci; mais la chose dont il s'agit est si pressante, et de si grande importance, que rien n'est capable de nous retenir.

de peur que. On vous avertit des pièges que tendent vos ennemis, *de peur que* vous n'y donniez tête baissée, comme cela arrive souvent.

póki. Przyzwyczaiay się do pracy *póki* iesteś młody.

gdyż. Jest czemu się dziwować że Salomon wpadł w bałwochwalstwo, *gdyż* był naymędrszym ze wszystkich ludzi.

P. Jakie są łączniki, które rządzą trybem łączącym?

O. Te są:

aby, żeby. Czytay głośniey i wyraźniey, *abym* wiedział o co idzie.

nim. Używano kory z drzew, lub też skór do pisania, *nim* papiér był we zwyczaiu.

chyba, przynaymniey. Pożytek, który młodzieniec powinien odnieść ze szkół, iest, *przynaymniey* żeby umiał swóy ięzyk.

chyba. Ciało nie ma bynaymniey ruchu, *chyba go odbierze od innego.*

ieżeli. Będziesz zbawionym, *ieżeli* (*bylebyś, ieżeli pod kondycią*) będziesz postępował cnotliwie.

Boże uchoway. Boże uchoway, żebym się oddalił na ieden moment z drogi religii.

chociaż. Chociaż nie wątpiemy, żebyś WPan nie był zawsze na ostrożności na wszelkie podeyście, iednak sądziemy się bydź obowiązanemi WPana w tém ostrzedz.

nieżeby. Nieżebyśmy nie wiedzieli niebezpieczeństw, na które się wystawiamy puszczaiąc się w drogę w tym czasie; lecz rzecz o którą idzie iest tak nagła, i tak wielkiey wagi, że nic nie zdoła nas zatrzymać.

z boiaźni. Przestrzegaią WPana od sideł, które nastawiaią WPana nieprzyiaciele, *z boiaźni* żebyś do nich nie wpadł nieuważnie, iak to zdarza się często.

de crainte que. Il faut que je me leve de bonne heure demain, *de crainte que* quelqu'un ne me devance.

quoi qu'il, encore que. Régulus dissuada les Romains de faire la paix, *quoi qu'il* lui en dût coûter la vie.

en cas que. En cas que vous ne puissiez seul finir votre ouvrage, il faut chercher quelqu'un qui vous aide.

non pas que. Non que je veuille m'opposer à vos desseins; je serai au contraire le premier pour vous donner la main.

peu s'en faut que. Peu s'en faut que je ne sois pas dans le même état où vous m'avez laissé.

pourvû que. Les sacrements sont une source de grâce, *pourvû qu'*on s'en approche dignement.

*pour peu que. Pour peu qu'*on veuille, ou daigne examiner les raisons, que j'ai données par écrit, on verra que la conduite de la personne dont je suis chargé de la défense, n'est pas si blâmable, qu'on l'avait d'abord cru.

pour que. Les apôtres eurent le don des langues, *pour qu'ils* pussent annocer l'Evangile à toutes les nations.

supposé que. Supposé que vous possediez toutes les sciences, et si vous n'avez pas de vertu, vous serez méprisé de tout le monde.

soit que. Soit que vous mangiez, *soit que* vous buviez, faites tout pour la gloire de Dieu.

Remarques sur la conjonction que.

1°. La conjonction *que* se traduit de différentes manières en polonais, et premièrement en admirant. Ex. *Que* votre frère est peu complaisant. *Que* vous êtes bon, patient, aimable, affable, charitable! Grand Dieu *que* vos jugements sont pleins d'équité. *Que* de monde ici! *que* de visages in-

z boiaźni. Potrzeba żebym wstał wcześnie iutro, *z boiaźni* żeby ktoś mię nie uprzedził.

chociaż. Regulus odradził Rzymianom uczynić pokóy, *chociaż* mu to miało kosztować życie.

w przypadku ieżeli. W przypadku ieżeli nie będziesz mógł skończyć sam ieden swey roboty, trzeba poszukać kogo któryby WPanu pomógł.

nieżeby. Nieżebym chciał sprzeciwić się WPana zamysłom; będę przeciwnie piérwszym podać WPanu rękę.

mało nie. Mało nie iestem w tymże samym stanie, w którym mię WPan zostawiłeś.

byleby, aby tylko. Sakramenta są źródłem łaski, *byleby* przystępowano do nich godnie.

aby tylko cokolwiek. Aby tylko cokolwiek chcieli lub raczyli roztrząsnąć przyczyny, które dałem na piśmie, obaczą, że postępowanie osoby, któréy mam powierzoną obronę, nie iest tak naganne, iak o niém z początku rozumiano.

aby. Apostołowie mieli dar ięzyków, *aby* mogli ogłosić Ewangelią wszystkim narodom.

daymy to że. Daymy to żebyś posiadał wszystkie umiejętności, a ieśli nie masz cnoty, będziesz wzgardzonym od wszystkich.

bądź to że. Bądź to iecie, *bądź to* piiecie, czyńcie wszystko na chwałę Boga.

Uwagi nad spóynikiem, (że que).

1e. Łącznik *że*, tłumaczy się różnemi sposobami po polsku, a naypiérwéy dziwiąc się. *Przykład. Jak* WPana brat mało dogodny! *iak* WPan iesteś dobry, cierpliwy, miły, łagodny, miłosierny! i t. d. Wielki Boże! *iak* twoie sądy są pełne słuszności! *Jle* tu ludzi! *Ile* twarzy nieznaiomych! *Jle* to ia

connus. *Que* de dépenses n'ai je pas faites! *Que* de belles choses j'ai à vous dire! etc.

2°. *Que ne.* *Que* ne vous faites-vous pas connaître? *Que* ne disiez-vous pas cela plutôt? *Que* ne suis-je à votre place et vous à la mienne? Me sachant si près, *que* ne m'appeliez-vous à votre secours?

3°. *Que.* Je croyais *que* vous commenceriez en même tems que nous.

Puisqu'il savait *que* nous viendrions, pourquoi n'a-t-il pas attendu? Je suis résolu de voyager, en supposant *que* je trouverai l'occasion.

On voit maintenant que la conjonction que, *régit l'indicatif.*

4°. Lorsque *que*, signifie en polonais (*żeby*), elle régit le conjonctif, comme: Il faut premièrement *que* nous sachions, de quoi s'agit-il! Moi *que* je fasse une telle démarche! *que* je me mêle de ces choses, non, il n'en sera rien, qu'on ne l'espere pas.

Il faut *que* vous alliez jusque là, et arrangiez cette affaire à la sourdine. On veut absolument *que* vous disiez cela. On souhaiterait *que* cela fût prêt pour la semaine prochaine.

5°. Lorsque *que*, signifie (*niech*), régit le conjonctif, comme: *Que* tout cela soit prêt avant que nous partions. *Que* Monsieur N. n'espere pas *que* je l'aide en cela. *Que* personne ne s'avise de sortir d'ici sans notre permission.

Que de ton bras la force les renverse.
Que de ton nom, la terreur les disperse.

6°. Lorsque *que* signifie (*czy*, en polonais), régit aussi le conjonctif, comme: *Que* je fasse cela, *que* je fasse autre chose, c'est égale, pourvû que je travaille. *Que* j'aie été là, *que* j'aie été ailleurs, cela ne fait rien à personne.

Qu'on lui donne peu, *qu*'on lui donne beaucoup

kosztów nie położyłem! *Jleż* to ia mam pięknych rzeczy WPanu powiedzieć!

2e. *Pytaiąc się, czemu nie. Czemu nie* daiesz się WPan poznać? *Czemu* WPan nie mówiłeś tego prędzey? *Czemu* nie iestem na WPana mieyscu a WPan na moim? Wiedząc żem tak blisko, *czemu* nie wołałeś mię na pomoc?

3e. *Że.* Sądziłem że WPan zaczniesz w tymże samym czasie co i my.

Ponieważ on wiedział *że* my przyydziemy, dla czego nie zaczekał? Przedsięwziąłem podróżować, pod warunkiem kiedy znaydę zręczność.

Widzimy teraz że łącznik że, rządzi trybem oznaymuiącym.

4e. Kiedy (*que*), znaczy po polsku *żeby*, rządzi trybem życzącym: Potrzeba pierwiey żebyśmy wiedzieli o co idzie? Ja *żebym* miał czynić taki postęp! *Żebym* się mięszał w te rzeczy, nie, nic z tego nie będzie, niech się tego nie spodziewaią.

Trzeba *żebyś* WPan poszedł aż tam, i ułatwił ten interes po cichu. Chcą koniecznie *żebyś* WPan to powiedział. Życzonoby *aby* to było gotowo na przyszły tydzień.

5e. Kiedy (*que*), znaczy *niech*, rządzi trybem łączacym, iako to: *Niech* wszystko będzie gotowo nim wyiedziemy. *Niech* Pan N. niespodziewa się, żebym mu dopomógł w tym. *Niech* nikt nie odważa się wyyść ztąd bez naszego pozwolenia.

Niech ie obali moc twego ramienia,
Niech ie rozproszy, strach twego imienia.

6e. Kiedy (*que*) znaczy *czy*, rządzi takoż trybem łączącym, iakoto: *Czy* robię to, *czyto* robię co innego, iedno toiest, bylebym pracował. *Czy to* byłem tam, *czyto* byłem gdzie indziey, nic nikomu do tego.

Czyto mu daią mało, *czyto* mu daią wiele,

il est toujours content. *Que* nous commencions tôt, *que* nous commencions tard, nous finissons toujours à la même heure.

7°. *Que* (*tylko*). Dans les significations suivantes régit l'indicatif, comme: Vous n'avez *qu'*à faire cela. Si je n'ai *que* cela, comment puis-je vous donner d'avantage. Il ne fait *que* rire. Vous n'avez *qu'à* me dire. Comme nous ne prenons, *que* ce qui nous appartient, ainsi personne n'a rien à dire. Il ne vit *que* d'aumône. Il ne cherche *qu'*à plaire à Dieu.

8°. *Que* (*niż, od*). Vous avez reçu plus *que* nous, et cependant vous vous plaignez. Il a plus de peine *que* les autres, et il prend moins. L'étude des mathématiques est plus propre à former le jugement, *qu'*aucune autre science. Vous êtes plus riche *que* moi.

9°. *Que ne* (niż). *C'est ici que l'autre négation (pas,) n'a point lieu, comme nous l'avons déjà dit page 106.*

Ex. Vous donnez plus *que* vous ne devez. Il a fait plus *qu'*on ne lui avait ordonné. Il est beaucoup plus âgé *que* vous ne croyez. On lui a donné plus *qu'*il ne lui revenait. Il est plus habile *què* vous ne pensez.

10°. *Que* (*co, czego*), *Que* dites vous? *Que* cherchez-vous? *Que* voulez-vous? *Qu'*y a-t-il en cela de mauvais? *Que* ne ferais-je pas? *Que* faut-il faire? *Que* ne donnerait-il pas? *Que* peuvent davant Dieu les faibles humains?

11°. *Ce qui* (*to co*), au nominatif, comme: Ce qui vous plaira, vous le prendrez. *Ce qui* n'est pas pour lui, qu'il le laisse. *Ce qui* est bon, on le prend, et *ce qui* est mauvais, on le laisse. *Ce qui* est en mon pouvoir, je l'entreprends.

12°. *Ce que* (*to co*), à l'accusatif. *Ce que* nous prenons, nous le rendons. *Ce que* votre frère don-

on zawsze iest kontent. *Czy* to zaczynamy prędko *czy* to zaczynamy poźno, kończemy zawsze o iedneyże godzinie.

7e. (*Que*) *tylko*. W znaczeniach następuiących rządzi trybem oznaymuiącym, iako to: WPan *tylko* to zrób. Jeśli mam *tylko* to, iakże mogę WPanu dać więcey? On *tylko* się śmieie. WPan *tylko* mi powiedz. Jak bierzemy *tylko* to, co do nas należy, tak nikt nie ma co powiedzieć. On *tylko* żyie z iałmużny. On *tylko* szuka przypodobać się Bogu.

8e. (*Que*) *Niż*, *od*. WPan więcey dostałeś *od* nas, a iednak się uskarżasz. On ma więcey kłopotu *od* drugich, a bierze mniey. Nauka matematyki iest zdolnieyszą do ukształcenia umysłu, *niż* żadna inna umieiętność. WPan iesteś bogatszym odemnie.

9te (*Que*) *niż*. *Tu drugie przeczenie nie ma mieysca, iakośmy to iuż powiedzieli* kar: 106.

Prz. WPan daiesz więcey *niż* powinieneś. On więcey zrobił *niż* mu rozkazano. On iest daleko starszym *niż* WPan sądzisz. Dano mu więcey *niż* mu należało. On iest zdolnieyszym *niż* WPan myślisz.

10e. (*Que*) *Co, czego*. *Co* WPan mówisz? *Czego* WPan szukasz? *Czego* WPan chcesz? *Co* iest w tém złego? *Czegobym* nie czynił? *Co* potrzeba czynić? *Czegoby* on nie dał? *Coż* mogą przed Bogiem słabi ludzie?

11e. (*Ce qui*) *to co*, w pierwszym przydadku, iako to: *To co* WPanu podobać się będzie, weźmiesz. *To co* nie iest dla niego, niech ie zostawi. *To co* iest dobrém biorą, a *to co* iest złem to zostawuią — *To co* iest w moiey mocy, to przedsiębiorę.

12e. (*Ce que*), w 4 przypadku. *To co* bierzemy, to i oddaiemy. *To co* WPana brat da, to przyy-

nera, nous l'accepterons. Il faut faire *ce que* Dieu demande de nous. *Ce que* vous commencerez, vous le finirez etc.

1°. REMARQUE. *Que*, est pronom relatif, et qu'il faut distinguer de la conjonction, comme: Je ne plains pas les dépenses *que* j'ai faites. L'homme *que* Dieu créa à son image et ressemblance: La femme *que* Dieu forma d'une des côtes de l'homme.

2e REMARQUE. Lorsqu'on compare deux noms substantifs, l'autre doit être précédé de la conjonction *que*. C'est une belle chose *que* la santé. C'est un abominable vice *que* l'oisiveté, parce qu'elle est la source des malheurs. 2°. Lorsqu'on demande, il faut se servir deux fois de la conjonction *que*, comme: Qu'est-ce *que* la Grammaire? *Qu*'est-ce *que* l'Histoire? *Qu*'est-ce *que* la Géografie? *Qu*'est-ce *que* la Poësie. *Qu*'est-ce *que* la Philosophie? etc. *Qu'est-ce que cela?*

Lorsqu'il sagit de faire une demande, on met ce, à la suite du verbe avec un trait d'union—, de la même manière qu'on met un pronom après le verbe; comme nous l'avons déjà dit. Exem. *Est-ce que* toute la ville est en alarme? *Est-ce qu'un* véritable Chrétien doit être prêt à tout? *Est-ce que* les Pirrhoniens étaient des philosophes qui doutaient de tout? etc.

3e REMARQUE. Il y a cette différence entre *plus* et *d'avantage*; que le premier s'emploie lorsqu'il y a une comparaison, comme: Il faut craindre Dieu *plus* que les hommes. Il fait *plus* chaud aujourd'hui qu'hier. L'Europe est *plus* peuplée que l'Afrique. Le dernier ne s'emploie qu'à la fin de la phrase, comme: Je vous prie de me raconter encore quelque chose *d'avantage*. Vous avez beaucoup d'amis, et votre frère en a encore d'*avantage*.

niemy. Trzeba czynić *to co* Bóg wymaga od nas: *To co* WPan zaczniesz, to i skończysz i t. d.

1*a*. Uwaga, (*Que*), iest zaimkiem względnym, a którego rozróżnić potrzeba od łącznika, iako to: Nie żałuię kosztów *iakie* poczyniłem. Człowiek, *którego* Bóg stworzył na swoie wyobrażenie i podobieństwo. Niewiasta, *którą* Bóg ukształcił z żebra mężczyzny.

2*a*. Uwaga. Kiedy porównywamy dwa imiona rzeczowne, drugie powinno bydź poprzedzone od łącznika (*que*). Jestto piękna rzecz zdrowie. Jest to obrzydły występek próżnowanie, albowiem iest źródłem wszystkich nieszczęść. 2*re*: Kiedy się pytamy, potrzeba użyć dwa razy łącznika (*que*), iakoto: Co to iest Grammatyka? *Co* to iest Historya? *Co* to iest Geografiia? *Co* Poezya? *Co* to iest Filozofia? i t. d. *Co to iest*?

Kiedy idzie o zrobienie pytania, kładnie się (ce), po słowie z łącznikiem —, tymże samym sposobem iak się kładnie zaimek po słowie; iakeśmy iuż to powiedzieli; *np*. Czy całe miasto iest w trwodze? *Czy* prawdziwy Chrześciianin powinien bydź gotów na wszystko? *Czy* Pironiści byli filozofami którzy wątpili o wszystkim.

3*a*. Uwaga. Jest ta różnica między *więcey* a *więcey*, że pierwsze używa się kiedy iest porównanie, iakoto: Trzeba się lękać *więcey* Boga niżeli ludzi. Jest *cieplej* dziś niż wczora. Europa iest *więcey* zaludnioną niżeli Afryka. Ostatnie używa się tylko na końcu zdania, iakoto: Proszę WPana opowiedzieć mi ieszcze co *więcey*. WPan masz wiele przyiaciół, a brat WPana ma ich ieszcze *więcey*.

4e Remarque. La préposition *sans*, s' emploie quelquefois pour *avant*, comme: On lui a ôté le manteau *sans* qu'il s'en apperçut.

CHAPITRE VII.

Des accents, de l'ortographe, de la ponctuation, et de la prononciation, en fin des Gallicismes.

ARTICLE I.

Des accents.

D. Qu'entendez-vous par accents?

R. J'entends de certaines marques qu'on met sur les voyelles, pour les faire prononcer d'un ton plus fort ou plus faible, et pour marquer les diverses inflexions de la voix.

D. Combien y a-t-il de sortes d'accents?

R. Il y en a de trois sortes; savoir, l'accent *aigu* ('), l'accent *grave* (\`), et l'accent *circonflexe* (^).

D. Quel est dans l'écriture l'usage de l'accent aigu?

R. L'accent *aigu* se met sur tous les é fermés, soit au commencement, soit au milieu, soit à la fin des mots, comme dans *vérité*, *témérité*, *l' amitié*, *le traité*, etc. et dans le participe passif de tous les verbes de la première conjugaison, comme: J' ai *acheté*, j'ai *mangé* j'ai *donné*, etc.

2°. L'*e* au commencement, qui ne fait point une syllable avec une consonne suivante, doit être marqué avec l'accent *aigu*, comme: *Ecrire*, *élargir*, *échapper*, *étendre*, *étude*, *équiper*, *échauffer*, *édifier*, *élision*, *égard* etc. Cette règle est générale et ne souffre point d'exception. Mais un *e* au commencement d'un mot, suivi d'une consonne, avec laquelle il forme une

4a. Uwaga. *bez*, używa się niekiedy za (*avant, nim*) przysłówek, iakoto: Zdięto mu płaszcz *nim* się postrzegł.

ROZDZIAŁ VII.

O znamionach, o pisowni, o znamionach pisarskich, i o wymawianiu, nakoniec o Galicyzmach.

ARTYKUŁ I.

O znamionach.

P. Co rozumiesz przez znamiona?

O. Rozumiem pewne znaki, które się kładną nad samogłoskami, aby ie wymawiać głosem mocnieyszym lub słabszym, i żeby oznaczyć rozmaite spady głosu.

P. Wiele iest gatunkow znamion czyli akcentów?

O. Są trzy gatunki; to iest: znamie *prawe*, (´) znamie *lewe* (`), i znamie *daszek* (^) albo znamie *ostre*, znamie *poważne*, znamie *otwarte*.

P. Jakie iest w pisaniu użycie znamienia prawego?

O. Znamie prawe kładnie się nad wszystkiemi é ścisnionemi, bądź to na początku, bądź we środku, bądź na końcu wyrazów, iako w *prawda*, *zachwałość*, *przyiaźń*, *trakrat*, i we wszystkich imiesłowach pierwszego czasowania, iakoto: *kupiłem*, *iadłem*, *dałem* i t. d.

2e: *E* na początku, które nie czyni zgoła syllaby ze spółgłoską następuiącą, powinno bydź oznaczone znamieniem prawém, iakoto: *Pisać*, *rozszerzyć*, *umknąć*, *rozciągnąć*, *nauka*, *uładować*, *ogrzeć*, *zbudować*, *wyrzutnia*, *wzgląd i t. d.* Ta reguła iest powszechna i nie cierpi wyiątku — Lecz *e* na początku wyrazu, maiące po sobie spółgłoskę, z którą

syllabe, est sans aucun accent, comme *espérance*, *estime*, *excellence*, *enfant*, *empêcher*, *effacer*, *espèce*, *essuyer*, *ennuyer*, *enfouir* etc.

On évite la prononciation choquante de deux *e* muets, qui se rencontrent de suite, et l'harmonie demande que l'avant de la dernière syllabe soit fortifié, quand la dernière est faible et muette. Voilà pourquoi on dit: *porté-je*, *donné-je m'expliqué-je bien?* etc. et non pas, *porte-je*, *donne-je* etc.

3°. Quant à l'*E* au milieu des mots, quand il doit, ou ne doit pas être marqué par l'accent *aigu*, il est impossible de donner une règle générale; néanmoins on peut avancer comme une règle sûre: *lorsque l'e au milieu des mots est suivi d'une consonne, avec laquelle il forme une syllable, n'est pas marqué par l'accent aigu*. Ex. *Perversité*, *respecter*, *nettement*, *le sujet*, *le miel*, *le bec*, *ressemblance*, *ressentir*, *resserrer*, *ressort*, *ressource*, *ressouvenir*, *former*, *confronter*, *correction*, *appercevoir*, *penchant*, *sentence*, *protection*, *resserrement*, etc. On voit maintenant en épellant ces mots, que l'*E*, forme toujours une syllabe avec la consonne suivante, comme: *Per-ver-si-té*, *res-pec-ter*, *res-sem-blan-ce*, *res-ser-rer*, etc.

Quant à l'*E*, au milieu des mots, qui ne fait une syllable qu'avec les consonnes qui le précèdent, est presque toujours marqué par l'accent *aigu*, à l'exception de celui qui est sourd et muet. Ex. *dégénérer*, *gé-né-ral*, *révéler*. Néanmoins il y a quelques exceptions.

Voilà les principales syllabes, où l'*e* au milieu des mots, est marqué d'accent aigu. *Dé*, *mé*, *né*, *ré*. *pré*, *té*, *vé*, *sé*, *gé*.

L'*e* de la syllabe *de*, est presque toujours fermé: la règle générale, que l'on peut suivre en toute sûreté pour la prononciation de cette syllabe, est, que quand elle donne au mot, à la tête duquel elle se trouve, une signification

formuie syllabę, iest bez żadnego znamienia, iako: *nadzieia*, *szacunek*, *wyborność*, *dziecię*, *przeszkadzać*, *wymazać*, *rodzay*, *ucierać*, *nudzić*, *zakopać*.

Unika się wymawiania przykrego dwóch e niemych, które się napotykaią wciąż, i harmonia wymaga, żeby przedostatnia syllaba była wzmocnioną, kiedy ostatnia iest słaba i głucha. Owoż dla czego się mówi: *Czy niosę? Czy daię? Czy się tłumaczę dobrze?* (*A nie tak patrz text. fran.*)

3e. Co do *e* we środku wyrazów kiedy powinno, lub nie powinno bydź oznaczone znamieniem prawém, iest rzeczą niepodobną dać reguły powszechney, iednak można podać iakby regułę pewną: kiedy *e we środku wyrazów ma po sobie spółgłoskę, z którą czyni syllabę, nie iest oznaczone znamieniem prawém. Np. Przewrotność, poważać, czysto, przedmiot, miód, dziób, podobieństwo, narzuć, ścieśniać, sprężyna, pomoc, przypomnieć, kształcić, znosić co z czym, poprawa, postrzedź, skłonność, zdanie, obrona, ściśnienie* i t. d. Widać teraz syllabizuiąc te wyrazy, że *e*, czyni zawsze syllabę ze spółgłoską następuiącą iakoto: *per-ver-si-té*, *sen-ten-ce*, *ex-cep-tion a-vec.* i t. d.

Co do *e* we środku wyrazów, które nie czyni syllaby tylko ze spółgłoskami, które ie poprzedzaią, iest prawie zawsze oznaczone znamieniem prawém wyiąwszy to, które iest głuche i nieme. *Np. Odrodzić się*, *powszechny*, *odkryć.* Jednak iest kilka wyiątków.

Oto główne syllaby, których *e* w środku wyrazów iest oznaczone znamieniem prawém. *Dé*, *mé*, *né*, *ré*, *pré*, *té*, *vé*, *sé*, *gé*.

E syllaby *dé*, iest prawie zawsze ściśnione: reguła powszechna, za którą iść można ze wszelką pewnością co do wymawiania tey syllaby, iest, że kiedy ona nadaie wyrazowi, na czele którego się znayduie, znaczenie pierwotne, lub

primitive ou contraire à celle qu'il aurait, si elle en était ôtée: l'*E* y est toujours fermé. Cette règle est sans aucune exception. Ex. *Désarmer, défaire, débrider, décharger, déshonorer, désapprendre*, etc. signifient le contraire des verbes, *armer, faire, brider*, etc. à l'exception des mots decret, demeure, depuis, et quelques autres où *l'e de*, se prononce avec l'*e* muet.

On peut encore donner une règle générale à l'égard de la syllabe *re*; c'est que l'*e* y est ordinairement muet, quand elle est la première d'un mot, qui signifie réitération ou doublement d'action, comme dans *redire, refaire, recommencer, representer* etc.

Il y a pourtant deux exceptions.

1°. Quand la syllabe *Re*, ou un seul r, est ajouté à un mot qui commence par *é* fermé, on conserve le même *é* fermé dans les verbes composés, comme on le voit dans les mots suivants: *échauffer, réchauffer, récrire, écrire, édifier, réédifier, élargir, rélargir, émoudre, rémoudre* etc.

2°. Quand la préposition *re* marque réduplication, sans qu'on puisse dire qu'elle soit ajoutée à un mot, comme: *Récoler, réfléchir, régénération, répéter, résumer, réitération, réverbération* etc.

Quant aux syllabes *mé, né, pré, gé, fé, vé, sé, té*, sont presque toujours marquées par l'accent *aigu*, lorsqu'elles ne forment une syllabe qu'avec une consonne qui précède *E*. Ex. *Médecin, mémoir, ménage, mélodie, méditer, mépris, mérite, mémorable* etc. *Néant, nécessité, négliger, négligent, néanmoins, négatif* etc. *Précis, préjugé, préface, prédire, précipiter, présenter, président, préserver, etc. Gémissement, généreux, général, etc. Fédération, fécondité, etc. Végéter, vénal, vélocité, vénérable, etc. Sédicieux, sé-*

przeciwne znaczeniu, któreby wyraz miał, gdyby była od niego odiętą; *E* iest zawsze ściśnione. Ta reguła iest bez żadnego wyiątku *np. rozbroić*, *pozbydź się*, *wykiełzać*, *wyładować*, *wyzuć z honoru*, *oduczyć się* i t. d. oznaczaią przeciwność słów, *uzbroić*, *czynić*, *kiełzać* i t. d. wyiąwszy wyrazy dekret, mieszkanie, i kilka innych, w których *e* syllaby *de*, wymawia się z *e* niemém.

Można ieszcze dać regułę powszechną względem syllaby *ré*, ta iest, że *e* w niey iest zazwyczay nieme, kiedy ona iest pierwszą w wyrazie, który oznacza powtorzenie albo podwoienie czynności, iako: *przegadywać*, *przerobić*, *znowu zacząc*, *przedstawiać* i t. d.

Są iednak dwa wyiątki:

1e. Kiedy syllaba *re*, albo ieden *r*, iest dodany do wyrazu, który się zaczyna od *e* ściśnionego, zachowuie się toż samo *e* ściśnione w słowach złożonych; iak to daie się widzieć w wyrazach następuiących: *ogrzeć*, *odegrzeć*. *pisać*, *odpisać*, *budować*, *przebudować*, *szerzyć*, *rozszerzyć*, *mleć*, *przemleć* i t. d.

2e. Kiedy przedimek *re* oznacza podwoienie, i że nie można powiedzieć, aby był przydany do iakiego wyrazu, iakoto: *Odczytać przed kim*, *odbiiać*, *rozmyślać*, *pokolenie*, *powtarzać wkrótce*, *powtarzanie*, *odbicie promieni*.

Co do syllab *mé*, *né*, *pré*, *gé*, *fé*, *vé*, *sé*, *vé*, *té*, są prawie zawsze oznaczone znamieniem prawém, kiedy tylko czynią syllabę ze spółgłoską która poprzedza *E np. Doktor*, *pamięć*, *gospodarstwo melodya*, *namyślać się*, *pogarda*, *zasługa*, *pamiętny i t. d. Nicość*, *potrzeba*, *zaniedbać*, *niedbały; iednak*, *przeczący i t. d. Dokładny*, *przesad*, *przedmowa*, *przepowiadać*, *pogrążyć*, *przedstawiać*, *prezydent*, *zachować*, *i t. d. Jęczenie*, *szlachetny*, *generał i t. d. Związek*, *płodność i t. d. Rosnąć*, *prze-*

nat, *séjour*, *séduction*, etc. *Témérité*, *ténuité*, *témoin*, etc. Néanmoins il y a quelques exceptions. C'est aux bons dictionnaires que l'on doit recourir pour apprendre le reste; car entrer dans un détail considérable d'exceptions et d'irrégularités, ce serait au-de-là des bornes que nous nous sommes prescrites.

D. Quel est l'usage de l'accent grave?

R. 1°. L'accent *grave* se met sur les *è* ouverts suivis d'une *s* à la fin des mots, comme, dans *procès*, *auprès*, *dès*, *progrès*, *accès*, *souccès*, *etc.*

2°. Il se met encore sur *à*, lorsqu'il est article, pour le distinguer d'a verbe, 3°. Sur *là* adverbe, pour le distinguer de *la* article, ou pronom relatif, 4°. Sur *où* adverbe, pour le distinguer de *ou* conjonction, 5°. Sur tous les adverbes qui se terminent par *là*, comme *voilà*, au-de-*là* etc. 6°. Sur l'*e* de la troisième personne du pluriel du tems défini simple, dans la première conjugaison, comme, ils *donnèrent*, ils *parlèrent*, *ils jugèrent*, ils *portèrent*, ils *aimèrent*, etc.

L' Academie française a décidé aussi, que l'on mette encore l'accent grave sur les è ouverts au milieu des mots, et que l'on écrive *règle*, *zèle*, *boète*, *lumière*, *règne*, *mère*, *père*, *frère*, *colère*, *le diocèse*, etc.

D. Quel est l'usage de l'accent circonflexe?

R. L'accent circonflexe ne se met et ne doit se metre que sur les voyelles longues, taut au milieu qu'à la fin des mots, comme, *Depôt*, *flûte*, *arrêt*, *côte*, etc, On le met 1°. Sur toutes les syllabes, qui terminent les troisièmes personnes singulieres de l'imparfait du subjonctif, de tous les verbes, comme: *qu'il aimât*, *qu'il rendît qu'il reçût*, *qu'il retînt* etc. 2°. Sur toutes les pénultièmes syllabes des premières et secondes personnes du pluriel

dażny, *prędkomówność*, *czcigodny i t. d.* *Buntowniczy*, *senat*, *pomieszkanie*, *zwodzenie i t. d.* *Zuchwałość*, *ciękość*, *świadek*, i t. d. Jednak są niektóre wyiątki. Do dobrych więc dykcyonarzów trzeba się uciekać żeby się nauczyć reszty: albowiem wchodzić w znaczny szczegół wyiątków i zbaczań, byłoby to nad zamiar iakiśmy sobie przepisali.

P. Jakie iest użycie znamienia lewego?

O. Znamie to kładnie się nad *e bardzo otwartemi* maiącemi po sobie *s* na końcu wyrazów, iako to w *proces sądowy*, *przy*, *od*, *postęp*, *przystęp*, *powodzenie* i t. d.

2e. Kładnie się on ieszcze nad *a*, kiedy iest przedimkiem, żeby go rozróżnić od (*a*) słowa *ma*, 3e Nad (*là*), *tam* przysłówkiem, aby go rozróżnić od (*la*) zaimka, lub artykułu. 4e Nad (*où*) *gdzie* przysłówkiem, żeby go rozróżnić od (*ou*) *albo*, łącznika, 4e Nad wszystkiemi przysłówkami, które się kończą na (*là*) iakto: *Otoż*, *z tamtey strony*, i t. d. 6e Nad *e* trzeciey osoby liczby mnogiey czasu prostego dokonanego, w pierwszey konjugacii: oni *dali*, *mówili*, *osadzili*, *przynieśli*, *ukochali* i t. d.

Akademia francuzka udecywała także, żeby kładziono ieszcze znamie lewe nad *e* otwartém we środku wyrazów, i żeby pisano *reguła*, *gorliwość*, *puszka*, *światło*, *królestwo*, *matka*, *oyciec*, *brat*, *gniew*, *dyecezya* i t. d.

P. Jakie iest użycie znamienia daszku?

O. Znamie daszkowe nie kładnie się i nie powinno się kłaść tylko nad samogłoskami długiemi, tak we środku iak i na końcu wyrazów, iako: *Skład flet*, *wyrok*, *żebro* i t. d. Kładzie się 1mo. Nad wszystkiemi syllabami, które kończą trzecie osoby liczby poiedyńczey czasu przeszłego niedokonanego trybu łączącego, wszystkich słów, iakoto: *Żeby kochał niechby oddał*, *niechby odebrał*, *niechby zatrzymał* i t. d. 2do. Nad wszystkiemi przedosta-

du parfait simple de tous les verbes. Ex. *Nous aimâmes*, *vous aimâtes*, *nous rendîmes*, *vous rendîtes*: *nous reçûmes*, *vous reçûtes*: *nous retînmes*, *vous retîntes*, etc.

3°. Sur le participe *dû*, du verbe devoir, pour le distinguer de *du* article, dans *crû* participe du verbe croître, pour le distinguer de *cru* participe, du verbe croire: dans *sûr* adjectif, pour le distinguer de *sur* préposition. 4°. On le met encore pour marquer quelque lettre supprimée comme dans *honnête*, *même*, *être* parce qu'on écrivait autrefois *honneste*, *mesme*, *estre* etc. Dans *apperçu*, *connû*, *vû*, *pû*, etc. Parce que dans l'ancienne ortographe on écrivait apperceu, conneu, veu, peu, etc.

5°. Voilà les syllabes finales où il faut mettre l'accent circonflexe, ât, appât, ôt, impôt, oût, goût, ût, affût, oître, croître.

6°. Pénultièmes syllabes, *âche*, relâche, âge, *aîte*, faîte, sommet, *aître*, maître: *âle*, pâle, *âne*, dans les seuls mots âne et crâne, *âpre*, câpre: *âte*, pâte: *âtre*, plâtre: *êche*, bêche: *êle*, grêle, excepté dans zèle: *ême*, diadême *ên*, chêne: *êpe*, guêpe: ête, tempête: *être*, salpêtre, *îte*, gîte: *oître*, croître; *ôme*, dans les seuls mots dôme et fantôme: *ône*, aumône: *ôte*, côte: *ôtre*, apôtre: *oûte*, croûte: excepté dans absouté: *ûte*, chûte.

8. Il y a plusieurs mots qui ne peuvent se ranger sous des terminaisons communes, et qui s'écrivent avec le même accent, ausi-bien que leurs composés et dérivés. Ce sont, accoûtrer, aîné bâfrer, bailler, bâtard, bâter, bâtir, bâton, bêler, bêlitre, blâme, brûler, bûche, chaîne, châsse de reliques, châtaigne, château, châtier, clôture, côte, coûter, dîme, embûche, empêcher, empêtrer,

tniemi syllabami pierwszych i drugich osób, liczby mnogiey czasu przeszłego prostego wszystkich słów. Prz: *ukochaliśmy*, *ukochaliście*, *oddaliśmy*, *oddaliście*, *odebraliśmy*, *odebraliście*, *zatrzymaliśmy*, *zatrzymaliście* i t. d.

3*cie*: Nad imiesłowem czasu przeszłego *powinny*, słowa bydz powinnym, żeby go rozróżnić od (*au*) artykułu, nad *urosły* imiesłowie słowa rość, żeby go rozrónić od *wierzony* imiesłowu słowa wierzyć: nad *pewny* przymiotnikiem, żeby go rozróżnić od *nad* przyimka, 4*te* Kładnie się ieszcze na znak niektórych liter opuszczonych, iakoto: w *uczciwy*, *tenże sam bydź*, ponieważ pisano dawniey tak; patrz text: fran: *w postrzeżony*, *znany*, *widziany* i t. d. albowiem w dawney pisowni pisano tak: patrz text: fran:

5*te*: Oto syllaby końcowe, w których potrzeba kłaść znamie daszek, patrz text fran:

6*te*: Przedostatnie syllaby, *âche*, ulga, wiek *ûte*, szczyt, wierzchołek, *aîte*, nauczyciel, pan *âl*, blady; *âne*, w tych słowach tylko osieł, i czaszka, *âpre*, rozboynik morski: *âte*, ciasto, *âtre*, gyps *êche*, rydel, *êle*, grad, wyiąwszy gorliwość, *ême* przepaska, *ên*, dąb, *êpe*, osa, *ête*, burza, *îte*, legowisko, *oître*, rość, *ôme*, w tych tylko wyrazach kopułn, straszydło: *ône*, iałmużna, *ôte*, żebro, *ôtre*, apostoł, *oûtre*, wierzchnia skorynka, wyiąwszy w roz grzeszona, *ûte*, upadek.

8*me*: Jest wiele wyrazów, które się nie mogą umieścić pod zakończeniami powszechnemi, a które się piszą z tymże samym znamieniem, równie iak ich złożone i pochodnie wyrazy. Te są, ustroić, starszy w rodzeństwie, ożreć się, poziewać, bękart, osiodłać, budować, kiy, beczeć, żebrak, nagana, palić, kłoda, łańcuch, relikwiarz, kasztan, pałac, ćwiczyć, ogrodzenie, żebro, kosztować, dzie-

enchevêtrer, épître, évêché, évêque, fâcher, fâcheux, flâtrer, fraîcheur, frôler, gâcheux, gâteau, gâter, gêner, grève, hôtel, hôpital, huître, jeûne abstinence, île, mâcher, mâter, mâtin chien, mêler, mûr, mûrir, ôter, pâcagé, pâmer, pâque, pâtis, pâture, paître, poêle, prêter, puîné, râteau, reître, rêve, tâter, traîner, vêpres, vêtir.

D. N'y a-t-il pas d'autres figures que l'on emploie encore sur les voyelles?

R. Oui: Ce sont l'apostrophe ('), le tréma, dièrèse, ou les deux points sur voyelles (··), la cédille.

D. Qu'est-ce que l'apostrophe?

R. L'apostrophe marque une élision, c'est-à-dire, la suppresion d'une voyelle finale, et elle se place au haut de la letire qui précède la lettre supprimée. Ainsi on dit l'esprit au lieu de, *le esprit.*

L'élision d'une voyelle finale ne se fait ordinairement que quand le mot suivant commence par une voyelle, ou par une h non aspirée.

Il n'y a guère que des monosyllabes qui prennent l'apostrophe ce sont.

1°. *Le, la, de,* articles ou pronoms relatifs, l'accord, l'harmonie, livre d'étude, pour *le accord, la harmonie, livre de étude,* je l'aime pour je *le aime,* ou *je la aime.*

2°. Pronoms conjonctifs *me, te, se,* quand ils sont avant les verbes, vous m'obligez, je t'avertis, il s'occupe ou ils s'occupent.

3°. *Ce* pronom démonstratif avant les troisièmes personnes du verbe être. *C'est* la vérité. *C'é*taient des grands hommes, pour *ce est* la vérité.

4°. *Que* Pronom ou conjonction, la bataille qu'Alexandre a gagnée, pour *que* Alexandre etc. Je n'ai qu'un écus, pour *que* un écus.

sięcina, zasadzka, przeszkadzać, spętać, okiełzać, list, biskupstwo, biskup, gniewać się, piętnować, chłód, głaskać, brudny, pirog, popsuć, przykrzyć, żwir, pałac, szpital, ostryga, post, wyspa, żuć, kundel, pies, mięszać, doyrzały, doyrzewać, zdiąć, pastwisko, omdlewać, wielkanoc, wygon, poszor, skwaśniec, piec, pożyczyć, poźniey urodzony, grable, iezdziec, sen, macać, ciągnąć, nieszpory, odziewać.

P. Czy nie ma innych znaków, które się używaią ieszcze nad samogłoskami?

O. Tak iest są: apostrof (') odcinek, dierezis, albo dwa punkta (..), sedylla.

P. Co to iest odcinek?

O. Odcinek oznacza wyrzutnią, to iest zamilczenie iedney samogłoski końcowey, i umieszcza się w górze litery, która poprzedza literę zamilczoną. I tak mówi się rozum, duch, zamiast tak. *Patrz text fran.*

Wyrzutnia samogłoski końcowey nie robi się zwyczaynie tylko kiedy wyraz następuiący zaczyna się od samogłoski, lub od h niebrzmiącego.

1szei *Le*, *la*, *de*, artykuły lub zaimki względne, zgoda, harmonia, xiążka naukowa, zamiast tak: *patrz text fran.* kocham go zamiast, *patrz text fran.* lub kocham ią.

2re: Zaimki łączące się *me*, *te*, *se*, kiedy są przed słowami: WPan mię zobowiązuiesz, ia cię przestrzegam, on się zatrudnia, lub oni się zatrudniaią.

3cie: *Ce* Zaimek wskazuiący, przed trzeciemi osobami słowa bydź, *to* iest prawda, *to* byli wielcy ludzie, zamiast tak: *patrz text fran.*

4te: *Que* Zaimek, albo łącznik, bitwa, którą Alexander wygrał, zamiast tak: *patrz text fran.* Mam tylko talara, zamiast tak *patrz text fran.*

5°. Ne, adverbe de négation. *Vous n'obéissez* pas: pour *vous ne obéissez* pas.

6°. Si, conjonction avant les pronoms personnels: *il* et *ils*, *s'il* étudie, ou *s'ils* étudient, pour si il étudie, si ils étudient.

7°. Jusque, préposition, jusqu'à Vilna. Jusques, avec une s' ne s'apostrophe jamais.

8°. Quelque avant un, quelqu'un, quoique: quoiqu'on fasse.

9°. Entr'eux, grand' mère.

D. Quel est l'usage de deux points, ou du tréma?

R. On met le tréma sur une voyelle, pour marquer que cette voyelle ne fait pas une diphtongue avec la voyelle qui suit. Ainsi dans *haïr*, *naïveté*, *Moïse*, *Saül*, *ambiguë*, afin que l'on prononce les deux voyelles séparement.

M. Restaut observe comme une espèce d'abus, que de mettre deux points sur l'i, pour lui donner le son de deux ii: comme dans *païs*, *envoïer*, *moïen* etc. conseille d'écrire beaucoup mieux par l'y grec, *pays*, *envoyer*, *moyen*, etc.

Remarque, Les verbes terminés en yer, y grec, changent *y* en *i*, dans les trois personnes du singulier au présent. Ex. *Envoyer*, *j'envoie*, *s'ennuyer*, *je m'ennuie* ect.

D. Quel est l'usage de la Cédille?

R. La Cédille, qui est une espèce de virgule, se met sous ç en cette façon, pour lui donner avant l'*a*, l'*o*, et l'*u*, le même son qu'il a avant l'*e* et l'*i*. C'est-à dire, le son de l's, comme, *leçon*, *il conçut*, *il reçut* etc.

ARTICLE II.

De l'ortographe.

D. Qu'est-ce que l'ortographe?

5te: *Ne*, przysłowek przeczenia, WPan nie iesteś posłuszny.

6te: *Si*, łącznik przed zaimkami osobistemi, *on* i *oni*, *ieśli* się uczy, lub *ieśli* się uczą, zamiast tak: *patrz text fran.*

7me: *Aż do*, przyimek, *aż do* Wilna. *Aż do*, z *s* na końcu, nie apostrofuie się nigdy.

8me: Jakiś przed (*un*), ktoś, chociaż: chociaż robią.

9te: Między niemi, babka.

P. Jakie iest użycie dwóch punktów, albo rozdzielnika?

O. Kładnie się rozdzielnik nad samogłoską dla oznaczenia, że ta samogłoska nie czyni dwógłoski z samogłoską która następnie. I tak w *nienawidzieć*, *szczerość*, *Moyżesz*, *Saul*, *zawiły*, aby wymawiano obydwie samogłoski osobno.

P. Restaut uważa iako nadużycie, kłaść dwa punkta nad *i*, aby mu nadać brzmienie dwóch *ii*: iako to w tych wyrazach: *kray*, *postać*, *środek* i t. d. radzi pisać daleko lepiey przez y ypsylon, *patrz text fran.*

Uwaga. Słowa zakończone na *yer*, y greckie, zamieniaią *y*, na *i* małe, we trzech osobach liczby poiedynczey w czasie teraźnieyszym. Np. *Posłać*, *posyłam*, *tęsknić*, *tęsknię* i t. d.

P. Jakie iest użycie Sedylli?

O. Sedylla iest gatunek *komy* przecinku, kładnie się pod ç w ten sposób, aby mu nadać przed *a*, *o*, *u*; toż samo brzmienie, iakie ma przed *e*, *i*, to iest, brzmienie *s*, iako: *lekcya*, *powziął*, *odebrał* i t. d.

ARTYKUŁ II.

O Pisowni.

P. Co iest pisownia?

R. C'est la manière d'écrire correctement tous les mots d'une langue. Parce que ce n'est pas assez d'être en état de bien entendre une langue, et d'en posséder tous les principes; il faut encore savoir en écrire les mots et les prononcer correctement.

D. Comment apprend-on cette ortographe?

R. On ne peut l'apprendre et la posséder parfaitement que par une étude particulière de la Grammaire française: et nous croyons que ce que nous avons dit jusqu'ici sur chaque partie du discours, suffira pour en donner une connaissance exacte.

Et surtout ayant appris. 1°. les déclinaisons de quarte articles, ainsi que celles de tous les pronoms. 2°. la formation du pluriel de tous les noms, 3°. les conjugaisons des verbes tant réguliers qu'irréguliers, 4°. l'usage des accents, 5. la prononciation propre de toutes les voyelles et consonnes; il ne reste donc que quelques doutes 1°. A l'égard des lettres doubles, 2°. Quand faut-il écrire *en*, voyelle nazale, et *an*, 3°. L'ortographe d'usage et d'étymologie de beaucoup des mots, qu'il faut apprendre par coeur, parce qu'on ne peut pas en donner de règle sûre.

Comme la plus grande partie des mots français sont tirés du grec et du latin, ceux qui savent ceux deux langues ont un grand avantage pour écrire par connaissance les syllabes de ces mots suivant les étymologies. Par ex: fils: on écrit avec une l parce qu'il vient du latin *filius*, *sang*, du latin *sanguis*, de même *long*, *doigt*, et beaucoup d'autres. On écrit *quand* adverbe, *quant à* préposition, *mais* adverbe, *mes* pronom, *donc* adverbe, et *dont* pronom. *Ce* pronom démonstratif, *se* pronom personnel conjonctif, *dès* préposition, *des* l'article, *et* con-

O. Jest to sposób pisania poprawnie wszystkich wyrazów iakiego języka. Albowiem nie dosyć iest być w stanie dobrze rozumieć iaki język, i posiadać onego wszystkie prawidła, potrzeba ieszcze umieć pisać wszystkie wyrazy, i wymawiać one czysto.

P. Jak można się nauczyć tey pisowni?

O. Nie można iey się nauczyć i posiadać doskonale, tylko przez naukę szczególną grammatyki francuzkiey: i sądziemy, że to cośmy mówili aż dotąd o każdey części mowy, wystarczy dla dania w tém znaiomości dokładney.

A nadewszystko nauczywszy się 1e: spadkowania czterech artykułów, iako też przypadkowania wszystkich zaimków, *po* 2e: formowania liczby mnogiey wszystkich imion, 3*cie*: czasowania słów tak regularnych iako i nieregularnych, 4*e*: użycia akcentów czyli znamion, 5*te*: wymawiania właściwego wszystkich samogłosek i spółgłosek, nie pozostaią przeto tylko niektóre wątpliwości 1e: względem liter podwóynych 2e: Kiedy trzeba pisać (*en*), samogłoskę nosową, i (*an*). 3*cie*: Pisownia zwyczaiu i pochodzenia wielu wyrazów, a którey trzeba się nauczyć na pamięć, albowiem tu nie można dać reguły pewney.

Jako większa część wyrazów francuzkich są wzięte z greckiego i łacińskiego, ci co umieią te dwa ięzyki, maią wielką korzyść i piszą przez znaiomość te wyrazy podług zródłosłowu, *np,* Syn pisze się przez *l*, albowiem pochodzi z łacińskiego wyrazu (*filius*), krew z łacińskiego (*sanguis*), takoż *długi*, *palec*, i bardzo wiele innych: Pisze się *quand kiedy* przysłówek, *co do* przyimek, *lecz* przysłówek, *moi* zaimek, *więc* przysłówek, i *którego* zaimek. *Ten* zaimek wskazniący, *się* zaimek osobisty łączący się, *od* przyimek, *des* artykuł, *i*

jonction, *est* le verbe, la prononciation peut les distinguer aussi, parce que dans le verbe est, l'e est ouvert, et celui de la conjonction est fermé par l'accent aigu. On dit encore et on écrit *le onze* du mois, *la onzième* année; mais on peut dire également *l'onze* du mois, *à l'onzième* page etc.

La conjonction *oui*, quand elle est prise substantivement comme, *le oui* et le non; tous vos oui ne me persuadent pas.

Quand l'h est précédée d'un r, ou d'un t, elle n'en change point le son, et n'y ajoute rien; elle marque seulement l'étymologie grèque, comme dans rhétorique, méthode, arithmétique etc. Il faut écrire de même en conservant l'étymologie des mots latins, l'honneur, l'humanité, philosophe, Chrétien, etc.

Observations sur l'ortographe des noms.

M. Restaut conseille de ramener les noms terminés par *ant* et *ent*, à la règle générale, et de former leur pluriel par la simple addition d'une *s*, le bâtiment, *les bâtiments*: le jardin charmant, *les jardins charmants*: le conseil prudent, *les conseils prudents*: au lieu de changer *t*, en *s*, comme *bâtimens*, *charmans*, *prudens*: d'après une règle généralement reçue d'écrire *gants* pluriel, de gant, *cents* pluriel, de cent, *dents*, pluriel de dent, *lents* pluriel de lent, *vents* pluriel de vent; et dans beaucoup d'autres noms. D'ailleurs les étrangers y trouveraient un grand avantage, en ce qu'il leur serait aisé de découvrir le singulier de ces noms à la vue de leur pluriel. Il y a plus, cette opération sera aussi infaillible que facile, si l'on conserve le *t* au pluriel, comme au singulier. Mais elle sera sujette à bien des erreurs, si l'on retranche cette lettre au pluriel, comme on voit cela dans les mots suivants, *romans* et *diamans* viennent des singuliers *roman* et *diamant*: *ignorans*, *vétérans*,

łącznik, *iest* słowo, wymawianie może ich rozróżnić takoż, bo w słowie *iest*, *e* iest otwarte, a *e* łącznika iest ścieśnione znamieniem prawém. Mówi się ieszcze i pisze się *iedynastego* miesiąca, *iedynastego* roku; lecz można mówić równie *iedynastego* miesiąca, *na iedynastey* karcie.

Łącznik *tak iest*, kiedy iest wzięty za rzeczownika iakoto: *tak iest i nie.* Wszystkie WPana *tak iest* nie przekonywaią mię.

Kiedy h ma przed sobą iedno r, lub t, nie zmienia bynaymniey brzmienia, i nic się do niego nie dodaie; oznacza tylko pochodzenie z greckiego, iako: w retoryka, sposób, arytmetyka i t. d. Potrzeba pisać podobnież zachowuiąc pochodzenie wyrazów łacińskich, cześć, ludzkość, filozof, chrześcianin i t. d.

Uwagi nad pisownią imion.

P. Restaut radzi sprowadzić imiona zakończone na (*ant i ent*), do prawidła powszechnego, i formować ich liczbę mnogą przez proste dodanie litery *s*, *budynek*, budynki, ogród śliczny, *ogrody śliczne*, rada roztropna, *rady roztropne*; zamiast zamieniania *t* na *s*, iakoto: *budowli, śliczni*, *roztropni*: podług reguły powszechnie przyiętey pisać, *rękawiczki* w liczbie mnogiey, od rękawiczka, *sta* liczby mnogiey od sto, *zęby* od zab; *powolni* liczby mnogiey od powolny, *wiatry* liczby mnogiey od wiatr, i w wielu innych wyrazach. Prócz tego cudzoziemcy znaleźliby w tym wielką korzyść, że im byłoby łacno odkryć liczbę poiedyńczą tych słów na widok liczby mnogiey. Nadto, ta operacya byłaby równie nieomylną iakoteż łacną, ieśli się zachowa *t* w liczbie mnogiey, iako też w poiedyńczey. Lecz będzie podległą wielu błędom, ieśli się wytnie t w liczbie mnogiey, iakoto widziemy w wyrazach następuiących, *romanse i dyamenty* pochodzą od liczb poiedyńczych

sont au singulier, *ignorant*, *vétéran*: *tyrans*, *courtisans*, *séduisans*, viennent de *tyran*, *courtisan*, *séduisant*. Comment pourrait-on deviner dans ce système que les singuliers de *romans* et *diamans*, sont *roman* et *diamant*; que ceux, de *courtisans et séduisans*, *sont courtisan et séduisant* etc.

Remarque. Les noms diminutifs par leurs terminaisons diminuent la signification d'un mot. Ex. Anon vient de l'âne, vermisseau, du ver. Le noms français diminuent communement par *petit*, et lorsqu'on parle des animaux on ajoute *jeune*, Ex. Une maison, une *petite* maison, un jardin, un *petit* jardin, un *jeune* (*petit* oiseau), on dit aussi aiglon, un arbrisseau, un levraut, un jardinet, maisonnette, oisillon.

Quelque, pronom conjonctif indéterminé quand il est joint ou avec un seul substantif, ou avec un adjectif suivi de son substantif est déclinable. *Quelques actions* que je fasse. *Quelques actions* éclatantes que je fasse.

Mais *quelque est adverbe* indéclinable, toutes les fois qu'il n'est point qu'avec un nom adjectif séparé de son substantif, comme: Avec le tems et la patience on apprivoise les animaux, *quelque feroces* qu'ils puissent être.

Adjectif *tout* est indéclinable, si cet adjectif est féminin ou masculin avant les noms qui commencent par une voyelle, comme: Les anciens philosophes *tout* éclairés qu'ils étaient, ignoraient les véritables causes de bien des effets naturels. *Tout* agréable et toute belle qu'est la campagne, on s'y ennuie, si l'on n'y trouve compagnie ou des livres. *Tout* ingrate qu'elle est. 2°. Lorsqu'il est pris dans la signification d'*entièrement*. Ils ont *tout* résolu de n'y plus retourner. Mais *tout* est déclinable, quand il est suivi d'un nom qui commence par une consonne, comme: Il y a eu des jeu-

romans i *dyament*; *nieznaiomi*, *weterani*, są w liczbie poiedyńczey, *niewiadomy*, *weteran*: *tyrani*, *dworzanie*, *zwodzący*, pochodzą od *tyran*, *dworzanin*, *zwodzący*. Jak będzie można poznać w tym układzie, że liczby poiedyńcze *romansów* i *dyamentów*, są (*roman* et *diamant*), że *dworzanie zwodzący*, są *dworzanin* (*courtisan*), *zwodzący* (*séduisant*), i t. d.

Uwaga. Imiona zdrobniałe przez swe zakończenia zmnieyszaią znaczenie wyrazu, *np.* osiołek pochodzi od osioł, robaczek od robak. Imiona francuzkie zmnieyszaią się pospolicie dodaiąc *mały*, a kiedy się mówi o zwierzętach, dodaie się *młody*, *np.* Dom, *mały* domek, ogród, ogródek, mały ptaszek; mówi się także oślątko, drzewko, zaiączek, ogródek, domek, ptaszek.

Jakiś, zaimek łączny nieokreślny, kiedy iest złączony albo z jednym rzeczownikiem, albo z przymiotnikiem, który ma po sobie rzeczownika, iest odmienny. *Jakiekolwiekbym czyny świetne działał.*

Lecz (*quelque*) *iest przysłówkiem*, ile razy iest tylko z jakim imieniem przymiotnym oddzielonym od swego rzeczownika, iako to: Z czasem i cierpliwością przyswaiaią się zwierzęta *iakkolwiek* są srogie.

Przymiotnik *wszystek* iest nieodmienny, ieśli ten przymiotnik iest żeńskiego lub męzkiego rodzaiu, przed imionami które się zaczynaią od samogłoski, iakoto: Filozofowie dawni *iakkolwiek* byli oświeconemi, nie znali prawdziwych przyczyn wielu rzeczy naturalnych. *Jakkolwiek* przyiemną i aczkolwiek piękną iest wieś, nudzimy się iednak, ieśli nie znayduiemy kompanii, albo xiążek. *Aczkolwiek* ona iest niewdzięczną, are: Kiedy iest wzięte w znaczeniu *zupełnie*. Oni *zupełnie* przedsięwzieli tam niepowracać. Lecz *cały* iest odmienny, kiedy ma po sobie imie, które się zaczyna od spółgłoski, iakoto: Byli tacy młodzieńcy, którzy

nes gens qui ont entendu d'eux-mêmes les propositions d'Euclides, *toutes* difficiles qu'elles sont. Les noms composés de deux mots, le dernier prend seulement l'*s* au pluriel. Ex. *Chef-d'oeuvres.*

2°. *Lettres doubles.*

Il entre dans beaucoup de mots français des consonnes doubles, comme: appeller, frapper.

Les consonnes qu'on double communement sont: *c*, *d*, *f*, *g*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *t*. Sans entrer dans un grand détail pour déterminer une règle sûre pour chacune de ces consonnes, quand il faut les écrire doubles, afin d'éviter des exceptions et des irrégularités qui ne serviraient qu'à charger la mémoire; on peut avancer comme une règle sûre pour les consonnes doubles qui sont au milieu des mots. Toutes les fois lorsqu'en épelant quelque mot, et après avoir fait une syllabe, on est obligé de se servir de la même consonne qui termine la première syllabe, pour faire une syllabe suivante; il *faut écrire les consonnes doubles*, comme: *C*, ac-clamer, ac-complir, ac-comoder, ac-cumuler, ac-créditer etc. *D*, ad-dition, adduction, etc. *G*, ag-graver, *F*, af-fliger, bouf-fi, affreux, af-fermer, of-frir, of-ficier. *L*, veil-ler, souil-ler, al-lumer, détail-ler, dépouil-ler, fouil-ler etc. *M*, com-me, com-mode, hom-me, im-mense, im-médiat, som-me, som-meil-ler, etc. *N*, conson-nes, person-né, in-nocence, don-ner, abandon-ner, hon-neur, han-neton etc. *P*, ap-plaudir, échap-per, frap-per, rap-porter, sup-porter, ap-porter, etc. *R*, ar-racher, cor-riger, fer-rer, gar-roter, hor-rible, ir-régulier, j'enver-rai, ser-rer, ver-rue etc. *S*, as-sembler, bais-ser, ces-ser, des-siner, es-sayer, glis-ser, haus-ser, pres-ser, etc. *T*, at-taquer, frot-ter, net-té, flat-ter, gratter etc.

Quant aux syllabes finales des noms tant sub-

zrozumieli zasady Euklidesa, *iakkolwiek* one są trudne. Imiona złożone ze dwóch wyrazów, bierze tylko ostatni wyraz *s* w liczbie mnogiey: *np. Przednie dzieła.*

2re: O literach podwóynych.

Wchodzą do wielu słów francuzkich zgłoski podwóyne, iakoto: wołać, uderzyć.

Spółgłoski które się podwaiaią zwyczaynie są: c, *d*, *f*, *g*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *t*. Niewchodząc w wielkie wyszczególnienie do ustanowienia reguły pewney dla każdey z tych spółgłosek, kiedy ich trzeba pisać podwóyne, końcem uniknienia wyiątków i zboczeń, które służą tylko do obciążenia pamięci; można podać regułę pewną na spółgłoski, które są we środku wyrazów. Ile razy syllabizuiąc iaki wyraz, i zrobiwszy syllabę, iesteśmy obowiązani użyć teyże samey spółgłoski, która kończy pierwszą syllabę, dla zrobienia syllaby następuiącey; *potrzeba pisać spółgłoski podwóyne.* iakoto: *C*, wykrzykiwać, spełnić, narządzić, zgromadzić, kredyt czynić i t. d. *D.* dodawanie, przyprowadzenie i t. d. *G.* obciążać. *F.* trapić, nadęty pychą, straszny, arędować, ofiarować, oficer. *L.* czuwać, zmazać, zapalić, wyszczególnić, odrzeć, trząść i t. d. *M.* iako, wygodny, człowiek, niezmierny, bezpośredni, summa, drzymać i t. d. *N.* spółgłoska, osoba, niewinność, dać, opuścić, cześć, chrząszcz. *P.* pochwalać, umknąć, uderzyć, odnieść, znosić, przynieść i t. d. *R.* wyrwać, poprawić, ukuć, krępować, okropny, nieregularny, poszlę, ściskać, brodawka i t. d. *S.* zgromadzać, zniżyć, przestać, rysować, doświadczać, ślizgać się, podwyższać, nalegać i t. d. *T.* napadać, wycierać, czystość, pochlebiać, drapać i t. d.

Co do syllab końcowych imion tak rzeczownych

stantifs qu'adjectifs, outre la règle ci-dessus établie, il faut encore faire bien attention aux genres; parce que presque tous les noms du genre masculin ne doublent pas leurs consonnes finales, et celles des noms du genre féminin, sont presque toujours doubles: en quoi facilite la connaissance de la formation des noms principalement adjectifs féminins du masculin.

3°. en, an.

En, fait toujours une voyelle nazale, lorsqu' il n'y a qu'un seul *n*, comme nous l'avons dit. par Ex. *En*fant, *En*chantement, *en*tétement, *en*semble, sci*en*ce, pati*en*ce, prud*en*ce etc. Mais la prononciation de la syllable *an*, sort toujours par l'ouverture de la bouche, comme on voit cela dans l'independ*an*ce, const*an*ce, vaill*an*ce, dev*an*t, m*an*ger, ais*an*ce, complais*an*ce, jouiss*an*ce, naiss*an*ce, m*an*quer, méfi*an*ce, vend*an*ge, mél*an*ge etc.

ARTICLE III.

De la ponctuation.

D. Qu'est-ce que la ponctuation?

R. C'est la manière de marquer, en écrivant, les endroits d'un discours où l'on doit s'arrêter, pour en distinguer les parties, ou pour reprendre haleine.

D. De quelles notes ou caractères se sert-on pour distinguer les parties du discours?

R. On se sert de la virgule (,) du point avec la virgule (;) des deux points (:) du point (.) du point interrogatif (?) du point admiratif (!) du parenthèse ( ) et du trait d'union, ou du tiret.

D. Que faut-il savoir avant l'explication de ces caractères?

R. Il faut savoir ce que c'est que Phrase et Periode. On appelle phrase ou proposition, une

iako przymiotnych, oprócz prawidła wyzey ustanowionego, trzeba ieszcze dawać wielką uwagę na rodzaie; gdyż prawie wszystkie imiona rodzaiu męzkiego niepodwaiaią swoich spółgłosek końcowych, a spółgłoski imion rodzaiu żeńskiego, są prawie zawsze podwóyne: w czém ułatwia poznanie formowanie imion szczególnie przymiotnych żeńskich z rodzaiu męzkiego.

5cie: en, an.

(*En*), czyni zawsze samogłoskę nosową, kiedy iest tylko ieden *n*, iakośmy to powiedzieli. *Np.* dziecię, oczarowanie, upor, razem, umieiętność, cierpliwość, roztropność i t. d. Wymawianie zaś syllaby (*an*), wychodzi zawsze przez otwartość gęby, iako to widzimy w niepodległość, stałość, męztwo, przed, ieść, wygoda, przypodobanie, używanie, urodzenie, chwycić, nieufność, zbieranie wina, mięszanina i t. d. *patrz text fran.*

ARTYKUŁ III.

O znamionach pisarskich.

P. Co to są znamiona pisarskie.

O. Jestto sposób oznaczania, pisząc mieysca mowy, gdzie powinniśmy się zatrzymać, dla rozróżnienia części, lub też żeby odetchnąć.

P. Jakich znaków albo charakterów używa się dla rozróżnienia części mowy?

O. Używamy komy (,) czyli przecinka, średnika (;) dwóch kropek (:), punktu (.) znaku zapytania (?), znaku zadziwienia (!) nawiasu () i łącznika.

P. Co potrzeba wiedzieć przed wytłumaczeniem tych znaków?

O. Potrzeba wiedzieć co to iest zdanie i okres. Nazywamy zdaniem albo propozycią, ciąg wyraz

suite de mots, qui contient un sujet et un attribut liés par un verbe. Toute phrase doit avoir au moins un sujet et un attribut.

D. Qu'est-ce qu'un sujet?

R. C'est un nom substantif ou un pronom, on l'apelle encore le nominatif du verbe.

D. Qu'est-ce que l'attribut?

R. C'est un nom adjectif qui s'accorde avec le sujet, comme avec son substantif, et qui est ordinairement exprimé par le verbe avec son régime. Ainsi dans cette phrase, le soleil gouverne les saisons; le soleil est le sujet, dont j'affirme quelque chose; et gouverne les saisons, est l'attribut, ou ce que j'affirme du soleil. Il y a trois sortes de phrases, savoir, la phrase simple, la phrase composée, et la phrase complexe.

D. Qu'est-ce que la phrase simple?

R. C'est celle qui n'a qu'un seul sujet et qu'un attribut, ou un seul nominatif et un seul verbe avec son régime, comme: Le soleil éclaire la lune.

Q. Qu'est-ce qua la phrase composée?

C'est celle qui a ou plusieurs sujets et un attribut, ou un sujet et plusieurs attributs, ou plusieurs sujets et plusieurs attributs, comme:

1°. La lune et les autres planètes reçoivent leur lumière du soleil.

2°. Alexandre a été le plus généreux de tous les rois, et le vainqueur de Darius.

3°. L'histoire, la Géographie, la musique, la Grammaire sont des sciences et des arts, qui convient aux dames d'étudier.

D. Qu'est-ce que la phrase complexe?

R. Est celle qui n'a proprement qu'un sujet et qu'un attribut; mais dont le sujet ou l'attribut,

zów, który zamyka przedmiot (czyli przypadek 1) i imie przymiotne spoione słowem. Każde zdanie powinno mieć przynaymniey ieden przedmiot i przymiot.

P. Co to iest przedmiot?

O. Jestto imie rzeczowne lub zaimek, nazywaią go ieszcze przypadkiem 1szym słowa.

P. Co to iest przymiot?

O. Jestto imie przymiótne, które się zgadza z przedmiotem, iako ze swoim rzeczownikiem, wyraża się zwyczaynie przez słowo ze swoim rządem. Tak w tym zdaniu, słońce rozrządza porami roku; słońce iest przedmiotem, o którym cóś twierdzę; a rządzi porami, iest przymiotem, albo to co twierdzę o słońcu. Są trzy gatunki zdań, to iest zdanie proste, zdanie składane i zdanie uboczne zamykaiące.

P. Co to iest zdanie proste?

O. Jestto, które ma tylko ieden przedmiot i ieden przymiot, albo ieden przypadek pierwszy i iedne słowo ze swoim rządem, iakoto: Słońce oświeca xiężyc.

P. Co to iest zdanie składane?

O. Jestto, które ma albo wiele przedmiotów, a ieden przymiot, albo ieden przedmiot, a wiele przymiotów, lubteż wiele przedmiotów i wiele przymiotów, iakoto:

1e: Xiężyc i inne planety odbieraią swe światło od słońca.

2e: Alexander był nayszlachetnieyszym ze wszystkich królów, i zwycięzcą Daryusza.

3e: Historya, geografia, muzyka, grammatyka są umieiętności i sztuki, które przystoią kobitom uczyć się.

P. Co iest zdanie podwóyne?

O. Jestto, które ma właściwie tylko ieden przedmiot i ieden przymiot; lecz którego przedmiot lub

ou tous les deux ensemble, remferment d'autres phrases qui les modifient, et y ajoutent quelques circonstances, qui s'apellent phrases incidentes. Comme quand Jesus-Christ dit: Celui qui fera la volonté de mon père, *qui est dans le ciel*, entrera dans le royaume des cieux.

D. Qu'est-ce que la période?

R. La période est un assemblage de plusieurs phrases ou simples, ou composées, ou complexes, dépendantes les unes des autres, et liées ensemble par des conjonctions pour faire un sens complet et ne former qu'un seul tout. Et c'est ici qu'on met un point. (.) Les parties qui composent une période ou une proposition, sont appellés les membres ou phrases, qui sont séparées par les virgules (,) comme: Il faut satisfaire à la justice de Dieu dans ce monde, ou s'attendre à en éprouver toute sa rigueur dans l'autre.

D. Quel est l'usage du point avec la virgule?

R. Le point avec la virgule s'emploie ordinairement pour séparer les principaux membres, quand ils sont longs, ou lorsqu'ils étaient déjà séparés par des virgules. Comme, Il faut autant qu'on peut obliger tout le monde; parce qu'on a souvent besoin d'un plus petit que soi.

D. Qu'est-ce que les deux points?

R. Les *deux point* different peu du point avec virgule: ils se mettent après une phrase finie, mais suivie d'une autre qui sert ou à l'éclaircir, ou à l'etendre. Exemples:

Que notre piété soit sincère et solide:
Ne faisons point un art de la dévotion;
Mais qu'à ses mouvements la prudence préside:
Chacun doit être saint dans sa condition.

D. Qu'est-ce que le point interrogatif?

R. Il se met à la fin d'une phrase qui exprime

przymiot, lub też obydwa razem, zamykaią inne zdania, które objaśniaią i dodaią iakie okoliczności, a które nazywaią się zdaniami ubocznemi, iakoto: Kiedy Chrystus Pan mówi: Ten, który czynić będzie wolę mego oyca, *który iest w niebiesiech*, wniydzie do królestwa niebieskiego.

P. Co to iest okres?

O. Okres iest to zebranie wielu zdań, albo prostych, albo złożonych, albo też ubocznych, zależących iednych od drugich, i związanych razem spoynikami dla zrobienia sensu zupełnego, i ułożenia iedney całości, i tu kładnie się kropka, czyli punkt (.) Części, które składaią okres, albo *propozycyą*, są nazwane członkami, albo zdaniami, które się przedzielaią komami, czyli przecinkami (,) iakoto: Potrzeba zadosyć uczynić sprawiedliwości Boskiey na tym świecie, albo się spodziewać całey iego surowości na drugim.

P. Jakie iest użycie średnika?

O. Średnik używa się zwyczaynie dla rozdzielenia głównych członków, kiedy są długie, albo kiedy iuż były oddzielone przecinkami, iako to: Potrzeba, tyle ile można, zobowiązywać wszystkich; albowiem potrzebuiemy często mnieyszego od siebie.

P. Co to są dwa punkta?

O. Dwukropek mało się różni od przecinka: kładnie się po zdaniu ukończoném, lecz po którym idzie drugie, które służy albo do objaśnienia onego, albo do rozszerzenia. Przykłady:

Niech twoia pobożność będzie szczerą i trwałą:
Nieróbmy bynaymniey sztuki z nabożeństwa;
Lecz niech roztropność przewodniczy iey poruszeniom:
Każdy powinien bydź świętym w swoim stanie.

P. Co iest znak pytania?

N. Kładnie się on na końcu zdania, które wy-

une interrogation. Qui fit jamais de si grandes choses? Qui les dit avec plus de retenue?

D. Quel est l'usage du point admiratif?

Il se met à la fin d'une phrase qui exprime une admiration, ou une exclamation, comme: Qu'un ami véritable est une douce chose.

D. Quel est l'usage de la parenthèse?

R. La parenthèse, est figurée par deux espèces de crochets ( ), qui renferment un petit nombre de paroles qui n'appartiennent au discours, comme: Qui fournira à mes yeux (dit le prophète Jéremie) une fontaine de larmes, pour pleurer les malheurs de Jerusalem?

D. Quel est l'usage du trait d'union, ou du tiret?

R. On le met entre le verbe et le pronom personnel qui se trouve après le verbe: ce qui arrive dans plusieurs cas.

1°. Quand la phrase interroge, comme nous l'avons vu dans les conjugaisons. *Veut-il* venir? *Croit-elle* se moquer de moi? etc.

2°. Dans certaines phrases où le verbe est précédé des adverbes *aussi*, *peut-être*, *du moins*, *au moins*, *en vain*, *à peine*. Ex. Aussi *reconnut-il* sa faute. *Aussi reçut-il* la récompense qu'il méritait. *Peut-être arriverez-vous* trop tard. *Du moins*, *ou au moins lui dirai-je* ce qui j'ai sur le coeur. *En vain voudrait-on* m'en détourner. *A peine étaient-ils* revenus, qu'ils sont obligés de partir de nouveau.

3°. Dans d'autres phrases où le pronom personnel réjetté aprés le verbe, tient lieu des conjonctions *quoique*, *quand même*, que l'on omet avant le verbe: ou lorsqu'on marque un souhait. *Dût-il* m'en coûter la vie: cest-à-dire, quoi qu'il m'en dût etc. ou, quand même il m'en devrait coûter la vie. *Puis-*

raża zapytanie. Któż działał kiedy tak wielkie rzeczy? Kto one opowiadał z większą wstrzemięźliwością?

P. Kiedy się używa wykrzyknik?

O. On się kładnie na końcu zdania, które wyraża podziwienie, albo wykrzyknienie, iakoto: Jak przyiaciel prawdziwy iest słodką rzeczą!

P. Jakie iest użycie nawiasu?

O. Nawias oznacza się dwóma liniykami () krzywemi, które zamykaią pewną liczbę słów nie należących do mowy, iakoto: Kto dostarczy moim oczom (mówi Prorok Jeremiasz) zródła łez, abym opłakiwał nieszczęścia Jerozolimy.

P. Jakie iest użycie łacznika?

O. Kładnie się on między słowem i zaimkiem osobistym, ile razy zaimek osobisty znayduie się po słowie: co się zdarza w wielu przypadkach.

1e. Kiedy zdanie iest z pytaniem iakeśmy to widzieli w czasowaniach słów, *Czy on chce* przyyść? *Czyż ona* mniema szydzić ze mnie?

2e. W pewnych zdaniach, w których słowo iest poprzedzone od przysłowków; *także*, *może*, *przynaymniey*, *naprózno*, *ledwie*. *Prz.* Także uznał swóy błąd. *Takąż odebrał* nagrodę iaką zasłużył. *Może WPan przyiedziesz* bardzo późno. *Przynaymniey mu powiem* to co mam na sercu. Naprózno chcianoby mię od tego odwrócić. *Ledwie powrócili*, i są obowiązani iechać znowu.

3e. W innych zdaniach, w których zaimek osobisty przełożony po słowie, zastępuie mieysce łączników *chociaż*, chociażby *nawet*, które się opuszczaią przed słowem: albo gdy się wyraża życzenie *Chociażby mi to miało* kosztować życie. To iest tak: *patrz text fran*: albo też, chociażby mi to miało ko-

siez-vous réussir c'est-à dire, je souhaite que vous réussissiez.

Puissiez-vous n'obtenir que du poison détestables flatteurs.

4. Lorsqu'en rapportant les paroles de quelqu'un, on met entre deux virgules. Ex: Après un long silence, *dit-il*, *répondirent-ils*, *s'écrièrent-elles*, etc.

5°. Quand le pronom personnel *il*, ou *elle*, est après une troisième personne du singulier terminée par une voyelle, on ajoute un *t*, entre le verbe et le pronom avec deux traits d'union, un avant le *t*, et l'autre après. Ainsi on écrit, Aime-t-il l'étude? A-*t*-il lu? Joue-*t*-elle? Profitera-*t*-il de nos avis? Alla-*t*-elle à la campagne? etc.

6°. Toutes les fois que les personnes de l'impératif sont suivies d'un pronom conjonctif, on les joint par le tiret. Réjouis-*toi*: donnez-*moi*: repentons-*nous*: souvenez-*vous*: aimez-*nous*: répondez *lui*: voyons-*le*: cherchez-*la*: écrivez-*leur*: allez-*y*: prenez-*en* mangez-*en*: etc.

7°. Si le pronom conjonctif était suivi d'un autre pronom conjonctif, il faudrait encore joindre les deux pronoms par le trait d'union. Montrez-*le*-moi fiez-vous-*y*, envoyez-nous-*en*, rendez-*les*-lui, allons-nous-*en* etc.

8°. On se sert encore du trait d'union, quand le pronom démonstratif *ce*, est après les troisièmes personnes du verbe *être*, et q'il ne s'accorde pas avec le substantif suivant: Est-*ce* à vous de commencer? Qu'est-*ce* que la Philosophie? Sont-*ce* vos livres? Est-*ce* vous? etc.

9° Quand les adverbes de lieu *ci*, *là*, *ça*, sont joints à quelques mots que ce soit. Celui-*ci*, celle-*là*, cet homme-*ci*, cette femme-*là*, *là*-haut, *ci*-dessus, *ci*-dessous, venez-*çà* etc.

10°. Quand deux ou trois mots sont tellemen

sztować życie. *Oby WPanu się udało*, toiest: życzę, aby się WPanu udało.

O gdybyście tylko otrzymali truciznę obrzydli pochlebcy.

4e. Kiedy przytaczamy słowa czyieś, które się kładą między dwóma przecinkami. Prz: Po długim milczeniu, *rzekł*, *odpowiedzieli*, *zawołały*. i t. d.

5e. Kiedy zaimek osobisty *on*, lub *ona*, iest po 3 osobie liczby poiedyńczey zakończoney samogłoską, dadaie się iedno *t*, między słowem i zaimkiem z dwóma łącznikami ieden przed *t*, a drugi po. Tak się pisze, Czy on kocha naukę? Czy czytał? Czy ona gra? Czy on zkorzysta z naszych uwag? Czy ona wyiechała na wieś? i t. d.

6e. Ile razy osoby trybu rozkazuiącego maią po sobie zaimek łączący, spaiaią go łącznikiem. Ciesz się: day *mi* żałuymy: pamiętaymy: kochay *nas*: odpowiedź *mu*: patrz *go*: szukay *iey*: napisz *im*: idź *tam*: weź *z tego*: iedź *z tego* i t. d.

7e. Jeśli zaimek łączący ma po sobie drugi zaimek łączący się, potrzeba ieszcze złączyć obydwa zaimki łącznikiem. Pokaż mi *go*: zawierz Pan *w tym*: przyszli nam *z tego*, odday *ie* mu, odeydźmy i t. d.

8e. Używamy ieszcze łącznika, kiedy zaimek pokazuiący *to*, iest po trzecich osobach słowa *bydź*, i kiedy się on niezgadza z następuiącym rzeczownikiem. Czyż to WPanu zaczynać? Co to iest filozofia? Czy to WPana xiążki? Czy to WPan? i t. d.

9e. Kiedy przysłowki mieysca, *tu*, *tam*, *tak*, są dodane do iakiego bądź słowa: Ten *tu*, ta *tam*, ten *tu* człowiek, tam *ta* kobiéta, *tam* wysoko, *tu* wyżey, tu niżey, chodź *sam* i t. d.

10e. Kiedy dwa albo trzy wyrazy są tak złą-

joints ensemble, qu'il n'en fassent plus qu'un, comme: quelques-uns, chef-d'oeuvre, peut-être, avant-coureur, tout-à-fait, etc.

11°. Enfin en partageant les syllabes d'un mot, il faut éviter de faire ce partage avant *l* mouillée, avant ou après *y*, ainsi la section ne vaudrait rien, bou illon, travail ler, emplo-yer.

On compte encore, l'Apostille ou les Guillemets („), l'Astérisque ou le Renvoi (*), (a), et les Points d'omission (.....)

Lettres majuscules ou capitales.

C'est ainsi qu'on appelle les grandes lettres. Elles se mettent toujours au commencement d'un discours, 2°. Du point. 3°. Au commencement des noms propres de Dieu, d'anges, d'hommes, de royaumes, provinces, villes, bourgs, villages, châteaux, mers, fleuves, et rivières, 4°. Au commencement des mots de sciences et de charges.

On appelle *aliena*, recommencer une nouvelle ligne, quoique la précédente ne soit pas entiérement remplie.

ARTICLE IV.

De la prononciation.

D. Qu'est-ce que la prononciation?

R. C'est la manière d'articuler de vive voix, distinctement, et suivant les règles, ou conformément à l'usage, tous les mots et toutes les lettres d'une langue. Le font de la prononciation française s'apprend en même tems que l'on apprend à lire: on fait donc très bien lorsqu'on commence enseigner aux enfants la lecture par épeler.

Il y a en français deux prononciations différentes; l'une pour le discours soutenu, et l'autre pour la prose commune et pour le discours ordinaire.

czone razem, że tylko robią ieden, iakoto: niektorzy, przednie dzieło, pono, może bydź, przed posłaniec, wcale.

11e. Nakoniec podzielaiąc syllaby iakiego wyrazu, potrzeba unikać robić ten podział przed *l* miękkiem, *przed*, i *po* y ypsylon. Takie przedzielenie byłoby nic warte, *patrz text fran.*

Liczą ieszcze Cudzysłów („), Odsyłacz (*), (a), i Punkta czyli kropki upuszczenia (....)

Litery uielkie.

Tak się nazywaią wielkie litery. One się kładną zawsze na początku mowy. 2re: Od punktu 3cie: Na początku wyrazow właściwych Boga, aniołow, ludzi, królestw, prowincyi, miast, miasteczek, wsi, zamków, morz, rzek wielkich i rzeczułek, 4te: na początku wyrazów umieiętności i urzędow.

Nazywa się *aliena*, zacząć nowy wiersz, chociaż pierwszy nie iest zupełnie napełniony.

ARTYKUŁ IV.

O wymawianiu.

P. Co to iest wymawianie?

O. Jestto sposób wyrażenia żywym głosem wyraźnie, i podług prawideł, albo podług zwyczaiu wszystkie wyrazy i wszystkie litery iakiego języka. Zasady wymawiania francuzkiego uczemy się w tymże samym czasie kiedy się uczemy czytać: czynią więc bardzo dobrze ci, którzy zaczynaią uczyć dzieci czytać od syllabizowania.

Są we francuzczyznie dwie pronouncyacye różne; iedna do wierszów i mów ciągłych, a druga do prozy zwyczayney i do rozmów pospolitych.

Dans les vers et dans le discours soutenu, c'est-à-dire, dans lés discours prononcés en chaire, au barreau ou en d'autres occasions qui demand nt de la gravité et de la noblesse, on prononce la plûpart des lettres dans une phrase qui sont à la fin des mots, quand les mots suivants commencent par une voyelle ou par une *h*, non aspirée. à l'exception, de *et*, *non*.

1°. L'*e* dans les monosyllabes *je*, *le*, *me*, *te*, *se*, *que*, *ne*, *de*, *ce*, est très ouvert, et on les prononce comme s'il y avait *meu*, *jeu*, *leu*, *teu*, *seu*, *neu*, pour les distinguer du nombre pluriel où l'*e* est ouvert, *mes*, *tes*, *ses*, *les*.

Remarque. Dans les mots terminés en *et*, *e*, se prononce avec l'accent grave, Ex. *trajet*, *objet*, *sujet*, ect.

2°. Ils, pronom au pluriel se prononce comme ils aiment, *i zem*.

3°. Le mois août, se prononce dans une seule syllabe saus *a*, comme s'il y avait, le mois d'*oût*.

4°. Les pronoms possesifs votre, notre, prennent l'accent circonflexe lorsqu' ils sont pronoms absolus, comme: le nôtre, la nôtre.

5°. *C*, se prononce partout à la fin des mots qui sont terminés par un seul c, à l'exception *donc*, *franc*, *blanc*, *estomac*, *tobac*, *almanach*, *tronc*, *croc*, *échecs*, *du porc*, *jonc*, *aisenic*.

6°. Sept, prononcez comme *cette*, cinq, coq, comme *cink*, *cok*, vingt, *vin*.

7°. Dans les mots suivants *condamner*, *solomnel*, *autonme*, *m*, se prononce comme *n*, et l'on dit *condanner*, etc.

8°. Dans les mots *compter*, *compte*, *baptême baptiser*, *p*, ne se prononce pas: lisez *conter*, *conte* etc.

9°. Dans les mots *dessus*, *dessous*, *cependant*, *acheter*, *chemin*, *second*, *demande*, *petit*, *cheval*, *cheveux*, *chemise*, *et dans* *beaucoup* d'autres noms l'*e*

W wierszach i w mowie ciągłey, toiest: w mowach miewanych z ambon, w kancellaryach albo w innych zdarzeniach, które wymagaią powagi i szlachetności, wymawiaią się po większey części litery które są na końcu wyrazów, w jednem zdaniu, kiedy wyrazy następuiące zaczynaią się od samogłoski, albo od *h* niebrzmiącego, wyiąwszy *i*, i *nie*.

1e. *E* w tych iednosyllabach, *je*, *le*, *me*, *te*, *se*, *que*, *ne*, *de*, *ce*, iest bardzo otwarte, wymawiaią się iak gdyby było *jeu*, *leu*, *meu*, *teu*, *seu*, żeby rozróżnić ich od liczby poiedyńczey, w którey *E* iest otwarte: *mes*, *tes*, *ses*, *les*.

Uwaga. W imionach zakończonych na *et*, *e*, wymawia się iak gdyby było ze znamieniem lewém. *np.* przeiazd, przedmiot, zamiar, i t. d.

2e. *Ils*, zaimek liczby mnogiey wymawia się iak *i*, ils aiment, *i zem.*

3e. Miesiąc Sierpień, wymawia się w iedney syllabie bez *a*, iak gdyby było, miesiąc u.

4e. Zaimki dzierżawcze, nasz, wasz, biorą znamie daszka, kiedy są zaimkami niełączącemi się, iakoto: nasz, nasza, le nôtre, la nôtre.

5e. *C*, wymawia się wszędzie na końcu wyrazów iak *k*, wyiąwszy *więc*, *szczéry*, *biały*, *żołądek*, *tabaka*, *kalendarz*, *pień*, *hak*, *szachy*, *świnina*, *trzscina*, *arszenik*.

6e. Siedm, wymawiay iak *set*, pięć, kokut, iak *sęk*, *kok*, vingt, *vin*.

7e. W wyrazach następuiących *potępić*, *uroczysty*, *iesień*, *m*, wymawiaią iak *n*, i mówi się *condanner*, *i t. d.*

8e. W wyrazach *liczyć*, *rachunek*, *chrzest*, *chrzcić*, *p*, nie wymawia się, czytay: *conter*, *conte*, *i t. d*

9e. W wyrazach *nad*, *pod*, *iednak*, *kupować*, *droga*, *drugi*, *pytanie*, *mały*, *koń*, *włosy*, *koszula* i w wielu innych imionach *e*, bez znamienia iest zupełnie

sans accent est tout-à-fait muet, et l'on prononce *dssus*, *scond*, etc. 2°. Presque dans tous les adverbes, l'*e* est muet, Ex. uniquement, noblement, justement, etc.

Des syllabes qui sont longues.

Il y a dans la langue française, comme dans celle des latins, des syllabes qu'il faut absolument prolonger dans le discours. Voilà les règles générales des syllabes longues.

1°. Les noms terminés en *x*, *z*, Ex. *le prix*, *le nez*.

2°. Les noms terminés en *aut*, *eau*, *eu*, *oeu*, *ou*, et suivis de quelque consonne que se soit, par Ex. *haut*, *beau*, *feu*, *oeuf*, *jaloux*.

3°. Lorsque les voyelles sont marquées avec l'accent circonflexe, comme *goût*.

4°. Lorsque les noms sont terminés en *om*, *on*, suivis encore de quelque consonne, comme *prompt*, *rond* etc.

Pénultièmes syllabes sont longues.

1°. Lorsque les syllables pénultièmes sont suivies d'un *e* muet, comme: *aimée*, *la vie*, *la joie*.

2°. Lorsqu'elles sont marquées par l'accent circonflexe, Ex. *hôte*, *la tête*, *je prête*, *nous donnâmes*, etc.

3°. Lorsque les diphtongues *au*, *eau*, *eu*, *oeu*, *ou*, diviennent les syllabes pénultièmes, comme: *autre beaucoup*, *une heure*, *chef d'oeuvre*, *outre*.

4°. Lorsqu'enfin les mots ont les terminaisons suivantes.

acle. Oracle *wyrok.*
adre. Quadre *rama*, *kwadrat.*
aise. Fadaise *błazeństwo.*
ase. Base *podstawa.*
euse. Causeuse *świegotka.*

On peut distinguer les troisièmes personnes d'a-

nieme, i wymawia się *dsu*, *zgon* i t. d. 2*e*. Prawie we wszystkich przysłówkach *e* iest nieme, np. *iedynie*, *szlachetnie*, *sprawiedliwie*, i t. d. Patrz text fran.

O syllabach długich.

Są w ięzyku francuzkim iako i w łacińskim syllaby, które trzeba koniecznie przeciągać w mowie. Oto reguły powszechne syllab długich.

1*e*. Imiona zakończone na *x*, *z*, np. *cena*, *nos*.

2*e*. Imiona zakończone na *au*, *eau*, *eu*, *oeu*, *ou*, po których następuie iakakolwiek spółgłoska, *np*. *wysoki*, *piękny*, *ogień*, *iayko*, *zazdrośny*, i t. d.

3*e*. Kiedy samogłoski są oznaczone znamieniem daszkowém, *np*. *smak*.

4*e*. Kiedy imiona są zakończone na *om*, *on*, po których ieszcze znayduie się iaka współgłoska, *np*. *porywczy*, *okrągły*.

Przedostatnie syllaby są długie.

1*e*. Kiedy syllaby przedostatnie maią po sobie *e* nieme, iakoto: *kochana*, *życie*, *radość*. patrz text fran.

2*e*. Kiedy one są oznaczone znamieniem daszkowém, *np*. *gość*, *głowa*, *pożyczam*, *daliśmy*.

3*e*. Kiedy dwugłoski *au*, *eau*, *eu*, *oeu*, *ou*, są syllabami przedostatniemi, iakoto: *inny*, *wiele*, *godzina*, *wybor dzieł*, *prócz*.

4*e*. Kiedy nakoniec wyrazy maią zakończenie następuiące, patrz text fran.

oise. Framboise *malina*.
ose. Chose *rzecz*.
èse. Thèse *założenie*.
ôme. Dôme *kopuła*.
ûse. Mûse *muza*.

Można rozróżnić trzecię osoby od przysłówków

vec les adverbes qui se terminent également en *ent*, que l'*e* des adverbes est la plûpart marqué par l'accent aigu. Ex. *différent*, *modérement* etc.

Oi, dans les noms propres et dans tous les tems imparfaits se prononce comme *è* ouvert, dans les autres mots comme *oa*. Excepté, connoître, paroître et leurs composés; monnoye, foible, foiblesse, dont *oi*, a le son d'un *e* ouvert.

Oi, oint, iont, ne font qu'une syllabe en prose.

M. Restaut dit dans sa Grammaire page 456. „Rien n'est plus désagréable que la prononciation vicieuse que l'on substitue très-communement à celle de l'mouillée, que l'on prononce dans fille, oreille, feuille, paille, Versailles, etc. Comme s'il y avait *fye*, *oreye*, *feuye*, *paye*, *Versayes* etc. Ce défaut n'est pas moins ordinaire à Paris que dans les Provinces: et il ne paraît pas que l'on ait beaucoup d'attention à rompre de bonne heure dans les enfants une habitude dont ils ont honte quand ils entrent dans le monde, et dont il est rare qu'ils se défassent aisement.“

Remarque. *ai* devant une *l*, a le son d'un *a*, par Ex. *travail*, *éventail*, etc.

Nous avons dit que la diphtongue *ai* dans les tems terminés par *ais*, et partout ailleurs, doit se prononcer comme l'*è* ouvert bref, mais dans les tems définis simples et les futurs simples, qui se terminent en *ai*, cette diphtongue doit se prononcer comme l'*é* fermé, Ex. *je donnai*, *je rendrai*, etc.

A, devant un y grèc et ï avec deux points, se prononce comme deux lettres séparement i e *pays*, *payer*, *païen*, etc.

L'*e* muet, lorsqu'il est à la fin d'un mot, et que le mot suivant commence par une consonne se prononce dans les vers. Ex. Des dons exterieurs

które się kończą równie na *ent*, że *e*, przysłówków iest oznaczone po większey części znamieniem prawém. *np. różnie*, *umiarkowanie*, patrz text fran.

Oi, w imionach właściwych i we wszystkich czasach niedokonanych, wymawia się iak *è* otwarte, w innych zaś wyrazach iak *oa*, wyiąwszy znać, pokazać się i ich złożone; moneta, słaby, słabość, których *oi*, brzmi iak *è* otwarte.

Oi, oint, iont, czynią tylko iedną syllabę.

Pan Restaut mówi w swoiey Grammatyce, kar: 456. „Nic nie ma nieprzyiemnieyszego iako wymawianie fałszywe iakie nadaią bardzo pospolicie brzmieniu *l* miękkiemu, wymawiając w wyrazach córka, ucho, liście, słoma, Wersal, i t. d. iak gdyby było *fy*, *orey*, *fey*, *pay*, *Wersay i t. d.* Ta nieprzyzwoitość iest niemniey zwyczayną w Paryżu iako i po Prowincyach; i pokaznie się że nie maią dosyć baczności aby poprawiać wcześnie w dzieciach nałog, z którego się wstydzą kiedy wychodzą na świat, a od którego bardzo iest rzadko żeby się oduczyły.“

Uwaga. *Ai* przed *l* brzmi iak *a*, *np. traval* praca, *évental* wachlerz, i t. d.

Mówiliśmy, że dwógłoska *ai* w czasach zakończonych na *ais*, i wszędzie indziey wymawiaią się iak *è* otwarte krótkie, lecz w czasach przeszłych prostych które się kończą na *ai*, ta dwógłoska powinna się wymawiać iak *é* ściśnione, *np. dalem*, *oddam*, i t. d.

A, przed *y*, i przed ï z dwóma kropkami wymawia się iak dwie litery osobne *e*, *i*, *np. pei* kray, *peien* poganin, i t. d.

E nieme, kiedy iest na końcu wyrazu, i kiedy wyraz następuiący zaczyna się od spółgłoski, wymawia się w wierszach. *np.* Darow zewnętrznych

uniformité lasse. Mais l'esprit a toujours *une nouvelle grâce.*

Les mots *une nouvelle*, doivent être prononcés dans ce vers comme faisant cinq syllabes. Dans la prose au contraire, *une nouvelle*, ne font que trois syllabes.

Dans la prose les voyelles, *ia*, *ie*, *io*, *ian*, *ion*, etc. ne forment ordinairement qu'une syllabe. Dans les vers elles en forment presque toujours deux. C'est ce que l'on voit dans les vers suivants, qui sont de douze syllabes, ou de six pieds.

A peu de *passion* suffit peu de richesse.

Connaissez l'homme à fond, *étudiez* son coeur.

Il est un heureux choix de mots *harmonieux*.

Fuyez des mauvais sons le concours *odieux*.

Passion et *odieux*, ne sont que de deux syllabes dans la prose ; ici ils sont de trois syllabes. De même *étudiez*, *harmonieux*. (a)

Remarque. Dans les noms propres latins on prononce *s*, à la fin des mots. comme: *Titus*, *Brutus*, etc. *R*, se prononce à la fin dans ces mots, *le fer*, *la mer*. *F*, se prononce toujours à la fin des mots: excepté *la clef.*

Suppressions élegantes:

1°. Quand il n'y a point d'équivoque à craindre, on supprime certains mots qui peuvent aisement se suppléer. La diction par ce moyen est plus vive. Ainsi au-lieu de dire:

Quand l'assemblée fut finie, chacun se retira chez soi.

Que le peuple est heureux qu'un sage roi gouverne !

(a) Voyez la Grammaire de M. Vailly.

iednostayność się przykrzy. Lecz rozum miewa zawsze nową przyiemność.

Wyrazy (*une nouvelle*), powinny bydź wymawiane w tym wierszu, iak gdyby czyniły pięć syllab. W prozie przeciwnie, (*une nouvelle*), czynią tylko trzy syllaby.

W prozie syllaby *ia*, *ie*, *ion*, *ian*, *ion*, i t. d. czynią zwyczaynie iedną syllabę. W wierszach czynią zawsze prawie dwie. Co się daie widzieć w wierszach następuiącycych, które są ze dwunastu syllab, albo z sześciu miar.

Małey *żądzy* wystarcza małe bogactwo.

Poznawszy człowieka z gruntu *doświadczay* iego serca.

Bywa iakiś szczęśliwy wybor wyrazow zgodnie brzmiących.

Chroń się złych dzwięków zbiegu *przykrego*.

(*Passion et odieux*), czynią tylko dwie syllaby w prozie; tu są trzy syllabne. Toż samo (*étudiez*, *harmonieux*) (a)

Uwaga. W imionach właściwych łacińskich wymawia się *s*, na końcu wyrazow, iakoto. *Titus*. *Brutus*. i t. d. *R*, wymawia się na końcu w tych wyrazach, *żelazo*, *morze*. *F*, wymawia zawsze na końcu wyrazow: wyiąwszy *klucz*.

Wyrzutnie piękne.

1e. Kiedy się nie można oboiętnego znaczenia obawiać, zamilczaią się niektóre wyrazy których się łacno można domyśleć. Mowa przez to bywa żywsza. I tak zamiast coby się mówiło:

Gdy się zgromadzenie skończyło, każdy odszedł do siebie.

Jakże narod iest szczęśliwy, którym mądry Król rządzi!

(a) Patrz Gramm. P. Wailly.

Il vaut mieux dire: L'assemblée finie etc. Heureux le peuple qu'un sage roi gouverne! Notre loi ne juge personne sans l'avoir entendu, et *sans avoir* examiné ses actions.

On dit mieux; notre loi ne juge personne sans l'avoir entendu et examiné ect.

Il n'y a rien de plus ennuyant. Rien n'est plus ennuyant.

2°. On ne répète pas le verbe auxiliaire *avoir* dans le même tems, comme: Il a pris des villes, conquis des provinces; subjugué des nations entieres, au-lieu de dire, il a pris des villes, il a conquis des provinces et il a subjugué des etc.

Remarque. Mais le verbe *être* dans les tems composés doit être répété comme: Il s'est acquis une estime générale, et s'est rendu célèbre. On voit ici qu'on peut omettre aussi les pronoms personnels, avant les mêmes tems et les mêmes personnes, dans la même phrase.

3°. Les conjonctions composées de *que*, ou suivies de la préposition *de*, ne se répètent guère dans la même phrase, on répète seulement, *que*, ou *de*. En ce cas au-lieu de répéter, *si*, *quand*, *comme*, on emploie aussi *que*.

Exemples. Scipion ne fit aucune acquisition, *quoiqu'il* eût été le maître de Carthage *et qu'il* eût enrichi ses soldats plus qu'aucun autre Général.

On fait bien des fautes *lorsqu'on* est jeune et *qu*'on ne prend conseil que de soi-même.

Si vous aimiez Dieu et *que* vous observiez sa loi, vous jouirez d'un bonheur éternel.

Quand un homme est livré à ses passions, et *qu*'il est connu pour ce qu'il est, il vit sans honneur; et ceux qui le flattent en apparence le méprisent en effet.

Lepiey iest powiedzieć. Po skończeniu zgromadzenia i t. d. Szczęśliwy to narod, którym mądry Król rządzi! Nasze prawo nie sądzi nikogo nie wysłuchawszy go, i nie wyexaminowawszy.

Mówi się lepiey tak. Patrz text fran.

Nie masz nic nudnieyszego. Nic nudnieyszego.

2e. Nie powtarza się słowo posiłkowe (*avoir*) w tymże samym czasie, iakoto: Podobywał miasta, zawoiował prowincye, popodbijał narody całe. Zamiast mówienia tak: patrz text fran.

Uwaga. Lecz słowo (*être*), w czasach złożonych powinno bydź powtarzane, iakoto: Zjednał sobie szacunek powszechny, i zrobił się sławnym. Widać tu, że można opuścić także zaimki osobiste, przed tymże samym czasem i temiż samemi osobami; w jednémże zdaniu.

3e. Spóyniki złożone z (*que*), albo maiące po sobie przyimek (*de*), nie powtarzaią się wcale w tém samém zdaniu, powtarza się tylko (*que*), albo (*de*). W témże zdarzeniu zamiast powtórzenia (*si*) *ieśli*, (*quand*) *kiedy*, *iako*, używaią także (*que*).

Prz. Scypion nie zrobił sobie żadnego nabytku, *lubo* był zwycięzcą Kartaginy i *lubo* zbogacił swych żołnierzy więcey niżeli iaki inny Jenerał.

Popełniamy wiele błędow *kiedy* iesteśmy młodymi, i *gdy* nie zaciągamy rady, tylko od siebie samych.

Jeśli będziesz kochał Boga, i ieżeli zachowasz Jego przykazanie, używać będziesz szczęścia wiecznego.

Kiedy człowiek iest poddany swoim namiętnościom, i uznany za to czém iest, żyie bez sławy, i ci co mu pochlebiaią na pozor, gardzą nim w istocie.

Comme vous ne devez pas rendre compte à personne, et *que* vous êtes maître de vous-même, ainsi vous pouvez faire tout ce que vous jugerez être bon. (b)

ARTICLE V ET LE DERNIER.

Recueil des Gallicismes les plus usités et des adresses des lettres.

Bierze wilk i liczone. Brebris comptées le loup les mange.

Bliższa koszula ciała niż suknia. Ma peau m'est plus proche que ma chemise.

Bić zabić. Jetter feu et flamme.

Bąki zbijać, strzelać, gawronić. Compter les solives de la chambre.

Bydź do żywego tkniętym. Etre piqué au vif de quelque chose.

Boże uchoway żeby się to zdarzyło. A Dieu ne plaise que cela arrive.

Bydź na podsłuchach. Etre aux écoutes.

Bidę klepać. Tirer le diable par la queue.

Bez moiey wiedzy. A mon insçu.

Bogu dzięki. Dieu merci.

Chełpić się z czego. Faire parade de quelque chose.

Co z oczu to i z serca. Loin des yeux loin du coeur.

Cudzém łacno szafować. Du cuir d'autrui large courroie.

Cicha woda brzegi rwie. Il n'y a pas de pire eau que celle qui dort.

Co się stało odmienić nie można. Ce qui fait est fait.

Co to znaczy? Que veut dire cela?

(b) Voyez la Gramm. de M. Vailly.

Jako WPan nie powinieneś zdawać rachunku nikomu, i iako iesteś Panem siebie samego, tak możesz czynić wszystko co będziesz sądził bydź dobrém. (b)

ARTYKUŁ V I OSTATNI.

Zbiór Gallicyzmów nayużywańszych i tytułów listow.

Człowiek z wielkim nosem. L'homme au grand nez.

Cierpliwość wszystkiego dokazuie. La patience vient à bout de toutes choses.

Często się w handlu oszukuiemy. On est souvent trompé au change.

Co się przewlecze to nie uciecze. Ce qui différé n'est pas perdu.

Co ma wisieć nie utonie. Ce qui est destiné au gibet ne se noie pas.

Czego się skorupa za młodu napiie, tém i na starość trąci. Ce qu'on apprend au berceau, demeure jusqu'au tombeau.

Do pory dzban wodę nosi. Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle se casse.

Day mnie pokoy, zostaw mię spokoynym. Laissez moi en repos, ou tranquille.

Daię WPanu w przydatku. Je vous donne par dessus le marché.

Da on sobie rady. Il saura se tirer d'affaires.

Dać się usidlić. Donner dans les pièges.

Dzień pochmurny. Un jour sombre.

Dwie roboty razem robić. Faire d'une pierre deux coups.

Daruię ci moią książkę na kolendę. Je vous fais présent de mon livre pour les étrennes.

(b) Patrz Gramm. Pana Vailly.

Do niczego nie ma ochoty. Il ne prend goût à rien.

Dać zadatek. Donner des arrhets.

Dziewczyna z błękitnemi oczyma. La fille aux yeux bleus.

Dobrym sumnieniem. En conscience.

Doczeka się torby niezadługo. Il sera bientôt réduit au bâton blanc.

Da mu się we znaki: Il lui donnera de la tablature.

Deszcz mię wskroś przemoczył. La pluie m'a percé d'outre en outre.

Dla siebie skąpić, sukni żałować, i t. d. Epargner sur sa bouche, un habit, etc.

Frant skryty. Un franc surnois.

Fatalna twarz. Un visage de contrebande.

Fraszkami się bawić. S'amuser à la moutarde.

Handlować wełną, zbożem, końmi. Frafiquer en laine, en bled, en chevaux.

Halsztuch z korunkami. Une cravatte à dentelle.

Iść za mąż, ożenić się. Epouser, se marier.

Jestem zdatny do tego. Je suis au fait de cela.

Jam tyle wart ile on. Je vaux autant que lui.

Jeśli się rozgniewał, niech się wydąsa. S'il est fâché, qu'il se défâche.

Jest to grubijanin. C'est un impertinent.

Jeszcze ma mléko pod nosem. Si l'on lui tordait le nez, il en sortirait du lait.

Jak tylko można dostrzedz. A perte de vue.

Jak wiatr się obraca. Il va à tout vent.

Ja wolę to. J'aime mieux cela.

Jabłko niezgody. La pomme de discorde.

Jak lekko przyszło, tak lekko poszło. Ce qui va par le flûte s'en va par le tambourin.

Jest to olbrzym w porównaniu ze mną. C'est un géant en comparaison de moi.

Ja temu niewinienem. Ce n'est pas ma faute.

Jakie pieniądze taki towar. Il en a pour son compte.

Jaka zasługa taka zapłata. Tel service tel payement.

Inaczey urządził swóy dom. Il a mis sa maison sur un autre pied.

Język mu swierzbi. La langue lui démange.

Każdy ma swoie widzimi się. Chaque fou a sa marotte.

Kwita z myta. Nous voilà quitte et bons amis.

Każdy pan w swoim domu. Le charbonier est maître dans sa maison.

Kocioł garnkowi przyganę daie. La pelle se moque du forgeron.

Każda uroda z wiekiem przechodzi. Il n'y a point de si belle rose qui ne flétrisse enfin.

Kto mocnieyszy ten lepszy. Les gros poissons mangent les petits.

Kto się na mleku oparzył ten i na wodę dmucha. Chat échaudé craint l'eau froide.

Kpów nie sieią a kpy się rodzą. Il est des sots dans tous les pays.

Kto WPana tak otrzepał? Qui vous a ainsi accoutré?

Kubek w kubek, podobni są iak dwie krople wody. Ils ressemblent comme deux gouttes d'eau.

Kobiéty i szczęście odmienia się iak xiężyc. Les femmes et la fortune changent comme la lune.

Każdemu iest swóy kąt miły. A chaque oiseau le nid semble beau.

Ma minę wisielca. Il a l'air d'un pendu.

Mięszać się w cudze interesa. Se fourrer dans les affaires d'autrui.

Mieć nos dobry. Sentir la fumée du rôt.

Mówić niezrozumiale. Parler énigme.

Mina pańska, myszkuie. Un air de suffisance, il grimpe.

Mieć spazmy. Avoir des vapeurs.

Mówić do ucha. Dire en face.

Malować podług natury. Peindre d'après nature.

Mądry po szkodzie. Dommage fait sage.

Ma czoło z miedzi. Il a le visage d'airain.

Mieć słuch twardy. Etre dur d'oreille.

Mówić do ściany. Parler à des rochets.

Miłą mi iest bytność WPana. Soyez le bien venu.

Nie umiem temu zaradzić. Je ne sais qu'y faire.

Nie mam mu tego za zło, on nie uczynił to umyślnie. Il n'a pas tout le tor, il ne l'a pas fait à dessein.

Na wystrzał z fuzyi, z armaty, i t. d. A une portée de fusil, de canon.

Nie będziecie mieli mi za złe żem to zrobił. Vous ne me trouverez pas mauvais, étrange, que je l'ai fait.

Nic WPanu nie szkodzi, to do WPana nie należy. Cela ne vous fait rien, cela ne vous regarde pas.

Nie tak djabeł czarny iak go maluią. Il n'est pas si diable qu'il est noire.

Niech co bądź kosztuie. A quelque prix que ce soit.

Nie mogę mu wybić tego z głowy. Je ne saurais lui ôter cela de son esprit.

Nic WPanu nie szkodzi. Cela ne vous fait rien. Cela ne vous regade pas.

Na pochyłe drzewo i kozy skaczą. Qui brebis se fait le loup le mange.

Nie masz róży bez kolców, rzadka słodycz bez goryczy. Il n'y a pas de rose sans épines.

Nie zawsze to S. Jana. Ce n'est pas tous les jours fête.

Nie razem Krakow zbudowano. Paris n'a pas été fait en un jour.

Na co służą te skargi. A quoi bon ces plaintes.

Nadskakiwać. Faire la cour.

Nie daleko pada iabłko od iabłoni. Bon chien chasse de race.

Nałog iest drugą naturą. L'habitude est une seconde nature.

Nowy szlachcic. Un noble de nouvelle datte.

Nie daie się w pole wyprowadzić. Il ne se mouche pas du pied.

Niedługo z nami chléb ieść będzie. Il ne faira pas de vieux os.

Nie masz rady. Il n'y a point de remède.

Nic nie wskura. Il n'en fera rien.

Naieść się do sytości. Manger tout son soûl.

Na piśmie. Par écrit.

Na dwa tygodnie, na tydzień. Pour quinze jours, pour huit jours.

Nie ma tego złego, coby na dobro nie wyszło. A quelque chose malheur est bon.

Na iakiey ulicy mieszkasz? Dans quelle rue logez-vous?

Na wielkiey ulicy. Dans la grande rue.

Naprożnom pracował. J'ai bâttu l'air.

Naprożnom się spodziewał. J'ai bâti en l'air.

Nie wszystko złoto co się świeci. Ce n'est pas tout or qui reluit.

Nikt nie iest bez wady. Chaque vin a sa lie.

Na nic się nie zda. Il n'est bon ni à rôtir et à bouillir.

Na palcach to umie. Il sait cela sur le bout du doigt.

Nie wiele mam pieniędzy. Je suis court d'argent.

Na fraszki traci. Il dépense en minucies.

Nie zręczny, nie zgrabny. Il est bien gauche, il est maladroit.

Naprożno sobie głowę suszyć. C'est heurter la tête contre la muraille.

Nic darmo. Rien pour rien.

Obrzydziłem to. J'en suis dégoûté.

On nie przestanie na tem. Il ne s'en tiendra pas là.

Obrywki przewyższaią myto. Les émoluments montent plus haut que les gages.

On iest zdrów. Il se porte bien. *Bydź zdrowym.* se porter bien.

Owca parszywa zaraża całą trzodę. Une brebis galeuse gâte tout un troupeau.

On dobry posłać po śmierć. Il est bon à aller quérir la mort.

On stoi iak słup. Il est planté là comme piquet.

On nie uczynił tego umyślnie. Il ne l'a pas fait exprès.

On mniema usprawiedliwić się przecząc. Il croit se tirer d'affaires en niant.

On iest prawie w moim wieku. Il est à peu près de mon âge.

On zna się na ludziach. Il connaît bien son monde.

Od zbytecznego biegania stracił oddech. A force de courir il a perdu haleine.

On mi nabajał obficie. Il m'a conté à pleines mains.

Okna mego pokoiu wychodzą na ulicę, na ogrod. Les fenêtres de ma chambre donnent sur la rue, sur le jardin.

Ona wzięła górę nad nim. Elle a acquis de l'ascendant sur lui.

Ona się chce pysznić. Elle veut se donner des airs.

O tak iak stoi nie ma nic. Il n'a que le cape et l'épée.

Oko pańskie konia tuczy. L'oeil du maître engraisse le cheval.

Oy to frant. C'est un fin merle.

Waryat. Un extravagant, un écervelé, un fou.
Zwaryjowal. Il extravague, il est en démence.
Wyrwał się. Voilà mon étourdi.

Les Adresses des lettres.

A un particulier.
à Monsieur
Monsieur N. etc.
au commencement.
Monsieur!
à la fin de la lettre
Monsieur.
Votre très-humble
et très-obéissant
Serviteur N.
à Madame
Madame N. etc.
au commencement de la lettre.
Madame!
A un Religieux.
Au Révérend père, au très-révérend père N.
au commencement.
Mon trés-révérend père
à la fin.
Mon très-révérend
père votre, comme ci-dessus.
A une Religieuse
A la révérende mère
la très-révérende mère N.
au commencement.
Ma très-révérende mère!
à la fin
ma très-révérende
mère
votre etc.
A un Prêtre seculier.
à Monsieur
Monsieur N. très-digne prêtre.
au commencement.
Monsieur!
à la fin.
Monsieur votre etc.
A un Sénateur, Sénatrice, grand Seigneur et grande Dame
A son Excellence Monseigneur N. ou Madame N. après quoi les titres.
au commencement.
Monseigneur, ou
Madame!
à la fin
Monseigneur ou
Madame.
de votre Excellence
le très-humble etc.
A un Archevêque, ou Evêque
A sa grandeur Monsei-

gneur illustrisme et ré-
vérendissme Archivêque
ou Evêque N.
au commencement.
Monseigneur!
à la fin.
Monseigneur de
votre Grandeur
etc.
A un Cardinal
A son Eminence
Monseigneur illustrissme
et révérendissme Cardi-
nal N.
au commen:
Monseigneur!
à la fin.
de votre Eminence
le très-humble etc.
A un Prince ou à une
Princesse.
A Son Altesse Monsei-
gneur le Prince N. ou
Madame la Princesse.
au commencement.
Monseigneur!
ou Madame!
à la fin de la lettre.
Monseigneur ou Madame.
de votre Altesse le très
-humble et trop.
devoué Serviteur.
A un Prince Royale,
A son Altesse Royale.
au commencement.
Monseigneur!
à la fin
Monseigneur de
votre Altesse
Royale les très etc.
Au Roi ou
A l'Empereur
Au Roi: ou A l'Empereur,
et puis sa residence.
au commencement.
Sire!
à la fin de la requête
Sire
de Votre Majesté
le très-humble et
très-obéissant serviteur et
sujet N.
Au Pape.
A sa Sainteté.
au commencement.
Saint père!
à la fin
de votre Sainteté le très
etc.

FIN

PORZĄDEK MATERYI

CZĘSCI DRUGIEY.

ROZDZIAŁ I.

ROZDZIAŁ II.

ROZDZIAŁ III.

ROZDZIAŁ IV.

ROZDZIAŁ V.

ROZDZIAŁ VI.

ROZDZIAŁ VII:

OMYŁKI DRUKU.

Karta,	*wiersz,*	*omyłka,*	*tak bydź powinno.*
2	2	*w przypisku* w Roz. VI.	w Roz. VII.
12	5	ire	vivre.
15	23	liczy	liczby.
37	8	chcę	chce.
39	7	odpieczętywał	odpieczętowywał.
40	1	l'adverbe	adverbe.
40	7	energie	énergie.
43	25	gdyby się umiało oszczędziłoby się	gdybyśmy umieli oszczędzilibyśmy.
45	14	oni	one.
48	11	parceque	parce que.
50	28	amoreux	amoureux.
51	5	każdego	każdy.
53	18	gry	gier.
54	6	se facher	se fâcher.
61	19	zażywa się	nazywa się.
70	10	qu'il soit	qu'il se soit.
74	28	insu	insçu.
79	4	ni	nie.
85	2	naoto	nadto.
85	28	iest	iestem.
88	16	de jour codzień	de jour w dzień.
89	4	mettre en colère	se mettre etc.
103	6	à la presuasion	à la persuasion:
111	23	dniach	dni.
116	16	quand à	quant à
120	4	remonstrance	remontrance.
172	37	tellemen	tellement.

Karta,	*wiersz,*	*omyłka,*	*tak bydź powinno.*
175	28	wszystkie wyrazy i wszystkie litery	wszystkich wyrazow i wszystkich liter.
175	7	zasady	zasad.

80

Во время

Лаврентия

Вов

